

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Ondřej KRÁL

**VOLEBNÍ GEOGRAFIE ČR:
ANALÝZA VOLEBNÍ PODPORY KSČ A KSČM**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš FŇUKAL, Ph.D.

Olomouc 2013

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Bc. Ondřej Král (R100203)

Studijní obor: Regionální geografie

Název práce: Volební geografie ČR: analýza volební podpory KSČ a KSČM

Title of thesis: Electoral geography of the Czech Republic: analysis of electoral support for the Communist Party of Czechoslovakia and the Communist Party of Bohemia and Moravia

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Rozsah práce: 122 stran, 2 vázané přílohy

Abstrakt:

Tato diplomová práce analyzuje volební podporu Komunistické strany Československa a Komunistické strany Čech a Moravy v období 1925–1935, 1946–1948 a 1990–2012. Objektem zájmu byly parlamentní, krajské a evropské volby. Byla provedena komplexní charakteristika územních a časových změn volební podpory komunistické strany. Struktura volební podpory byla také podrobena srovnání s demografickými znaky obyvatelstva.

Klíčová slova:

volby – volební podpora – komunistická strana – Československo – Česká republika

Abstract:

This thesis analyzes electoral support for the Communist Party of Czechoslovakia and the Communist Party of Bohemia and Moravia in periods 1925–1935, 1946–1948 and 1990–2012. Subjects of interest were a parliamentary, regional and european elections. There was perform an all-embracing characteristic of electoral support changes in space and time. Also there was compare between electoral support structure and demografic characteristics of population.

Keywords:

elections – electoral support – communist party – Czechoslovakia – Czech republic

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením
RNDr. Miloše Fňukala, Ph.D. a všechny použité zdroje jsem uvedl v seznamu literatury.

Olomouc, 25. dubna 2013

.....
podpis

Rád bych tímto poděkoval RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za jeho cenné rady a připomínky při psaní této práce. Za nezištnou pomoc při shromažďování potřebných dat, kterých bylo velké množství, bych rád poděkoval ještě Mgr. Petru Šimáčkovi a Mgr. Miloslavu Šerému. V neposlední řadě děkuji své rodině za podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu studia.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ondřej KRÁL**
Osobní číslo: **R100203**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Volební geografie ČR: analýza volební podpory KSČ
a KSČM**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je komplexní charakteristika územních a časových změn volební podpory Komunistické strany Československa a Komunistické strany Čech a Moravy na území dnešní ČR od roku 1925. V první části práce se bude autor věnovat rozložení volební podpory komunistických stran na území ČR v parlamentních, krajských a evropských volbách, v druhé části pak bude s pomocí proměnných identifikovaných v teoretické části empiricky testovat formulované hypotézy a pokusí se identifikovat základní souvislosti volební podpory komunistických stran s demografickými znaky obyvatelstva.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Balík, S. (2006): Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929-1935 a 1996-2002. *European Electoral Studies*. Vol. I, No. 1, s. 38-60.

Jehlička, P. - Sýkora, L. (1991): Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920-1990). In: *Sborník ČGS 96* (2), s. 81-95.

Kostelecký, T. (2001): Vzestup nebo pád politického regionalismu?. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Working papers 2001 (9).

Kostelecký, T. (2001): *Political parties after communism*. The Johns Hopkins University Press.

Kyloušek, J. - Pink, M. (2007): Electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in parliamentary elections in the Czech Republic after 1990. *European Electoral Studies*. Vol. II, No. 2, s. 149-163.

Sartori, G. (1976): *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*, I. Cambridge: Cambridge University Press.

dostupné statistické materiály (především Český statistický úřad) a učebnice politické a volební geografie.

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 30. listopadu 2010

Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2012

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 30. listopadu 2010

Obsah

ZKRATKY POUŽITÉ V TEXTU	9
1 ÚVOD.....	12
2 CÍLE PRÁCE	13
3 DATA A METODY	14
3.1 Výběr územní úrovně	14
3.2 Zdroje dat.....	18
3.3 Metodika.....	20
4 VOLEBNÍ SYSTÉMY A SPECIFIKA SLEDOVANÝCH VOLEB	22
4.1 Volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění v letech 1920–1935	22
4.2 Volby do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946	24
4.3 Volby do Národního shromáždění v roce 1948	25
4.4 Volby do České národní rady v období ČSFR.....	26
4.5 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky	27
4.6 Volby do krajských zastupitelstev.....	29
4.7 Volby do Evropského parlamentu	30
5 HISTORIE A PROFIL KSČ A KSČM	32
5.1 Kořeny komunistické strany v českých zemích	32
5.2 KSČ v období první republiky	35
5.3 KSČ v období třetí republiky.....	36
5.4 Komunistické strany po roce 1989	37
5.5 Profil a pozice KSČ a KSČM ve politickém systému.....	39
6 VÝVOJ VOLEBNÍ PODPORY KSČ A KSČM	42
6.1 Vývoj volební podpory KSČ za první republiky a v poválečném Československu	42
6.2 Vývoj volební podpory KSČ a KSČM ve volbách prvního řádu po roce 1989	43
6.3 Vývoj volební podpory KSČM ve volbách druhého řádu	46
6.4 Vliv volební účasti na podporu KSČ a KSČM.....	49

7 ÚZEMNÍ ASPEKTY VOLEBNÍ PODPORY KSČ A KSČM	51
7.1. Vývoj v období 1925–1935.....	51
7.1.1 Volby v listopadu 1925	51
7.1.2 Volby v říjnu 1929.....	53
7.1.3 Volby v květnu 1935.....	56
7.1.4 Celková struktura volebních výsledků KSČ v období 1925 – 1935.....	58
7.2 Vývoj v období 1946 – 1948.....	63
7.2.1 Volby v květnu 1946.....	63
7.2.2 Volby v květnu 1948.....	66
7.2.3 Celková struktura volebních výsledků KSČ a NF v období 1946 – 1948	71
7.3 Vývoj ve volbách prvního řádu po roce 1989.....	74
7.3.1 Volby v červnu 1990.....	74
7.3.2 Volby v červnu 1992.....	77
7.3.3 Volby na přelomu května a června 1996.....	77
7.3.4 Volby v červnu 1998.....	79
7.3.5 Volby v červnu 2002.....	82
7.3.6 Volby v červnu 2006.....	82
7.3.7 Volby v červnu 2010.....	83
7.3.8 Celková struktura volebních výsledků KSČ a KSČM ve volbách prvního řádu po roce 1989....	86
7.4 Vývoj ve volbách druhého řádu po roce 2000.....	92
7.4.1 Volby do krajských zastupitelstev v listopadu 2000	92
7.4.2 Volby do krajských zastupitelstev v listopadu 2004	92
7.4.3 Volby do krajských zastupitelstev v červenci 2008	94
7.4.4 Volby do krajských zastupitelstev v říjnu 2012.....	98
7.4.5 Volby do Evropského parlamentu v červnu 2004.....	98
7.4.6 Volby do Evropského parlamentu v červnu 2009.....	101
7.4.7 Celková struktura volebních výsledků KSČM ve volbách druhého řádu po roce 2000	102
7.5 Intenzita volebních jader KSČ a KSČM ve všech sledovaných volbách po roce 1989.....	106
7.6 Srovnání stabilních jader volební podpory KSČ a KSČM ve volbách prvního řádu v období 1925 - 2010.....	108
8 ZÁVĚR.....	111
SUMMARY.....	114
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	115
Literatura.....	115
Zdroje dat.....	120
SEZNAM PŘÍLOH	122

Zkratky použité v textu

Politické strany

BdL	Svaz zemědělců – Bund der Landwirte
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
ČSND	Československá strana národně demokratická
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSS	Československá strana socialistická
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická (Československá sociální demokracie)
ČSŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová – Deutsche Christlichsoziale Volkspartei
DeU	Demokratická Unie
DNP	Německá nacionální strana – Deutsche Nationalpartei
DNSAP	Německá nacionálně socialistická dělnická strana – Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei
DSDAP	Německá sociálně demokratická strana dělnická – Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei
DSP	Demokratická strana práce
DW20	Německá volební pospolitost – Deutsche Wahlgemeinschaft
HSD-SMS	Hnutí za samosprávnou demokracii – Sdružení pro Moravu a Slezsko
KDU	Křesťanská a demokratická unie
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KSČS	Komunistická strana Československa (federace KSČM a KSS)
KSS	Komunistická strana Slovenska
KSS-SDL	Komunistická strana Slovenska – Strana demokratické levice

LB	Levý blok
LSU	Liberální a sociální unie
NOF	Národní obec fašistická
NF	Národní fronta Čechů a Slováků
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu
SČK	Strana československých komunistů
SDL	Strana demokratické levice
SdP	Sudetoněmecká strana – Sudetendeutsche partei
SPOZ	Strana práv občanů - Zemanovci
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SNK-ED	Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté
SSČSPL	Socialistická strana československého lidu pracujícího
SZ	Strana zelených
STAN	Starostové a nezávislí
TOP 09	Tradice Odpovědnost Prosperita 09
US	Unie svobody
US-DeU	Unie Svobody - Demokratická Unie
VV	Věci veřejné

Ostatní zkratky

ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EP	Evropský parlament
ESRI	Environmental Systems Research Institute
EU	Evropská unie
FOE	volby prvního řádu - first-order election

GIS	Geografický informační systém
KZ	krajské zastupitelstvo
NS	Národní shromáždění
p. b.	procentní bod
PČR	Parlament České republiky
PČSR	Parlament Československé republiky
PO	politický okres
PS	Poslanecká sněmovna
SLDB	Sčítání lidí, domů a bytů
SOE	volby druhého řádu - second-order election
SO	soudní okres
SÚS	Státní úřad statistický
ÚNS	ústavodárné Národní shromáždění
ÚV	Ústřední výbor

1 Úvod

První československá republika byla od svého počátku „ostrovem demokracie“, poněvadž prakticky jako jediná ve střední Evropě nesklouzla k autoritativnímu režimu. Tento stav však netrval dlouho. Podíl na jejím konci měly hlavně německé iredentistické a slovenské separatistické tendence. Tyto snahy však republiku ohrožovaly především až v posledních letech jejího trvání. Mladé demokracii se však již nedlouho po jejím vzniku zjevil jiný nepřítel. 15. května 1921 založilo krajně levicové křídlo sociálních demokratů Komunistickou stranu Československa. Komunisté se od začátku snažili „uvědoměle“ nahodit onen buržoazní stát, zničit kapitalistický systém s ním spojený a prostřednictvím revoluce nastolit v Československu řád nový a spravedlivý – diktaturu proletariátu. Jak již tento pojem napovídá, konečný a mezinárodní cíl komunistů sdružených v Komunistické internacionále, měl s demokracií pramálo společného. KSČ se díky tomuto postoji ocitla, přes svou nezanedbatelnou podporu, na samém okraji politického života. Proto se snažila na sebe upozornit rozvracením kapitalismu, který měl mnoho podob. Od roznášky letáků a agitací mezi dělnictvem po organizaci stávek a provokacemi vedoucími k nepokojům.

Konec československé demokracie měl však poněkud jinou podobu než strana zamýšlela. Před nacismem se stáhla do Sovětského svazu a během války výrazně posílila své pozice, čehož po osvobození Československa umně využila. Po úspěchu ve volbách v květnu 1946 se jí podařilo v únoru 1948 vyvolat vládní krizi, ze které vyšla komunistická strana vítězně. Demontáž demokracie v československém státě byla dokonána. Následné volby tento fakt potvrdily.

Více než čtyřicetiletou diktaturu jedné strany ukončila až sametová revoluce v listopadu 1989. Od té doby se opět pravidelně konají demokratické volby a dokonce přibýlo několik nových, dříve nevídaných (evropské a krajské volby). Komunistická strana dramaticky zmírnila rétoriku a vystupuje již státotvorně, byť se od minulosti nikdy plně nedistancovala. Proto je demokratickými stranami neformálně vyloučena na okraj parlamentního života.

Z výše uvedených řádků je patrné, jak výrazně komunistická strana ovlivňovala národní dějiny. K poznání a pochopení její role v naší historii byla vydána řada publikací a článků. A právě k tomuto cíli se hlásí i tato práce.

2 Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je analýza volební podpory KSČ a její pokračovatelky KSČM. Většina práce se bude zabývat komplexní charakteristikou časových a prostorových změn volební podpory. Dále bude volební podpora komunistické strany podrobena srovnání se základními demografickými ukazateli a tak bude sestaven profil voliče této strany.

Kromě již zmíněného, bude pro období první československé republiky, ověřena teorie o nezanedbatelném německém charakteru KSČ v německých okresech. Tato teorie vychází z autorovy bakalářské práce o volebních preferencích obyvatel Trutnovska v období první republiky, kde se podařilo dokázat regionálně výrazně německý charakter komunistické strany. Jedním z cílů této práce tedy bude ověřit, zda se jednalo pouze o fenomén místního charakteru, nebo ho lze vztáhnout i na celé území ČSR.

Poté, co budou analyzovány volby v roce 1946, budou zkoumány i volby v roce 1948, které již neproběhly podle demokratických zásad. Cílem bude ověřit, zda existovaly významnější územní rozdíly v podpoře rodícího se nového režimu, či nikoli.

S nástupem moderní doby se také rozmnožily příležitosti, při kterých má volič možnost ovlivnit směřování politiky v několika úrovních. Proto se staly předmětem zkoumání kromě parlamentních voleb také volby do krajských zastupitelstev a do Evropského parlamentu. Na volební podporu komunistické strany bude tudíž nahlíženo i optikou teorie voleb prvního a druhého řádu. Lze předpokládat, že se právě na stranu, která v novodobé historii stojí mimo vládní posty, bude tato teorie vztahovat obzvláště silně.

3 Data a metody

3.1 Výběr územní úrovně

Zkoumání voleb lze realizovat v několika územních úrovních. Jejich volba je odvislá od záměru zkoumání, časovém horizontu a v neposlední řadě také od dostupnosti potřebných dat. Na prvním místě se nabízí volební obvod. Ten však vzhledem ke své velikosti poskytuje jen nepříliš podrobné údaje a obecně tak umožňuje jen hrubou orientaci ve výsledcích. Interpretace voleb v této úrovni má smysl především proto, že se na jeho území naplňuje základní poslání voleb – tedy přidělování mandátů jednotlivým stranám. V případě voleb do Poslanecké sněmovny a do krajských zastupitelstev se volební obvody shodují s územím jednotlivých krajů. Při volbách do Evropského parlamentu je volebním obvodem dokonce celé území České republiky.

Dalšími možnostmi ukazujícími větší podrobnosti regionální diferenciaci výsledků voleb mohou být okresy, správní obvody obcí z rozšířenou působností, správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem, samotné obce, jejich části či dokonce volební okrsky. Posledně jmenované území sice poskytne nejpodrobnější informace, ale vzhledem k častým úpravám jejich počtu, které jsou v dikci zastupitelstev jednotlivých obcí jsou jen obtížně použitelné v případě porovnávání výsledků voleb i v krátkém časovém horizontu.

V delším časovém horizontu se však ve všech zmiňovaných územních úrovních vyskytne problém se srovnatelností výsledků, vzhledem ke změnám administrativního uspořádání státu, či změnám spjatým se změnou volebního zákona. V této práci byly jako základní územní úroveň zvoleny soudní okresy, používané do roku 1949.¹ Hlavními pohnutkami k tomuto kroku byl především jejich přiměřený počet (331 bez pražských okresů), který je dostatečný pro potřebné statistické výpočty a zároveň není přehnaně vysoký, čímž umožňuje přehledné kartografické zpracování. Svou roli hrála i dostupnost dat pro období první a třetí republiky, které jsou přístupné pouze v analogové podobě. Volební výsledky po roce 1990 poskytuje ČSÚ i v úrovni obcí, což umožnilo přepočítání současných dat na staré soudní okresy.

¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 568 s.

Tento přepoččet byl uskutečněn pomocí GIS následujícím způsobem. Základem byla polygonová vrstva soudních okresů z roku 1935, kdy už byly veškeré významné změny v administrativním uspořádání dokončeny (definitivní začlenění Těšínska, Valticka a Vitorazka do státu a vznik okresu Zlín). Druhým základním komponentem byla bodová vrstva obcí k 1. 1. 2008. V programu ArcGis 10 byly tyto dvě vrstvy pomocí funkce Spatial Join sloučeny (obcím byl přiřazen příslušný soudní okres) a výsledná matice byla převedena do programu MS Excel. Zde byly na základě identifikačních čísel obcí jednotlivé výsledky voleb spojeny s maticí, která plnila funkci převodníku. Zaniklé obce byly přiřčeny k obci, ke které se připojily. Sečteny byly také městské obvody Prahy, Brna, Ostravy, Plzně, Ústí nad Labem, Liberce, Pardubic a Opavy. Nejvíce úprav bylo provedeno u voleb v letech 1990 a 1992. Od roku 1990 vzniklo více než 2 200 obcí. V těchto případech byly rozhodující identifikační čísla obcí. Nově vzniklé obce byly z převodníku vypuštěny, jelikož k nim chyběly jakékoli údaje. Při následném přepočtu na okresy se tyto úpravy přirozeně ztratily, aniž by měly výraznější vliv na výsledek.

Stejný postup byl použit i u demografických údajů ze sčítání lidu z let 1991 a 2001. Následné korelace výsledků voleb s těmito údaji byly poté prováděny právě na úrovni okresů. Na úrovni obcí by mohly být zavádějící či dokonce neuskutečnitelné (například mezi volbami v roce 1990 a SLDB 1991 vzniklo cca 1 700 obcí, proto je na jejich úrovni korelace neproveditelná).

V důsledku velmi malé populační velikosti a velice nízké volební účasti byly některé, především pohraniční okresy sloučeny. Základním kritériem, který rozhodoval o přidružení daného soudního okresu k jinému byl počet odevzdaných hlasů. Pokud byl jejich počet alespoň v jedněch volbách nižší než 1000, byl tento okres přidružen k sousednímu okresu s populačně nejmenším centrem (posuzováno podle současnosti, respektive SLDB z roku 2001). Tato metodika vychází z předpokladu, že se tato situace týká výhradně okresů s venkovským charakterem. Proto je také toto území připojováno k regionu s nejpodobnějším rázem. Například ve všech dvanácti obcích na území bývalého soudního okresu Bezručice bylo ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 odevzdáno pouze 743 hlasů (včetně neplatných). Z okolních pěti soudních okresů (Manětín, Planá, Stříbro, Teplá, Touškov) má v současnosti nejmenší centrum

Manětín (1 245 obyvatel),² proto byl bezdružický okres sloučen s okresem Manětín. Jelikož v Bezručicích žilo v roce 2001 pouze 990 obyvatel,³ bude tento nově vzniklý celek nazýván podle většího z center, tedy Manětína.

Nedostatečný počet odevzdaných hlasů vyplynul pouze z voleb roku 1946, 1948 a všech krajských a evropských voleb. V prvorepublikových a novodobých parlamentních volbách tato situace nenastala. Kompletní maticí slučování soudních okresů je tabulka č. 1.

Tab. č. 1: Matice slučování soudních okresů

Soudní okres	Přidružené soudní okresy	
Albrechtice	Jindřichov	Osoblaha
Česká Kamenice	Benešov nad Ploučnicí	
Frydlant	Nové Město pod Smrkem	
Javorník	Vidnava	
Jirkov	Hora Sv. Kateřiny	
Kašperské Hory	Hartmanice	
Libavá	Dvorce	
Manětín	Bezdružice	
Nejdek	Horní Blatná	
Netolice	Chvalšiny	
Nová Bystřice	Slavonice	
Opočno	Rokytnice v Orlických Horách	
Poběžovice	Hostouň	Přimda
Police nad Metují	Teplice nad Metují	
Teplá	Bečov nad Teplou	
Vejprty	Přísečnice	Hora Sv. Šebestiána
Volary	Horní Planá	
Vrbno	Cukmantl	
Žlutice	Bochov	Doupov

Poněkud odlišný postup byl použit u okresů kde si jejich slučování vynutily administrativní změny. Především je to patrné u nejbližšího zázemí Prahy, kde byly původní soudní okresy Smíchov a Karlín v roce 1928 přeorganizovány na okresy Praha sever, Praha východ a Praha západ. Všechny tyto okresy musely tedy být sloučeny a vzniklý region byl nazván Praha venkov. K úplnému přejmenování nově vzniklého útvaru bylo sáhnuto také v případě sloučení okresů Slezská a Moravská Ostrava, jelikož vlivem rozšiřování Ostravy nepřipadla ve výsledku na území Slezské Ostravy žádná samostatná obec. Podobná situace se týkala také Prahy. V případě

² Statistický lexikon obcí České republiky 2005: podle správního rozdělení k 1.1.2005 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001. Vyd. 1. Praha: Česká statistický úřad / Ottovo nakladatelství, 2005. 1358 s.

³ Tamtéž.

Olomouce došlo k sečtení výsledků statutárního města a okolním stejnojmenným okresem, protože byly v některých volbách udávány odděleně. Celkovou situaci ilustruje tabulka č. 2.

Tab. č. 2: Matice slučování soudních okresů s novým názvem

Nový okres	Sloučené soudní okresy				
Olomouc	Olomouc - město		Olomouc - okolí		
Ostrava	Slezská Ostrava		Moravská Ostrava		
Praha	Praha A		Praha B		
Praha venkov	Smíchov	Karlín	Praha sever	Praha východ	Praha západ

Z výše uvedené metodiky sjednocování územní úrovně logicky vyplývá poslední krok. Tím je aktualizace názvů jednotlivých okresů (resp. okresních měst) podle jejich současného úředního názvu (např. změna z „Německá Brod“ na „Havlíčkův Brod“), resp. podle názvu města, jehož je v současnosti součástí (např. „Město Žďár“ na „Žďár nad Sázavou“). Jedná se ale pouze o změnu názvů, i když často došlo k situaci, že původní okresní město není zdaleka tím největším v současnosti. Přejmenování okresů podle jejich největšího současného sídla by bylo zcela zbytečné. Proto není změn příliš a jejich úplný seznam zobrazuje tabulka č. 3.

Tab. č. 3: Nově pojmenované okresy

Nový název okresu	Původní název okresu
Benátky nad Jizerou	Nové Benátky
Havlíčkův Brod	Německý Brod
Horšovský Týn	Horšův Týn
Jablonné v Podještědí	Německé Jablonné
Jeseník	Fryšvaldov
Karviná	Fryštát
Lipová	Haňšpach
Litvínov	Horní Litvínov
Loučná nad Desnou	Vízmberk
Město Albrechtice	Albrechtice
Město Libavá	Libavá
Město Touškov	Touškov
Nový Bor	Bor u České Lípy
Skalná	Vildštejn
Sokolov	Falknov nad Ohří
Štítý	Šilperk
Teplice	Teplice-Šanov
Vrbno pod Pradědem	Vrbno
Žďár nad Sázavou	Město Žďár

Výsledný počet územních celků po výše zmíněných úpravách činí 305. Ač se nejedná ve všech případech o původní soudní okresy, které již více než 60 let patří minulosti, bude pro výše popsaným způsobem vymezené regiony v této práci užíváno označení „okres“.

Přehledová mapa těchto okresů je přiložena v příloze jako příloha č. 1.

3.2 Zdroje dat

Jak již bylo nastíněno v úvodu, předmětem zájmu této práce nebudou obecní a senátní volby. Obecní volby jsou v mnohém specifické; především se jedná o značný počet nezávislých kandidátů a i jiný subjektivní způsob volby, kdy je běžné, že volič kandidáta osobně zná. Volič ani nemusí volit kandidáty jen z jedné kandidátky a toto panašování mu umožňuje volit „nadstranickým způsobem“. Senátní volby za první republiky probíhaly vždy souběžně s volbami do Národního shromáždění a do značné míry je kopírovaly. V roce 1946 se volilo jen do jedné prozatímní komory parlamentu. Ve volbách v ČSFR bude brán ohled pouze na volby do České národní rady. Senát doplující Federální shromáždění se svými Sněmovnami lidu a národů nebudou brány v potaz. Senátní volby po roce 1996 nebudou zpracovány proto, že probíhají podle zcela odlišných pravidel (systém absolutní většiny).

Zkoumanými volbami tedy budou vždy volby do dolní komory Parlamentu a druhořadé volby, které přes určité odchylky probíhají podle podobných pravidel. Těmito volbami jdou volby do Krajských zastupitelstev a do Evropského parlamentu, které probíhají od roku 2000.

Hlavními zdroji dat pro volby v letech 1918–1938 jsou publikace vydávané tehdejší Státním úřadem statistickým. Vzhledem k vzniku KSČ jsou hlavními zkoumanými volbami volby roku 1925,⁴ 1929⁵ a 1935.⁶ Data k volební podpoře vybraných stran jsou čerpána z publikace k volbám z roku 1920.⁷ Výsledky pro toto

⁴ *Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925*. Praha: Státní úřad statistický, 1926. 24*, 69 s. Československá statistika. Řada I, sv.31, Volby; seš. 2.

⁵ *Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929*. Praha: Státní úřad statistický, 1930. 24, 47 s. Československá statistika. Řada I, sv.70, Volby; seš. 4.

⁶ *Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935*. Praha: Státní úřad statistický, 1936. 24 - 55 s. Československá statistika. Řada I, sv. 134, Volby; seš.5.

⁷ *Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919*. Praha : Státní úřad statistický, 1922. 168 s. Československá statistika. Řada I, sv. 1, Volby; seš.1.

období byly také zpracovány v publikaci ČSÚ o volbách do zákonodárných orgánů ČSR a ČR z roku 2008.⁸

Volby v roce 1946 jsou sice ve výše zmíněné publikaci obsaženy také, leč pouze do úrovně politických okresů, tedy pro naše záměry nedostatečně. Kompletní výsledky do úrovně obcí na území celé ČSR byly zveřejněny z časopise Zprávy Státního úřadu statistického záhy po volbách. V tomtéž zdroji byly ve stejném rozsahu otištěny i výsledky voleb z roku 1948, na které se tato práce v krátkosti také zaměří.⁹

K potřebám této analýzy byly potřeba výsledky novodobých voleb do úrovně obcí, aby bylo možné spolehlivě tato data přepočítat na srovnatelné územní celky. Tato data poskytl Český statistický úřad v elektronické formě ve formátu .xls. Jedná se o volby do České národní rady v letech 1990 a 1992, do Poslanecké sněmovny v letech 1996, 1998, 2002, 2006 a 2010. Volby do Krajských zastupitelstev proběhly v letech 2000, 2004, 2008 a 2012 a do Evropského parlamentu roku 2004 a 2009.

Při hledání faktorů ovlivňujících podporu KSČ byla využita demografická data ze sčítání lidu z roku 1930¹⁰, 1991 a 2001. Dvě posledně jmenované poskytuje v elektronické formě ČSÚ až do úrovně obcí, což umožňuje potřebný přepočet. Data ze sčítání z roku 1930 jsou dostupná v publikacích vydaných SÚS v roce 1934. Protože data z posledního sčítání lidu roku 2011 nejsou dosud zcela zpracovaná, budou k nejnovějším volbám vztažena data ze SLDB z roku 2001. Celkové rozvržení dat je následující:

Sčítání roku 1930: volby 1925, 1929, 1935, 1946 a 1948.

Sčítání roku 1991: volby 1990, 1992 a 1996.

Sčítání roku 2001: volby 1998, 2002, 2006, 2010 a všechny SOE.

⁸ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920-2006: k 90. výročí vzniku samostatného československého státu.* Praha: Český statistický úřad, 2008. 310 s. Obyvatelstvo, volby. Volební statistika; roč. 2008. ISBN 978-80-250-1729-6.

⁹ *Volby do ústavodárného Národního shromáždění dne 26. května 1946.* Praha: Státní úřad statistický, 1946. 180 - 367 s. Zprávy Státního úřadu statistického. Ročník XXVII (1946), Řada B, č. 1. *Volby do Národního shromáždění v květnu 1948.* Praha: Státní úřad statistický, 1948. 491 - 618 s. Zprávy Státního úřadu statistického republiky československé. Ročník XXIX (1948), Řada B, č. 20-35.

¹⁰ *Statistický lexikon obcí v zemi české.* Praha: Státní úřad statistický, 1934. 212 s. *Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské.* Praha: Státní úřad statistický, 1935. 213 s.

3.3 Metodika

Základem analýzy voleb je interpretace volebních map a taktéž statistické metody, od nejjednodušších k těm složitějším. Při sestavování map bylo nutné pro lepší představu o dlouhodobém vývoji volební podpory v maximální míře zachovávat stejné hranice intervalů v kartogramech. Tento přístup však nebyl aplikovatelný vždy důsledně; v dobách třetí republiky se KSČ těšila výrazně nadprůměrné podpoře, tudíž bylo nutno přizpůsobit hranice intervalů tak, aby se neztratila jejich výpovědní hodnota. Podobná situace nastává i v případě novodobých voleb, kdy se především ve volbách druhého řádu těší komunistická strana vyšší podpoře než je dlouhodobý průměr. Veškeré mapy byly konstruovány v programu ArcGIS 10 od společnosti ESRI.

Ze statistických metod byl předně použit Pearsonův korelační koeficient. Ten vyjadřuje vztah mezi dvěma skupinami dat. Jestliže jedna i druhá skupina dat vykazuje určitou podobnost v rozložení, předpokládá se mezi nimi určitá možná souvislost, jejíž míru dokládají právě korelace. Hodnota tohoto koeficientu nabývá hodnot od -1 (nepřímá závislost) do +1 (přímá závislost). Když korelační koeficient dosahuje hodnoty 0, statistická souvislost mezi oběma řadami dat neexistuje.¹¹ V této práci se za náznak korelace považuje hodnota 0,35, korelace je průkazná od hodnoty 0,7. Korelace nad hodnotu 0,35 je v tabulkách zvýrazněna. Korelace byly vypočítány opět v programu MS Excel pomocí funkce CORREL.

Následující metodu použili v českém prostředí poprvé Jehlička a Sýkora v roce 1991.¹² Jedná se o vytyčení tzv. jader volební podpory, které ukazují území s nejvyšší podporou, kde určitá strana získala 25 %, respektive 50 % svého celkového volebního zisku. Vypočítána byla tak, že jednotlivé okresy byly seřazeny podle volebních výsledků určité strany od nejvyšších po nejnižší. Následně bylo vypočítáno, jakou částí se podílí hlasy z jednotlivých okresů na celkovém zisku strany. Tyto hodnoty byly kumulativně sčítány, dokud nedosáhly úrovně 25 %. Okresy, které se staly součástí tohoto součtu, jsou vnitřním (hlavním) jádrem volební podpory určité strany. V této práci je rozlišováno i tzv. vnější jádro volební podpory. Vnější jádro je složeno z okresů, kde strana dosáhla 50 % svého volebního zisku.

¹¹ BRÁZDIL, Rudolf, et al. *Statistické metody v geografii : cvičení*. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 177 s.

¹² JEHLIČKA, Petr a Luděk SÝKORA. Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920-1990). *Sborník České geografické společnosti*. 1991, svazek 96, číslo 2, s. 81-95.

Tzv. stabilní jádro volební podpory pak obsahuje okresy, které vždy patřily do jádra volební podpory určité strany. Okresy, které ve sledovaném období patřily alespoň jednou do jádra podpory (vnějšího či vnitřního) patří k tzv. nestabilnímu jádru volební podpory. Celkově tato práce operuje s těmito pojmy:

Vnitřní (hlavní) jádro volební podpory

Vnější jádro volební podpory

Stabilní vnitřní (hlavní) jádro volební podpory

Stabilní vnější jádro volební podpory

Nestabilní jádro volební podpory

U celkového zhodnocení voleb po roce 1989 byla použita také metoda vyjadřující tzv. intenzitu volebního jádra (vnějšího nebo vnitřního). Ta vyjadřuje počet případů, kdy daný okres patřil do daného volebního jádra.

Na závěr poznámka k terminologii. V práci je zejména pro období první republiky užíváno pojmu český a německý okres. Okres je označen za český vždy, když nadpoloviční většina obyvatel je české (respektive československé) národnosti a naopak. Pro výpočty Pearsonova korelačního koeficientu pro období první republiky byly pak okresy rozlišovány podle následujícího klíče:

okresy z 90 % české

okresy z 50 % české

okresy z 50 % německé

okresy z 90 % německé

Do tohoto rozlišení však nezapadají okresy Český Těšín a Jablunkov, kde dominuje národnost polská. Pokud není uvedeno jinak, nebyly tyto okresy do výpočtů zařazeny.

V příloze č. 2 je vložena mapa, která celou situaci ilustruje.

4 Volební systémy a specifika sledovaných voleb

4.1 Volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění v letech 1920–1935

Podle československé ústavy z roku 1920 bylo zákonodárným orgánem Národní shromáždění. To se dále skládalo z Poslanecké sněmovny se 300 poslanci a Senátu se 150 senátory. Volby do těchto orgánů proběhly v letech 1920, 1925, 1929 a 1935, téměř vždy současně. Do té doby stát řídilo Revoluční národní shromáždění, které bylo ustaveno podle klíče vycházejícího z voleb do Říšské rady v roce 1911 (bez účasti německých stran; přítomni byli také zástupci Slováků).¹³

Volební právo bylo dle ústavy obecné, rovné, přímé a tajné. Bylo přiznáno i vojákům (jen do roku 1927) a poprvé i ženám. Tím se ČSR řadila mezi země s dobově nejdemokratičtější volebním právem.¹⁴

Při volbách do Poslanecké sněmovny měl aktivní volební právo občan ČSR, který dosáhl věku 21 let, a zároveň byl zapsán ve volebním seznamu obce, kdy jedinou podmínkou byl tříměsíční trvalý pobyt v obci. Volební seznam byl vystavován půl roku před začátkem voleb.¹⁵ Stanovena byla volební povinnost, i povolené důvody neúčasti u voleb (věk nad 70 let, zdravotní indispozice, neodkladné pracovní povinnosti, vzdálenost od obce více než 100 km a překážky v dopravě.)¹⁶ Za neomluvenou neúčast ale nebyl stanoven žádný pevný trest, proto byly postihy spíše ojedinělé. Pro potřeby voleb bylo vytvořeno na území českých zemí 15 volebních krajů (23 v rámci celé ČSR)¹⁷, které měly podle počtu obyvatel i přidělený počet mandátů. Zákon se tak musel v závislosti vývoje počtu obyvatel před každými volbami aktualizovat. Vybíráno bylo z kandidátů starších 30 let na šestileté volební období.¹⁸

Každá strana mohla od roku 1925 vypsát na kandidátní listinu pouze tolik kandidátů, kolik jich mohlo být za daný kraj obsazeno. Kandidátní listiny byly přísně

¹³ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.

¹⁴ ¹⁴ FILIP, Jan a Karel SCHELLE. *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1992. 128 s.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky : 1920 - 2006*. Praha : Český statistický úřad, 2008. 310 s.

¹⁷ Volebních krajů bylo ve skutečnosti 22. I. volební kraj Praha se však skládal ze dvou samostatně vyhodnocovaných částí, proto se de facto mandáty přidělovaly ve 23 volebních územích (krajích).

¹⁸ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.

vázané, neexistovala tedy možnost preferenčního hlasu, volič neměl povoleno kandidátní listinu jakýmkoliv způsobem upravovat.¹⁹

Pro přepočítání hlasů byl použit princip poměrného zastoupení. Hlasy se zpracovávaly na úrovni volebního kraje. Po sečtení hlasů v obecních a obvodních volebních komisích se výsledky poslaly na krajskou volební komisi, která provedla první ze třech skrutinií, kterými se hlasy přepočítávaly na mandáty. První skrutinium bylo prováděno na základě Hareovy metody, takže volební číslo bylo získáno podílem celkového počtu platných hlasů a počtem mandátů, které měly být v kraji obsazeny. Další skrutinia prováděla na celorepublikové úrovni ústřední volební komise, v těch se postupně přidělovaly mandáty za hlasy nevyužité v prvním skrutiniu. Hlasy stran, které v kraji nezískaly ani jeden mandát propadly a nepřeváděly se. Pro další dvě skrutinia byly vytvořeny nové kandidátní listiny z kandidátů neúspěšných v prvním skrutiniu. Podle Hagenbach-Bischoffovy metody bylo volební číslo druhého skrutinia získáno podílem všech zbylých hlasů z celé republiky a počtem neobsazených mandátů zvětšených o jeden. Přidělování hlasů bylo obdobné jako u prvního skrutinia. Třetí skrutinium přidělilo případné dosud neobsazené mandáty stranám, které vykazovaly největší zbytek nevyužitých hlasů.²⁰

V roce 1925 bylo změněno přepočítávání hlasů ve druhém a třetím skrutiniu (zákon č. 205/1925 Sb.). Ve druhém skrutiniu byl podílem součtu všech zbytků hlasů a průměrem volebních čísel krajů získán počet mandátů, který se má v tomto skrutiniu obsadit. Pokud byl stejný nebo vyšší než počet dosud neobsazených mandátů, třetí skrutinium se vůbec nekonalo. V opačném případě se třetí skrutinium konalo a hlasy se poměrně složitým systémem přepočítávaly s přihlédnutím k národnostním menšinám (německé, maďarské a polské).²¹

Volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění se poprvé konaly v neděli 18. dubna 1920 pouze ve 22 volebních krajích. Nevolilo se na sporných územích, konkrétně na Těšínsku, Hlučínsku, Vitorazku, Valticku, Oravě, Spiši a Podkarpatské Rusi, která byla budoucím samostatným volebním krajem. Dalším specifickým byla také skutečnost, že legionáři měli vyhrazené 4 mandáty, které byly obsazeny až 8. června 1921.²² Ve volbách kandidovalo celkem 22 stran.²³

¹⁹ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky : 1920 - 2006*. Praha : Český statistický úřad, 2008. 310 s.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

²² KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.

V roce 1925 se kvůli vnitropolitické krizi strany vládní pětky rozhodly vyhlásit předčasné volby. Samotné volby proběhly v neděli 15. listopadu 1925, jejich řádný termín měl být na jaře roku 1926.²⁴ Volilo se na celém území státu s čímž pochopitelně souvisela i patřičná úprava stávajících volebních krajů. Pasivní volební právo bylo také poprvé podmíněno minimálně tříletým státním občanstvím.²⁵ Celkem ve volbách kandidovalo 29 stran.

Následující volby se konaly v dvouletém předstihem 27. října 1929. Jediným rozdílem proti volbám v roce 1925 bylo zrušení volebního práva vojáků a četnictva (zákon č. 56/1927 Sb.).²⁶ K prvním úvahám o odebrání volebního práva příslušníkům ozbrojených sil přispělo zjištění armádního velení, že je mezi vojáky nejvlivnější stranou KSC.²⁷ Ve volbách kandidovalo 19 stran.

Volby do Poslanecké sněmovny proběhly 19. května 1935 a byly opět předčasné. K žádným významným změnám volebního zákona nedošlo, pouze byly mírně upraveny podmínky pro postup stran do druhého skrutinia (požadavek 20 000 hlasů v kraji a 120 000 hlasů z celého území ČSR). Počty mandátů, které měly obsadit jednotlivé kraje se nijak nezměnily. V těchto volbách kandidovalo 16 stran.²⁸

4.2 Volby do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946

Volební systém třetí republiky do jisté míry vycházel z předválečného, samotné volby v květnu 1946 proběhly podle zákona 67/1946 Sb., který schválilo Prozatímní národní shromáždění. Podle nově přijatého ústavního zákona se měl volbami obsadit jednokomorový třisetčlenný parlament nazvaný ústavodárné Národní shromáždění.

Voličské seznamy byly tvořeny podle následujících pravidel: aktivní volební právo měl občan ČSR pouze české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, který dosáhl věku 18 let. Na pasivní volební právo se národnostní omezení vztahovalo také, věková hranice byla pak snížena na 21 let. Vzhledem k masovému osidlování pohraničí

²³ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky : 1920 - 2006*. Praha : Český statistický úřad, 2008. 310 s.

²⁴ KVAČEK, Robert. Poctivost i v politice : Předčasné volby v roce 1925. *Dějiny a současnost*. 2006, č. 5, s. 38-41.

²⁵ FILIP, Jan a Karel SCHELLE. *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1992. 128 s.

²⁶ Tamtéž

²⁷ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XIII. Praha, Litomyšl: Paseka, 2000. 821 s.

²⁸ FILIP, Jan a Karel SCHELLE. *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1992. 128 s.

byla ustanovena možnost hlasovat prostřednictvím volebního průkazu. Volební povinnost byla zachována, volič měl ale možnost vhodit do urny speciálně vydaný prázdný lístek.

Další omezení se týkalo kandidujících politických stran. Vzhledem ke schválenému volebnímu zákonu vycházejícímu z Košického vládního programu mohly kandidovat pouze některé strany. V českých zemích to byly pouze čtyři: KSČ, ČSNS, ČSL a ČSSD. Stejně jako za první republiky byly kandidátní listiny přísně vázané a pro první skrutinium byla použita Hareova formule. Pro druhé skrutinium nebyla stanovena žádná uzavírací klauzule a samotné přerozdělování hlasů probíhalo na základě Hagenbach-Bischofovy kvóty a metody největších zbytků dělení.²⁹

4.3 Volby do Národního shromáždění v roce 1948

Volební systém, podle kterého proběhly volby v květnu 1948, vycházel ze zákona 75/1948 Sb. Tento zákon v zásadě jen mírně upravoval stávající systém, který tak opět spočíval na principu poměrného zastoupení, využívajícím Hareovu metodu v prvním skrutiniu. Druhé již ale proběhlo pouze na základě největších zbytků dělení. Opět bylo ve volbách použito přísně vázaných kandidátních listin. Kandidátní listinu mohly kromě politických stran předložit i jednotlivci. Ve výsledku byly ale v květnových volbách použity jednotné kandidátky Národní fronty Čechů a Slováků. Zachována zůstala volební povinnost i možnost při volbě odevzdat bílý lístek. I tento zákon ponechával národnostní omezení při tvorbě voličských seznamů poprvé použité v roce 1946.

Tento systém byl roku 1954 nahrazen většinovým systémem s jednomandátovými obvody, ke zvolení s požadavkem zisku absolutní většiny hlasů. Tento zákon také zrušil volební povinnost, která již nebyla nikdy obnovena.³⁰

²⁹ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.

³⁰ Tamtéž

4.4 Volby do České národní rady v období ČSFR

Po sametové revoluci byl ponechán systém zastupitelských sborů československého státu bez výraznějších změn. Volební systém se ale změnil kompletně.

Vrcholné zastupitelské sbory od roku 1969, kdy proběhla federalizace ČSSR tvořily Federální shromáždění a Česká národní rada. Federální shromáždění bylo dvoukomorové a tvořily jej Sněmovna lidu a Sněmovna národů. V prvně jmenované zasedalo 150 poslanců (200 do roku 1990), rozdělení mandátů mezi oběma republikami federace bylo určeno státním mandátovým číslem, které vzniklo Hareovou metodou vydělením počtu obyvatel počtem mandátů. Počet zákonodárců z jednotlivých zemí se tak mohl měnit. Roku 1990 se v české části federace volilo 101 poslanců a ve Slovenské 49. V roce 1992 se tento poměr změnil na 99:51. Ve sněmovně národů zasedal z obou republik fixní počet poslanců. Jak v české tak slovenské části se volilo shodně 75 poslanců.

Nejvyššími zákonodárnými orgány republik byly národní rady: Česká (200 poslanců) a Slovenská národní rada (150 poslanců). U všech zákonodárných sborů bylo roku 1990 volební období omezeno na dva roky. Ve volbách v roce 1992 se poslanci již volili na čtyři roky. Poslanecký mandát se také změnil z vázaného na volný.

Většinový volební systém byl roku 1990 nahrazen systémem poměrného zastoupení. Zákon také stanovil, že volby se mají konat na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Kandidátky mohly podávat pouze politické strany, hnutí a koalice (byla zrušena možnost kandidatury jednotlivce). Mandáty byly přidělovány na základě výsledků jednotlivých politických subjektů ve volebních krajích, ve kterých nebyl na rozdíl od první a třetí republiky stanoven počet přidělených mandátů. Počet poslanců zastupujících jednotlivé kraje se vypočítával podle volební účasti. Počet poslanců v jednotlivých krajích tak nebyl shodný.³¹

Poprvé bylo ve volbách stanoveno kvorum, které bylo 5% pro všechny zastupitelské orgány s výjimkou Slovenské národní rady, kde bylo kvorum tříprocentní. V následujících volbách došlo ke změnám týkající se koalic. Ve Federálním shromáždění se uzavírací klauzule pohybovala od 5 do 11 %. V České národní radě byly podmínky následující: 5 % pro jednotlivé politické strany, 7 % pro dvojčlenné

³¹ FILIP, Jan a Karel SCHELLE. *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1992. 128 s.

koalice, 9 % pro tříčlenné a 11 % pro čtyř- a vícečlenné koalice. Vlivem tohoto opatření stoupl počet hlasů, pro strany, které nezískaly zastoupení v parlamentu.

Novinkou byla také možnost využít preferenční hlasování. Byla tak opuštěna dosavadní praxe první a třetí republiky přísně vázaných kandidátek. Volič mohl zakroužkovat pořadová čísla až u 4 kandidátů na jedné kandidátní listině. V roce 1990 byla pro jednoho kandidáta požadována nadpoloviční většina přednostních hlasů. V roce 1992 došlo k novele zákona, podle které se k preferenčním hlasům bral ohled tehdy, když byly použity na kandidátce strany aspoň v 10 % případů. Při volbách do ČNR obdržel přednostně mandát ten kandidát, který v rámci volebního kraje získal nejméně 15 % preferenčních hlasů z celkového počtu hlasů odevzdaných dané politické straně.

Přerozdělování mandátů probíhalo ve dvou skrutiniích. V prvním byla nově použita Hagenbach-Bischofova metoda. Ta byla nejprve aplikována na úrovni volebních krajů, poté co byly vyřazeny politické subjekty, které nepřekročily danou uzavírací klauzuli. Po vypočítání krajského volebního čísla byly přerozděleny mandáty. Pokud bylo obsazeno o jeden více, než měl příslušný kraj přiděleno, odebral se jeden mandát straně vykazující nejmenší zbytek dělení. V opačném případě byly zbytky dělení a počet neobsazených mandátů převedeny na celorepublikovou úroveň do druhého skrutinia. V něm byla opět použita Hagenbach-Bischofova kvóta doplněná metodou největších zbytků dělení. O kandidátní listině v tomto skrutiniu rozhodovalo výhradně vedení kandidujících politických uskupení.³²

4.5 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

1. ledna 1993 se rozdělila Česká a Slovenská Federativní Republika na dva samostatné státy. Ještě v prosinci roku 1992 schválila Česká národní rada Ústavu České republiky, která stanovila, že Parlament nového státu bude dvoukomorový s Poslaneckou sněmovnou jako dolní a Senátem jako horní komorou. Na Poslaneckou sněmovnu ČR se transformovala Česká národní rada. Tvoří ji 200 poslanců volených na 4 roky. Federální shromáždění zaniklo společně s rozdělením federace a jeho poslanci pozbyli mandát. Senát vznikl zcela nově na základě většinového systému v 81

³² KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.
FILIP, Jan a Karel SCHELLE. *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1992. 128 s.

volebních obvodech. Senátoři jsou voleni na 6 let s tím, že se jeho složení (vždy třetina) každé 2 roky mění. První volby do Senátu se konaly až v roce 1996, kdy se volilo ve všech volebních obvodech (do té doby vykonávala pravomoci Senátu Poslanecká sněmovna).

Aktivní volební právo mají občané ČR starší 18 let. Ve volbách do Poslanecké sněmovny je od roku 2000 umožněno hlasovat i občanům ČR v zahraničí, kteří tak mohou učinit na státních zastupitelských úřadech. Hlasy ze zahraničí se pak přičítají k volebnímu kraji určeného losem.³³ Voliči se mohou dostavit k volbám i v obci, kde nemají trvalé bydliště pokud se prokážou voličským průkazem vystaveným ve své obci. Kandidovat do Parlamentu může každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let.

Ústava ČR definuje poslanecký mandát jako volný: „poslanci a senátoři vykovávají svůj mandát osobně v souladu se svým slibem a nejsou přitom vázáni žádnými příkazy.“ Člen Parlamentu se tak za své hlasování a rozhodování nezodpovídá politické straně, za kterou byl zvolen, ani svým voličům. Do Poslanecké sněmovny nemůže kandidovat nezávislý kandidát, registrovat se tak mohou pouze politické strany, hnutí a koalice. Volby do Poslanecké sněmovny v řádném termínu se konají ve lhůtě 30 dnů před vypršením volebního období až do posledního dne jeho uplynutí.

Volby v letech 1996 a 1998 probíhaly v osmi volebních krajích. Po reformě státní správy a zavedení samosprávných krajů, kopírují volební kraje tyto nově celky, kterých je s hlavním městem Prahou celkem 14. Počet mandátů za jednotlivé kraje se stanovují až po volbách před samotným přepočtem hlasů na mandáty. Při výpočtu bylo využito republikové mandátové číslo, které vzniklo sečtením všech platných hlasů a vydělením tohoto součtu počtem mandátů, které bylo třeba v PS obsadit (200). Podílem počtu platných hlasů v kraji a republikovým mandátovým číslem se získal počet mandátů, pro jednotlivé kraje.

V řádných i předčasných volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1996 a 1998 bylo ponecháno volební kvorum a systém preferenčního hlasování stejné jako při volbách do České národní rady. Stejným způsobem proběhlo i přerozdělení hlasů na mandáty, kdy byla v obou skrutiniích použita Hagenbach-Bischofova formule.

V roce 2000 došlo k úpravě volebního zákona. Ten zaváděl místo původních 8, celkem 35 volebních obvodů a zpřísnil volební kvorum. To i nadále činilo pro

³³ ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha : Linde Praha, 2008. 191 s.

jednotlivé strany 5 %, ale pro dvoučlenné koalice bylo zvýšeno na 10 %, pro tříčlenné na 15 % a čtyř a vícečlenné na 20 %. V případě, že by do skrutinia nepostoupila dvě politická uskupení, měla se uzavírací klauzule zmírnit na 4 % v prvním, 6 % ve druhém, 8 % ve třetím a 10 % ve čtvrtém případě. Další novum bylo zavedení modifikovaného d'Hondtova dělitele, který sice umožňoval rozdělit všechny mandáty v jediném skrutiniu, ale extrémně zvýhodňoval velké strany. Tento modifikovaný d'Hondtův (někdy nazývaný Koudelkův)³⁴ dělitel spočívá v dělení výsledků strany číslem 1,42 a následně řadou celých čísel počínaje 2. Tento systém ale zvýhodňoval velké strany do té míry, že zaváděl de facto většinovou volbu, což odporovalo Ústavě, která hovoří o poměrném systému. Proto byla v roce 2001 Ústavním soudem některá ustanovení zrušena.³⁵

Počet volebních obvodů pak podle novely volebního zákona z roku 2002 kopíroval nové uspořádání 14 krajů a místo modifikované zavedla klasickou d'Hondtovu metodu, spočívající v dělení volebních výsledků stran posloupností celých čísel 1; 2; 3; 4; 5 atd. Využitím tohoto ustanovení lze přidělit mandáty politickým stranám v jednom skrutiniu a zvýhodňuje větší strany. Tento systém podle zákona č. 204/2000 Sb. (a jeho novely 37/2002 Sb.) platí při volbách do Poslanecké sněmovny doposud.³⁶

4.6 Volby do krajských zastupitelstev

Krajské samosprávy byly zřízeny roku 2000 podle zákona č. 347/1997 Sb. o vytvoření vyšších územních samosprávných celků. Nových krajů vzniklo 13. Zvláštní postavení má hlavní město Praha, kde probíhají pouze volby do zastupitelstva hlavního města Prahy. Systém volby do zastupitelstev krajů upravuje zákon č. 130/2000 Sb. s několika dílčími úpravami.

Počet zastupitelů se odvíjí od počtu obyvatel kraje. Pokud má kraj méně než 600 000 obyvatel je počet zastupitelů 45; pokud se počet obyvatel pohybuje v rozmezí 600 000 až 900 000 obyvatel má počet zastupitelů 55 a pokud má obyvatel více než

³⁴ KOSTELECKÝ, Tomáš. Navrhované změny volebního zákona vzešlé z dodatků „opoziční smlouvy“ v roce 2000 a jejich možné důsledky. *Sociologický časopis*. 2000, Vol. 36, No. 3, s. 299-305.

³⁵ ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha : Linde Praha, 2008. 191 s.

KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.

³⁶ Tamtéž

900 000 má jeho zastupitelstvo 65 členů. Zastupitelstvo kraje se volí na čtyřleté funkční období.

Volby do KZ mají řadu společných rysů s volbami do Poslanecké sněmovny. Také na této úrovni nemohou kandidovat jednotlivci, ale pouze politická uskupení. Kandidátní listiny jsou vázané, ale volič má k dispozici 4 preferenční hlasy. Pokud kandidát obdrží alespoň 10 % preferenčních hlasů udělených politické straně, posouvá se do čela kandidátky. Volební právo má každý občan starší 18 let a na rozdíl od voleb do PS musí mít i tzv. krajské občanství (trvalé bydliště v některé obci kraje). Tím se volební právo rozšiřuje z občanů ČR i na občany Evropské unie. Na druhou stranu v těchto volbách nelze volit v zahraničí. Kvorum potřebné pro vstup do skrutinia je 5%. Přepočítání hlasů na mandáty probíhá podle d'Hondtovy formule s modifikovaným prvním dělitelem. První dělitel je 1,42, následuje řada přirozených čísel počínaje 2.³⁷

V roce 2012 schválil Parlament novelu zákona, která snížila požadovaný počet preferenčních hlasů v krajských volbách na 5 %. Novela taky poprvé v těchto volbách umožnila hlasovat na základě volebního průkazu.³⁸

4.7 Volby do Evropského parlamentu

Přímé volby do Evropského parlamentu se konají od roku 1979 a konají se každých pět let. Počet poslanců přidělených každé zemi je rozdílný a odvíjí se primárně od počtu obyvatel dané země. Populačně slabé státy jsou však zvýhodněny. Česká republika ve svých prvních volbách do Evropského parlamentu v červnu 2004 volila 24 poslanců. Do dalších voleb proběhla v souvislosti s přijetím Bulharska a Rumunska reorganizace EP a počet křesel připadajících České republice se snížil na 22.³⁹ Mandát europoslance je volný a neslučitelný s členstvím v jakémkoli zákonodárném sboru jeho státu.

Aktivní volební právo mají i cizinci, kteří pokud jsou ke dni voleb nejméně 45. den vedeni v evidenci obyvatel na území ČR a požádají o zapsání do voličského seznamu. Pasivní volební právo mají občané EU, kteří dosáhli věku 21 let a nejsou

³⁷ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.

ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 161 s.

³⁸ Zákon č. 130/2000 Sb.

³⁹ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s.

zbaveni způsobilosti k právním úkonům. Kandidovat mohou také cizinci, kteří jsou 45 dní zapsáni v evidenci obyvatel ČR a nejsou v žádném členském státu Evropské unie zbaveni možnosti kandidovat do Evropského parlamentu.⁴⁰

Volební systém podle kterého jsou europoslanci vybíráni, je v dikci každého státu. V ČR tak volby probíhají na základě poměrného systému. Samotná pravidla se téměř shodují se systémem volby do Poslanecké sněmovny. Volebním obvodem je však celé území státu, politické strany tak sestavují pouze jedny kandidátní listiny. Uzavírací klauzule je 5%, přičemž platí i pro volební koalice. Podíl preferenčních hlasů potřebných k posunu kandidáta do čela kandidátky byl snížen na 5 %, protože v rámci celostátního volebního obvodu je k tomu třeba relativně více hlasů. Přerozdělování mandátů probíhá podle d'Hondtovy metody.⁴¹

⁴⁰ ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha : Linde Praha, 2008. 191 s.

⁴¹ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.

5 Historie a profil KSČ a KSČM

5.1 Kořeny komunistické strany v českých zemích

Počátky české radikálně levicové strany je nutno hledat v dějinách Československé sociálně demokratické strany dělnické, konkrétně v okolí jejího významného představitele Bohumíra Šmerala. Ten byl výrazným teoretikem a propagátorem austromarxismu, hlásajícím politiku federalizace rakousko-uherské monarchie a široké spolupráce všech národních dělnických stran v jejím rámci. Strana, programově se hlásící ke II. socialistické internacionále, patřila v českých zemích k těm nejmasovějším. Vypuknutí první světové války, kvůli níž se zhroutila socialistická internacionála způsobilo v řadách sociální demokracie velkou krizi. Zatímco Šmeral stále zastával austromarxistický kurs, postupně ve straně sílila opozice prosazující národní hledisko. Tvrdá kritika Šmeralova prorakouského aktivismu ze strany radikální nacionální opozice pod vedením Františka Modráčka v létě roku 1917, vedla Šmerala k rezignaci na funkci předsedy strany. Strana poté plně spolupracovala s dalšími na vytvoření samostatného československého státu, ke kterému se Šmeral stavěl skepticky, viděl ho totiž jako „stát nárazníkový“ a vnitřně nestabilní.⁴²

Po vzniku ČSR, na kterém měla sociální demokracie svůj nezanedbatelný podíl (Sociální demokrat F. Soukup se stal jedním z „mužů 28. října 1918“) měl vnitřní rozpolcenost strany vyřešit její XII. sjezd uspořádaný ještě roku 1918. Zde se však rozkol jen dále prohloubil. Šmeral kritizoval aktivistickou politiku strany, která podle jeho slov není v zájmu proletariátu ale „měšťáků“. Sám Šmeral raději na čas odjel do Švýcarska a poté do Moskvy, kde se osobně stýkal s V. I. Leninem. Šmeralovo křídlo se posléze vyslovilo pro podporu navrátilivších se legionářských členů Komunistické strany Čechů a Slováků na Rusi, součásti strany ruských bolševiků.⁴³ Na jaře 1919 se také pustilo do kritiky československé intervence proti Maďarské republice rad. Vytvoření

⁴² KUKLÍK, Jan. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 683-709.

⁴³ NECHVÁTAL, Martin. *15.5.1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2002. 125 s. Dny, které tvořily české dějiny; sv. 3.

Slovenské republiky rad po maďarské ofenzivě ale i levice chápala jako chybu a stavěla se proti porušení územní integrity ČSR.⁴⁴

Přestože II. socialistická internacionála byla po válce v Bernu obnovena, v očích komunistů již byla nenávratně zdiskreditována a „ideově překonána“. Proto se 2.–6. března 1919 konal v Moskvě ustavující kongres (III.) Komunistické internacionály (Kominterny). S ní také navázala kontakt radikální levice v československé sociální demokracii. Ta se ustavila 7. prosince 1919 na první samostatné konferenci jako zvláštní ideová platforma ve straně s názvem marxistická levice. V programovém prohlášení, které zde bylo schváleno, se jasně vyslovila pro připojení ke Komunistické internacionále a nastolení diktatury proletariátu jako svého cíle. V dalších rezolucích marxistická levice odsuzovala ČSR jako buržoazní stát a tvrdě kritizovala účast ČSDSD ve vládě. Ještě před parlamentními volbami v dubnu roku 1920 navrhoval dokonce F. Modráček vyloučení marxistů ze strany, k tomu však vedení sociální demokracie nenalezlo odvahu. Do voleb tedy nastupovali sociální demokraté jako jednotná strana, třebaže vnitřně hluboce rozpolcená. Ve volbách jednoznačně zvítězila a ziskem 25,7 % hlasů se stala v novém státě stranou nejsilnější. Tento stav ale trval jen krátce a po rozchodu s komunisty tento úspěch již nikdy nezopakovala.

Roztržka ve straně pokračovala nesouhlasem marxistů s participací sociální demokracie na vládě a na počátku září se tento radikální proud ve straně vyslovil pro vstup do III. internacionály jejíž 21 omezujících podmínek vstupu bylo před několika týdny schváleno v Moskvě. Přijata byla taktéž rezoluce o tom, že příznivci komunistické linie nemohou zůstat členy ČSDSD. Za této situace vedení strany odložilo plánovaný XIII. sjezd s obavou aby na něm marxisté nezískali většinu. Ti si ale na konci září uspořádali vlastní sjezd, na kterém se ustavili jako nová samostatná strana – Československá sociálně demokratická strana dělnická (levice). Poslanci, hlásící se k nové straně vytvořili v Národním shromáždění vlastní poslanecký klub. Na konci listopadu se pak konal XIII. sjezd ČSDSD, na kterém byli stoupenci komunistů vyloučení.

Rozštěpení strany těžce poznamenalo členskou základnu. Většina dělnických členů (s výjimkou Plzeňska a Ostravska) přešla ke komunistům a ze 74 poslanců odešlo 22.⁴⁵

⁴⁴ HÁJEK, Miloš; MEJDROVÁ, Hana. *Vznik Třetí internacionály*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2000. 491 s.

14.–16. května 1921 se v Praze – Karlíně konal ustavující sjezd KSČ. 15. květen se stal dnem, kdy byla založena Komunistická strana Československa a 16. nová strana přijala rezoluci o vstupu do Komunistické internacionály a rezoluci o přípravě k vytvoření jednotné KSČ.⁴⁶

Podobným vývojem procházela i německá sociální demokracie, kde po smrti jejího předsedy a zarytého odpůrce ČSR Josefa Seligera, který svým postojem stranu sjednocoval, mohly naplno propuknout obdobné spory jako u jejího československého protějšku. Komunistické křídlo pod vedením Karla Kreibicha, které se ustavilo v květnu 1920 v Liberci, se 17. ledna 1921 rozešlo s DSDAP definitivně. V březnu se pak vyslovilo pro vstup do Kominterny a posléze pro vytvoření německé sekce KSČ.⁴⁷

Část německých a maďarských sociálních demokratů se pro vstup do Kominterny vyslovila již v červenci roku 1920. V souvislosti s II. sjezdem Komunistické internacionály také došlo k rozkolu v židovské sociálně demokratické straně Poale Sion (Dělníci Sionu) a v květnu 1921 založil její levicový proud, který se zřekl sionistických snah Židovskou komunistickou stranu v ČSR. Tato strana se také přihlásila ke Kominterně. Levice v Polské socialistické straně dělnické v Československu se přihlásila ke Kominterně a ke vstupu do KSČ v září 1921.⁴⁸

Na přelomu října a listopadu 1921 se konal ve Smíchovském Národním domě slučovací sjezd KSČ, kde byly všechny výše zmíněné komunistické sekce a platformy (ještě s částí anarchokomunistů) sloučeny do jedné strany pod názvem Komunistická strana Československa – Sekce Třetí internacionály. Nejvýraznějšími vůdci byli Šmeral s Kreibichem, kteří měli také hlavní projevy. Vznikl tak politický subjekt, který byl svého druhu v ČSR výjimečný svým nadnárodním charakterem, který si uchoval po celou dobu svého trvání v rámci československé první republiky.⁴⁹

⁴⁵ KUKLÍK, Jan. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 683-709.

⁴⁶ NECHVÁTAL, Martin. *15.5.1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2002. 125 s. Dny, které tvořily české dějiny; sv. 3.

REIMAN, Pavel et al. *Dějiny KSČ*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 710 s.

⁴⁷ ŠEBEK, Jaroslav. Politické strany německé menšiny. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 861-891.

⁴⁸ NECHVÁTAL, Martin. *15.5.1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2002. 125 s. Dny, které tvořily české dějiny; sv. 3.

CRHOVÁ, Marie. Politické strany a politika židovské menšiny. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 965-985.

⁴⁹ NECHVÁTAL, Martin. *15.5.1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2002. 125 s. Dny, které tvořily české dějiny; sv. 3.

5.2 KSC v období první republiky

Rozhodující vliv ve straně měl v prvních letech Šmeral, který se snažil KSC udržet jako masovou stranu opírající se o rozsáhlou členskou základnu. To s sebou neslo i nutnost držet se ve středním proudu a nevystupovat přehnaně radikálně. Vedení kolem Šmerala se také, navzdory přímé podřízenosti Kominterně, snažilo uchovat si určitou nezávislost. Této politice však časem vyrostla opozice jak zprava, tak zleva podporovaná Kominternou. Jedna z krizí na počátku roku 1925, vedla k vyloučení poslance Bubníka, který záhy založil Neodvislou stranu komunistickou v ČSR. Ta však po neúspěchu v parlamentních volbách téhož roku zanikla.

Postupně se v KSC vydělil proud mladých extrémně levicových radikálů vedených Klementem Gottwaldem, přezdívaných „Karlínští kluci“. Ti napadali politiku strany jako málo revoluční a jejich zápas s generálním tajemníkem Bohumilem Jílkem uvrhl stranu do doposud nejzávažnější vnitřní krize. Boj se sváděl o samotnou koncepci KSC. Na jedné straně byla reformně socialistická, národní a masová koncepce označována podle jejího tvůrce jako šmeralismus. Na druhé to byl směr naprosté poslušnosti příkazů z internacionálního centra prosazující rychlou bolševizaci strany. Roztržka vyvrcholila na konci února 1929, kdy v konspirativních podmínkách proběhl V. sjezd strany zcela v režii Gottwaldovy frakce. Její vůdce byl na tomto sjezdu zvolen generálním tajemníkem.

Tento vývoj se setkal s tvrdou kritikou 26 komunistických členů Národního shromáždění a sedmi komunistických spisovatelů. Vadilo jim především to, že z lidové velké strany se KSC postupně promění v sektu profesionálních revolucionářů. To ovšem nové vedení nenechalo bez odezvy a všichni oponenti byli v červnu 1929 vyloučeni jako „likvidátoři“. Značná část vyloučených poslanců a senátorů se vrátila k sociální demokracii a například Jílek přešel k agrárikům. Lze říci, že KSC nastupovala do zářijových voleb již jako nová strana. Ve volební podpoře si ale překvapivě nepohoršila o tolik, jak se zprvu zdálo. Členská základna se však zmenšila do konce první republiky na třetinu stavu z prvních let působení KSC, kdy byla po ruských komunistech největší komunistickou organizací na světě.⁵⁰

Díky tvrdé bolševizaci si v období první republiky strana již žádnou větší krizi neprošla. O rozruch se postaralo pouze vyloučení Josefa Guttmanna a Závaše Kalandry,

⁵⁰ MAREK, Pavel. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 711-746.

kteří se nebáli otevřeně kritizovat Sovětský svaz a politiku Kominterny vůči nacionálním socialistům v Německu. Její vedení dlouho spatřovalo větší nebezpečí v sociálních demokratech a nacisty hrubě podcenilo. V roce 1938 se postavila rozhodně na obranu republiky a po přijetí Mnichovské dohody a vzniku tzv. druhé republiky byla v prosinci rozpuštěna. Její vůdci se stáhli do moskevského ústředí.⁵¹

Politika, kterou KSČ v Československu zastávala byla po uchopení moci ve straně Gottwaldovou klikou silně negativistickou a antisystémovou. V Parlamentu byla silně izolována i přesto jak vysokou podporu mezi voliči měla. Jejím cílem bylo nastolení diktatury proletariátu v Československu podle sovětského vzoru i za cenu rozbití celého státu v souvislosti práva na sebeurčení jednotlivých národů. Zatímco se delegáti strany v Parlamentu omezovali prakticky jen na propagandistické výstupy, na komunální úrovni strana organizovala četné stávky. Tyto akce byly často izolované a právě komunisté někdy způsobili rychlé vyhocení situace, což mívalo i tragické dohry. V důsledku těchto aktivit strany byli i její delegáti v politice často trestně stíhaní. Teprve v druhé půli 30. let strana zmírnila svou rétoriku a začala vystupovat na obranu československého státu.⁵²

5.3 KSČ v období třetí republiky

Během druhé světové války se v Moskvě zformovalo komunistické mocenské centrum, které do jisté míry oponovalo londýnské exilové vládě. Na okupovaných územích se komunistům dařilo vybudovat vysoce efektivní, i když izolovanou, odbojovou organizaci. To velmi posílilo společenskou prestiž KSČ. Strana byla velmi aktivní i v průběhu Slovenského národního povstání v roce 1944.

Situace v osvobozené ČSR stran komunistů byla značně nepřehledná. Ač KSČ působila na celém území státu, na Slovensku působila její nedílná součást Komunistická strana Slovenska, která vznikla po roce 1938 přejmenováním místní organizace KSČ. KSS ale vystupovala formálně jako samostatná politická strana a do voleb v roce 1946

⁵¹ NECHVÁTAL, Martin. *15.5.1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2002. 125 s. Dny, které tvořily české dějiny; sv. 3.

HÁJEK, Miloš; MEJDROVÁ, Hana. *Vznik Třetí internacionály*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2000. 491 s.

⁵² MAREK, Pavel. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 711-746.

také tak nastupovala. Integrita obou subjektů byla ale především díky společnému vedení zachována.

KSČ se stala vůdčí silou v rámci Národní fronty a po vyhraných volbách obsadili i klíčové posty ve vládě. Postupně také ovládli bezpečnostní složky státu. Strana se tak pomalu připravovala na převzetí státní moci, což se v únoru 1948 stalo skutečností. Na podzim proběhlo také sjednocení KSČ a KSS, které bylo pouze organizační, k naprostému sloučení těchto dvou subjektů nedošlo nikdy.⁵³

Období politické hegemonie KSČ v Československu do roku 1989 zde nemá smysl příliš rozvádět. Za připomenutí stojí politické represe, kterými komunisté tvrdě potírali jakýkoli pokus o opozici. Činnost některých stran (například ČSNS nebo ČSL) byla sice v rámci Národní fronty povolena, ale značně omezena. Během padesátých let strana dokončila zestátnění průmyslu a kolektivizaci zemědělského venkova. Po úmrtí Stalina a vzápětí Gottwalda roku 1953 se postupně poměry uvolňovaly, ale reformní pokus politiků sdružených kolem osoby Alexandra Dubčeka v roce 1968, byl potlačen intervencí pěti armád Varšavské smlouvy. Během tzv. normalizace strana pokračovala v důsledné poslušnosti vůči Sovětskému svazu. Tento stav jakéhosi zakonzervování poměrů trval až do listopadu roku 1989, kdy se komunistická vláda v důsledku podzimních událostí v ČSSR zhroutila.⁵⁴

5.4 Komunistické strany po roce 1989

Po listopadových událostech roku 1989 přistoupila KSČ v rychlém sledu k celé řadě změn ve svém politickém programu a organizaci. Dosavadní zkompromitované vedení strany bylo vyměněno, což se nejvýrazněji promítlo ve výměně generálního tajemníka strany Milouše Jakeše za Karla Urbánka. Na mimořádném sjezdu strany v prosinci 1989 bylo mj. rozhodnuto o odstranění dosavadní asymetričnosti v územní organizaci strany způsobené existencí KSS. Dále byl redukovány krajské aparáty strany a nově byla zřízena funkce předsedy, kterou obsadil Ladislav Adamec. V reakci na toto rozhodnutí se konal 31. března 1990 ustavující sjezd Komunistické strany Čech

⁵³ PERNES, Jiří. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1131-1142.

⁵⁴ BALÍK, Stanislav, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1243-1270.

a Moravy s prvním předsedou Jiřím Machalíkem a do voleb téhož roku šla pod hlavičkou KSČS. Tato zkratka začala být používána s ohledem na slovenské požadavky, které se poté promítly i v nově schválené podobě strany. Komunistická strana Československa se stala federací tvořenou KSČM a KSS. Slovenská strana se záhy přejmenovala na Komunistickou stranu Slovenska – Stranu demokratickej ľavice. Obě komunistická křídla se postupně od sebe ideově vzdalovala, v prosinci 1991 ze stranické federace vystoupila KSS-SDL a 23. dubna 1992 výmazem z registru KSČ zanikla. KSČM existovala jako samostatný politický subjekt od 28. listopadu 1990.⁵⁵

Během těchto změn se od komunistické strany oddělilo v roce 1990 Československé demokratické fórum o rok později skupina, která založila Demokratickou stranu práce (DSP). Do voleb roku 1992 šla KSČM spolu s Demokratickou levicí v koalici nazvané Levý blok.

Další krizí si KSČM prošla v letech 1992-1993, kdy ve snaze o zastavení neustálého názorového drolení strany byly zrušeny všechny vnitrostranické platformy, ať už byly reformní či ortodoxní. Následkem tohoto rozhodnutí ze strany vystoupili reformní členové, kteří založili Stranu demokratické levice (SDL) a Levý blok (LB). Novým předsedou strany se místo reformně laděného Jiřího Svobody stal Miroslav Grebeníček.⁵⁶ Od této doby se v KSČM zásadní změny neudály, jen v roce 2005 kdy se předsedou strany stal Vojtěch Filip. Výraznými postavami jsou Miloslav Ransdorf a Jiří Dolejš, kteří patří k liberálnímu neokomunistickému křídlu ve straně. Na opačné straně působí i ortodoxní marxisticko-leninské křídlo, které ve straně reprezentuje především Václav Exner a Marta Semelová.⁵⁷

Ve volbách roku 1996 ale Strana demokratické levice a Levý blok výrazně neuspěly (1,4 % respektive 0,13 % hlasů), proto se obě strany dohodly na sloučení v jednotný subjekt SDL-LB, přejmenovaný roku 1997 na Stranu demokratického socialismu (SDS) s Vasilem Mohoritou nakrátko ve funkci předsedy.

⁵⁵ FIALA, Petr, Miroslav MAREŠ a Pavel PŠEJA. Komunisté a jejich strany. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1413-1432.

KOPEČEK, Michal. Stigma minulosti, pouto sounáležitosti: První desetiletí českého polistopadového komunismu. *Soudobé dějiny*. 2009, č. 02-03, s. 386-418.

⁵⁶ FIALA, Petr, Miroslav MAREŠ a Pavel PŠEJA. Komunisté a jejich strany. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1413-1432.

⁵⁷ KOPEČEK, Michal. Stigma minulosti, pouto sounáležitosti: První desetiletí českého polistopadového komunismu. *Soudobé dějiny*. 2009, č. 02-03, s. 386-418.

Na počátku devadesátých let se postupně etablovaly vedle reformě komunisticky laděných pokusů také strany ortodoxně komunistické. Jako ideologický vůdce tohoto názorového proudu hlásícího se k marxismu-leninismu se vyprofiloval především Miroslav Štěpán se svým sdružením Lidová unie národní a sociální záchrany. Úspěšnější však bylo pozdější uskupení, které roku 1995 založilo Stranu československých komunistů (SČK), hlásící se k odkazu předlistopadové KSČ s M. Štěpánem ve funkci předsedy. Vazba na minulost byla potvrzena roku 1999, kdy se název strany změnil na Komunistickou stranu Československa (KSČ), která tak navazuje na předešlou stranu doslova ve všem.

Roku 2000 byl z KSČ vyloučen radikální aktivista Ludvík Zifčák, kterému se však ani přes veškerou snahu nepodařilo jím a jeho stoupenci založenou stranu působící pod názvem Komunistická strana Československa – Československá strana práce zaregistrovat.⁵⁸

5. 5 Profil a pozice KSČ a KSČM ve politickém systému

KSČ se programově odkazovala ke Komunistické internacionále, konkrétnější krátkodobou politiku upřesňoval akční program schválený vždy na sjezdu strany. Komunisty spojovala utopická a idealistická vize nového uspořádání světa. Cílem tak bylo vytvoření nové, sociálně spravedlivé společnosti a nahrazení kapitalistického systému socialismem a poté komunismem. Tohoto stavu bylo možno docílit pouze prostřednictvím socialistické revoluce, která zničí kapitalismus a nastolí diktaturu proletariátu. Jedním z úkolů uvědomělých stoupenců této ideologie bylo neustálé rozvracení kapitalistického systému i stávajícího politického režimu.

Nejvýznamnější satelitní organizací komunistické strany byl Mezinárodní všeodborový svaz, který se roku 1922 odštěpil od odborové organizace sociálních demokratů. Kromě několika tělovýchovných stranických organizací měla strana i organizace mládežnické a studentské, z nichž nejvlivnější byl Komunistický svaz mládeže, tzv. Komsomol. Nejznámějším tiskovým orgánem bylo Rudé právo vydávané od září 1921. V roce 1933 začaly být také vydávány Haló noviny. Internacionální charakter strany dokládá i množství dalších periodik vydávaných v několika jazycích, například německý Vorwärts, maďarský Munkás nebo polský Głos Robotniczky.

⁵⁸ FIALA, Petr, Miroslav MAREŠ a Pavel PŠEJA. Komunisté a jejich strany. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1413-1432.

V politickém systému ČSR byli komunisté na samém okraji. Kvůli nerealistické a silně negativistické politice KSČ se demokratické strany od komunistů distancovaly. Proto nezasedali v žádné z meziválečných vlád. Teprve po roce 1935 pod tlakem nastupujícího fašismu začala strana vystupovat vůči republice pozitivněji.⁵⁹

Po druhé světové válce strana svázala prakticky veškerá svá prohlášení s programovým prohlášením vlády a Národní fronty. Tento postoj měl dvojí účel. Jednak odváděl pozornost od skutečného cíle strany, jímž byla diktatura proletariátu a zároveň se snažila soustředit moc ve státě do vlastních rukou. Tak se komunisté brzy dostali do čela politického i mocenského života. Po vyhraných volbách roku 1946 se stal Klement Gottwald premiérem a komunisté obsadili všechna klíčová ministerstva. V této situaci bylo již pouze otázkou času, kdy se KSČ podaří převzít moc ve státě kompletně, což se uskutečnilo v únoru 1948. V tomto období se také dramaticky zvýšil počet členů strany. Zatímco v březnu 1945 měla KSČ 475 000 členů, do února 1948 překročil počet členů 1 400 000.⁶⁰

Na mimořádném sjezdu KSČ v prosinci 1989 byl přijat Akční program, který byl základem volebního programu v následujícím roce. Na prvním sjezdu KSČM v Olomouci byl přijat Program Komunistické strany Čech a Moravy. V něm se strana vyslovila k přiblížení k demokratickému socialismu a distancování se od minulosti. Na sjezdu strany v roce 1992 v Kladně byl přijat nový program, který více vyhovoval všem názorovým proudům ve straně. Tento program je základem všech programových prohlášení KSČM. V tomto tzv. kladenském programu se již strana více odvolává na minulý režim poukazováním na jeho údajná pozitiva. Na voliče se komunisté pokouší zapůsobit pomocí sociálního populismu. Největší důraz je kladen na odstranění nezaměstnanosti, zabezpečení důchodců, odsuzuje vstup České republiky do NATO. Ostře se také vymezuje vůči sudetským Němcům a globalizaci. Stejně jako v dobách první republiky kritizuje kapitalismus. Liberální neokomunisté zaujímají však poměrně příznivý postoj k evropské integraci.⁶¹

⁵⁹ MAREK, Pavel. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 711-746.

⁶⁰ PERNES, Jiří. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1131-1142.

⁶¹ FIALA, Petr, Miroslav MAREŠ a Pavel PŠEJA. Komunisté a jejich strany. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1413-1432.

KOPEČEK, Michal. Stigma minulosti, pouto sounáležitosti: První desetiletí českého polistopadového komunismu. *Soudobé dějiny*. 2009, č. 02-03, s. 386-418.

Od prosince 1989 do voleb následujícího roku zasedalo ve vládě osm komunistů, včetně premiéra Mariána Čalfy. On a několik ministrů však do prvních svobodných voleb ze strany vystoupili. Po tomto přechodném období již žádný komunistický zákonodárce ve vládě nezasedl. Komunistická strana se dostala velmi rychle do izolace a v extrémním případě musela čelit snaze o její úřední zákaz. Demokratické strany KSČM neformálně vylučují ze spolupráce. ČSSD dokonce na počátku 90. let schválila usnesení, které dokonce přímo zakazuje spolupráci s některými politickými uskupeními, mezi které řadí i komunistickou stranu. Přesto se KSČM etablovala jako opoziční strana, která se však v tomto postavení nachází doposud, nehledě na to, zda vládla levice či pravice.

V okruhu postkomunistických zemí je KSČM jediná, která si ponechala v názvu slovo „komunistická“. To je společně s kladným hodnocením totalitního režimu z let 1948-1989 a nezřeknutím se marxismu-leninismu hlavním důvodem, proč je zpochybňována její deklarovaná proměna v demokraticko socialistickou stranu.⁶²

Počet členů strany se od listopadu 1989 (700 000 členů) stále snižuje. V roce 2003 se počet členů pohyboval okolo 100 000, a průměrný věk členů dosahoval 62 let. Přesto se jedná o stranu s největším členskou základnou v ČR. Tradiční tiskový orgán Rudé právo se stalo v roce 1990 nezávislým listem. Jeho pozici zaujal deník Haló noviny. Nejvýraznější satelitní organizací je Komunistický svaz mládeže, který byl kvůli svému radikalismu v roce 2006 dokonce soudně rozpuštěn. Tento rozsudek byl však roku 2010 zrušen a Komunistický svaz mládeže obnoven.

⁶² FIALA, Petr, Miroslav MAREŠ a Pavel PŠEJA. Komunisté a jejich strany. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1413-1432.

6 Vývoj volební podpory KSČ a KSČM

Před zevrubnou analýzou volební podpory KSČ budou v této kapitole popsány výsledky všech sledovaných voleb s důrazem na nejsilnější strany a zvláště stranu komunistickou.

6.1 Vývoj volební podpory KSČ za první republiky a v poválečném Československu

Komunistická strana Československa kandidovala v parlamentních volbách poprvé jako samostatný subjekt v doplňovacích volbách na Podkarpatské Rusi v roce 1924. Jejich překvapivým vítězem byla KSČ, která získala 39,4 % hlasů. Guvernér Anton Beskyd si tento výsledek vysvětloval značně chaotickými poměry, které v této oblasti panovaly.⁶³

První volby, kterými se podrobněji tato práce zabývá se uskutečnily roku 1925. Byly to již druhé parlamentní volby uskutečněné v samostatné Československé republice. První proběhly v dubnu roku 1920 a ovládla je ČSDSD ziskem 25,7 % hlasů (22,2 % na území dnešní ČR). V následujících volbách její podpora značně opadla na 10,2 % v Českých zemích. Největší zásluhu na tomto neúspěchu měl přirozeně právě vznik komunistické strany, jejíž zárodek se od sociální demokracie roku 1921 odštěpil. Podrobnější rozbor volebního úspěchu KSČ bude následovat v další kapitole, kdy ověříme zda je předchozí předpoklad správný. Komunistická strana v rámci Českých zemí dosáhla třetího nejlepšího výsledku. Předstihla ji pouze RSZML a ČSL, podporu lidovců na celorepublikové úrovni srážel jejich výsledek na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Tento stav bude stejný i v následujících volbách.

V roce 1929 si KSČ mírně pohoršila, patrně vzhledem k vnitrostranickým bojům. Rapidnějšího poklesu podpory se dočkala na celostátní úrovni, kdy získala o 11 mandátů méně než v předchozích volbách. Před komunisty se dostala i ČSNS a konkurenční ČSDSD. V následujících volbách si v Českých zemích komunistická strana svou pozici uhájila, alespoň co se týče počtu hlasů. Nové hlasy získávala především na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Před všechny československé strany se

⁶³ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XIII. Praha, Litomyšl: Paseka, 2000. 821 s.

ale toho roku dostala nově vzniklá iredentistická Sudetoněmecká strana. Počet mandátů KSČ se nezměnil.

První poválečné volby v roce 1946 byly poznamenány značnou redukcí stran, včetně doposud nejúspěšnější československé strany, kterou byli agráři. Jejich zákazem si polepšily všechny strany. Vítězi voleb byly komunisté a to ve všech zemích. Největší podpoře se těšili v Čechách (43,3 %), na Moravě a ve Slezsku již méně (34,5 %). Na Slovensku KSČ nekandidovala. Zde kandidovala její slovenská odnož KSS, která zde byla ale poražena Demokratickou stranou.

Volby roku 1948 byly již provedeny v podmínkách rodícího se totalitního režimu a jejich výsledky jsou zde uveřejněny jen pro ilustraci. Jedním z výsledků nedemokratičnosti voleb je fakt, že všech 300 mandátů obsadilo pouze jedno politické uskupení, které jako jediné kandidovalo. Tyto volby ale v následující části zkoumány budou s důrazem na územní diferenciaci výsledků.

Tab. č. 4: *Vývoj volební podpory KSČ v Českých zemích a Československu do roku 1948*

	České země			Československo			
	%	počet hlasů	pořadí	%	počet hlasů	pořadí	mandátů
1925	12,1	659 173	3.	13,2	935 223	2.	41
1929	9,9	560 583	5.	10,2	753 220	4.	30
1935	8,9	559 319	6.	10,3	849 509	4.	30
1946*	40,2	2 205 697	1.	31,1	2 205 697	1.	93
1948**	87,1	4 920 898	1.	86,6	6 424 734	1.	300

Zdroj: ČSÚ, 2008.

Poznámky: * KSČ kandidovala pouze v českých zemích.

** jediná kandidátka s názvem Národní fronta Čechů a Slováků.

6.2 Vývoj volební podpory KSČ a KSČM ve volbách prvního řádu po roce 1989

V prvních volbách po listopadových událostech roku 1989 získala KSČ větší voličskou podporu než se očekávalo a než ukazovaly předvolební průzkumy.⁶⁴ Se ziskem 13,2 % hlasů se zařadila za dominantní Občanské fórum (49,5 %). Do České národní rady se probjovaly ještě čerstvě vzniklé regionální moravské hnutí HSD-SMS

⁶⁴ KOSTELECKÝ, Tomáš. Volby očima geografa. In: SÝKORA, Luděk. *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK, 1993, s. 167-186.

a koalice KDU, jejíž nejvýznamnější částí byla tradiční ČSL. Obnovená sociální demokracie se přes pětiprocentní uzavírací klauzuli nedostala. Národní socialisté jako poslední strana s prvorepublikovou tradicí neuspěli hned v těchto volbách a postupně se stali pouze marginálním subjektem na novodobé české politické scéně.

Dva roky poté komunisté nejenže svůj předešlý úspěch zopakovali, ale dokázali ho ještě mírně zlepšit. V koalici Levý blok s KSČM ještě kandidovala Demokratická levice ČSFR a některá drobnější uskupení, ale komunisté patrně měli na tomto výsledku rozhodující vliv protože v následujících volbách získala Strana demokratické levice pouhou jednu desetinu procenta hlasů. Volby vyhrála ODS v koalici s KDS (29,7 %) jako nejsilnější z dědiců OF. Mandáty získala ještě nově konsolidovaná KDU-ČSL, která se zapojila do vlády, pokračovatel předúnorových sociálních demokratů ČSSD, koalice tří stran LSU, ODA, HSD-SMS, která oproti minulým volbám ztratila, a nakonec i radikální SPR-RSČ. Celkem mělo zastoupení v parlamentu 8 stran. Tato situace připomínající první republiku se však již nikdy neopakovala.

Tab. č. 5: *Vývoj volební podpory KSČ a KSČM ve volbách do České národní rady a do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR*

	%	počet hlasů	pořadí	počet mandátů
1990	13,24	954 690	2.	33
1992*	14,05	909 490	2.	35
1996	10,33	626 136	3.	22
1998	11,03	658 550	3.	24
2002	18,51	882 653	3.	41
2006	12,81	685 328	3.	26
2010	11,27	589 765	4.	26

Zdroj: Volby.cz

Poznámky: * v koalici s Demokratickou levicí ČSFR nazvané Levý blok

V premiérových parlamentních volbách v samostatné České republice roku 1996 ale KSČM poměrně významně ztratila. Ztrátou téměř třech procentních bodů klesla na třetí místo za vítěze voleb ODS (29,6 %), který dokázal zopakovat svůj předešlý úspěch. Na druhé místo se „vyhoupla“ znovuzkříšená sociální demokracie ziskem 26,4 % hlasů. Ta měla patrně rozhodující vliv na snížení počtu voličů komunistické strany, jelikož v předchozích volbách získala pouhých 6,5 % hlasů. Nespornou zásluhu na úspěchu ČSSD měl její nový charismatický předseda Miloš Zeman. KSČM tak přišla

o svoje dominantní postavení mezi levicovými stranami. Zastoupení v parlamentu získala ještě KDU-ČSL, SPR-RSČ a ODA.

V předčasných volbách v roce 1998, které vyvolala vnitrostranická krize vládoucí ODS a vznik odštěpené Unie svobody, se situace KSČM do značné míry opakovala, dvě nejsilnější politické strany si však vyměnily pořadí. Vítězem se stala ČSSD ziskem 32,3 % hlasů a druhé místo obsadila ODS (27,7 %). Pětiprocentní hranici potřebnou ke vstupu do parlamentu překročila krom výše zmíněných ještě KDU-ČSL a US. Po volbách ale nastala patová situace, kdy vítězná sociální demokracie nebyla schopná najít koaličního partnera. Dodnes kritizovaným východiskem se ukázala být tzv. opoziční smlouva mezi ČSSD, která obsadila všechna ministerská křesla a ODS jako druhou nejsilnější stranou, která se zavázala menšinovou vládu podporovat, a tedy neplnit funkci opozice. Toto opatření sice umožnilo stabilní fungování vlády po celé čtyřleté funkční období, ale dle kritiků se vlastně jednalo o „velkou koalici“, která ve výsledku postavila do role nejsilnější opoziční strany KSČM, která z tohoto postavení v dalších volbách vytěžila své dosavadní maximum (měřeno počtem získaných mandátů).⁶⁵

Volby roku 2002 opět vyhrála ČSSD (30,2 %), na druhém místě skončila také mírně ztrácející ODS (24,5 %). Pro komunistickou stranu byly však tyto volby triumfem. Strana ziskem 18,5 % hlasů získala v parlamentu doposud nejvyšší počet mandátů ve své novodobé historii. Tento úspěch se projevil jak na procentním zisku hlasů, tak na zisku absolutním. Počet získaných hlasů sice nepřekonal zisk z let 1990 a 1992, oproti předchozím volbám ale získala o více než 200 000 voličů. Výsledek voleb ovlivnila i rekordně nízká účast ve volbách, která byla pouze 58%. (Ve volbách roku 1998 volilo 74 % oprávněných voličů.) Do parlamentu se probojoval již jen pouze jeden politický subjekt nazývaný Čtyřkoalice a jednalo se o koalici KDU-ČSL, US, DeU a ODA.

V roce 2006 se úspěch KSČM neopakoval. Podpora strany klesla na podobnou úroveň jako ve volbách v letech 1996 a 1998. Podpora strany klesla i v absolutním počtu hlasů, oproti předchozím volbám se totiž volební účast nijak výrazně nezvýšila (64,5 %). To podporuje domněnku, že komunistická strana je vzhledem ke svému historickou zátěží podmíněnému minimálnímu koaličnímu potenciálu v opozici

⁶⁵ BASTL, Martin a Radim GONDA. KSČM a volby 2002. In: LINEK, Lukáš et al. *Volby do poslanecké sněmovny 2002*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. s. 220-228.
ŠARADÍN, Pavel a kol. *Volby 2002: analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Olomouc: Periplum, 2002. 119 s.

a získává krom hlasů od svých skalních příznivců pouze hlasy protestní. Vítězství ve volbách roku 2006 slavila, do té doby opoziční ODS ziskem 35,4 % hlasů. ČSSD získala 32,3 % hlasů což ji přesunulo do role budoucí opozice. V parlamentu zasedli také zástupci KDU-ČSL a Strany zelených.

V zatím posledních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 klesla podpora KSČM na své historické minimum, vyšší procentuální zisk byl zapříčiněn opět poměrně nízkou účastí ve volbách (62,6 %). I když zvítězila ČSSD ziskem 22,1 % hlasů, nebyl její předseda nakonec ani pověřen sestavením nové vlády. V těchto volbách výrazně uspěly pravicové strany včetně dvou zcela nových. Na druhém místě (de facto ale na vítězném, protože sestavila vládu) se umístila ODS (20,2 %), komunistickou stanu ale předčila i nová pravicová TOP 09 (16,7 %) s kořeny v KDU-ČSL a ODS. Do parlamentu dostala své zástupce také nová strana Věci veřejné. KDU-ČSL se poprvé od roku 1920 do parlamentu neprobojovala.

6.3 Vývoj volební podpory KSČM ve volbách druhého řádu

Volby druhého řádu (SOE) doprovází celá řada jevů, podle kterých byly původně identifikovány. Zpravidla je doprovází nízká volební účast, větší počet neplatných hlasů, relativní neúspěch vládnoucích stran spojený s nadprůměrně velkým počtem hlasů pro uskupení, která mandát neobdržela. Příčinou je nepochybně skutečnost, že je „méně v sázce“. Voliči mají větší tendenci volit alternativně, či vydat signál vládnoucím stranám, zda s jejich politikou souhlasí – tedy určité „referendum o vládě“. V případě alternativního hlasování má volič větší tendenci zariskovat propadnutí svého hlasu a volit stranu, u které není jisté, zda překročí volební kvorum. Nižší volební účast může souviset s jakousi „voličskou únavou“, kdy se zvýšením počtu volených orgánů opadá o volby obecně zájem. Není výjimkou, když se sejdou i tři volby do roka. Naposledy tato situace nastala roku 2010, kdy proběhly volby do Poslanecké sněmovny, obecních zastupitelstev a ve třetině obvodů i volby do Senátu. Volič si tak vybírá jen ty na kterých mu opravdu záleží, především však volby do Poslanecké sněmovny, které jsou považovány za volby prvního řádu (FOE). Politické strany také vydávají na tyto volby méně finančních prostředků, voličská základna je tak méně mobilizována. Nevládní strany se naopak snaží stavět svou kampaň, jako by se o SOE nejednalo, chtějí co nejvíce vytěžít z opozičního postavení. To je také důvod,

proč zpravidla v SOE neuspějí strany zastoupené ve vládě. Volbami, na jejichž základě byla teorie o druhořadých volbách poprvé formulována, byly volby do EP.⁶⁶

Jako druhořadé volby lze v českém prostředí chápat volby do Senátu (od roku 1920) a do obecních zastupitelstev (od roku 1919), těmi se však tato práce nezabývá. Cílem zkoumání tak budou volby do krajských zastupitelstev a do Evropského parlamentu, které se v českém prostředí objevily až s příchodem nového milénia.

První krajské volby proběhly roku 2000 a ihned se objevily trendy, které je právem řadí mezi SOE. Volební účast byla nízká (33,6 %), vládní ČSSD zcela propadla a s celkovým ziskem 14,7 % jí patřilo až čtvrté místo. Volby těsně vyhrála ODS (23,8 %) před mimořádně silnou Čtyřkoalicí (22,9 %) a KSČM, která získala 21,1 % hlasů. Již na první pohled je patrný procentuální vzestup dvou slabších opozičních stran. Komunistické straně se nejlépe dařilo v Ústeckém kraji, kde volby vyhrála, v dalších osmi krajích byla druhá. Nejhůře se umístila v Královéhradeckém, Pardubickém a Zlínském kraji.

Při krajských volbách v roce 2004 byl zaznamenán další pokles volební účasti, která spadla na 29,6 %. KSČM si však polepšila jen co se týče pořadí. V součtu všech krajů se umístila na druhém místě. Volby s přehledem ovládla ODS (36,4 %). Vládní ČSSD opět ve volbách propadla a získala pouze 14 % hlasů.

Krajské volby roku 2008 byly specifické především nadprůměrným zájmem voličů. K volebním urnám se jich dostavilo 40,3 %. V těchto volbách drtivě zvítězila ČSSD (35,9 %), která byla v té době v opozici. ODS získala 23,6 % hlasů a obsadila druhé místo. Komunisté skončili třetí a výrazně si pohoršili (zisk 15 % hlasů a pokles počtu mandátů o 43). Pokles podpory ale způsobila vyšší účast, protože komunistickou stranu podpořilo o cca 20 000 voličů více než v předchozích volbách. V jednotlivých krajích se KSČM umístila nejlépe na třetím místě, navzdory relativnímu neúspěchu však získala zastoupení ve všech krajských zastupitelstvech.

V krajských volbách roku 2012 se opět volební účast snížila na 36,9 %. Pro KSČM byly tyto volby nesporným úspěchem, stranu podpořilo dosud nejvíce voličů, což se projevilo především na doposud největším zisku mandátů. V Ústeckém a Karlovarském kraji dokonce zvítězila a v prvně jmenovaném obsadila post hejtmána,

⁶⁶ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 161 s. Monografie. ISBN 978-80-244-1876-6.
VODA, Petr. *Volební geografie ČR: Analýza volební podpory KDU-ČSL*. Brno, 2010. 125 s. Magisterská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav.

což bylo poprvé od roku 1990, kdy byl komunistický zástupce zvolen na tak vysoký veřejný post. Nejhoršího výsledku dosáhla strana v Plzeňském a Zlínském kraji, kde se umístila na třetím místě. Celkově volby opět vyhrála ČSSD (23,6 %), vládnoucí ODS byla třetí se ziskem pouhých 12,3 % hlasů. Neuspěla ani vládní TOP 09 (v koalici se STAN), které se podařilo oslovit jen 6,6 % voličů. Neparlamentní KDU-ČSL získala v různých krajských koalicích 9,9 % hlasů a ve volbách relativně uspěla.

Tab. č. 6: Vývoj volební podpory KSČM ve volbách do krajských zastupitelstev

	Středočeský		Jihočeský		Plzeňský		Karlovarský		Ústecký	
	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí
2000	21,9	2.	19,4	3.	21,0	2.	22,4	2.	28,2	1.
2004	19,0	2.	19,1	2.	19,9	2.	22,7	2.	25,3	2.
2008	13,8	3.	15,9	3.	17,5	3.	17,5	3.	18,4	3.
2012	20,6	2.	19,4	2.	20,9	3.	23,0	1.	25,3	1.
	Liberecký		Královéhradecký		Pardubický		Vysočina		Jihomoravský	
	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí
2000	16,3	2.	18,0	3.	17,5	3.	20,0	2.	20,2	2.
2004	15,9	2.	16,7	2.	17,3	3.	21,0	2.	19,1	3.
2008	13,9	3.	13,5	3.	13,0	4.	15,7	3.	14,4	4.
2012	17,9	2.	19,4	2.	18,9	2.	19,6	2.	18,7	2.
	Olomoucký		Zlínský		Moravskoslezský		Celkem ČR			
	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%	počet hlasů	pořadí	počet mandátů
2000	21,5	2.	16,3	3.	25,0	2.	21,1	496 688	3.	161
2004	21,4	2.	15,5	3.	22,0	2.	19,7	416 807	2.	157
2008	15,1	3.	11,2	4.	15,9	3.	15,0	438 024	3.	114
2012	22,8	2.	16,1	3.	22,8	2.	20,4	538 953	2.	182

Zdroj: Volby.cz

Celkově lze konstatovat, že KSČM dosahuje v krajských volbách lepších výsledků než v parlamentních, a to ve všech ohledech. Dlouhodobě se této straně daří nejlépe v Karlovarském a Ústeckém kraji, kde zvítězila dokonce dvakrát, nejhůře si KSČM vede ve Zlínském, Pardubickém a Jihomoravském kraji. Na jižní Moravě již tradičně komunistickou stranu předstihují lidovci. Specifický je také případ Libereckého kraje, kde mají mimořádně vysokou podporu místní krajské koalice neparlamentních stran. Jejich úhrnná podpora se pravidelně pohybuje na hranici třetiny hlasů. Ve volbách roku 2012 zde takové uskupení dokonce zvítězilo (Starostové pro Liberecký kraj).

Tab. č. 7: Vývoj volební podpory KSČM ve volbách do Evropského parlamentu

	%	počet hlasů	pořadí	počet mandátů (počet mandátů přidělených ČR)
2004	20,26	472 862	2.	6 (24)
2009	14,18	334 577	3.	4 (22)

Zdroj: Volby.cz

Volby do Evropského parlamentu se konaly záhy po vstupu České republiky do EU v červnu 2004. Tyto volby byly již od svého počátku poznamenány velmi nízkou účastí; k volbám se dostavilo pouze 28,3 % voličů. Zvítězila v nich opoziční ODS s 30% podporou, druhá skončila KSČM s více než 20 % hlasů. Velice dobrého výsledku dosáhli i SNK-ED, které podpořilo 11 % voličů. Do EP se ještě dostala KDU-ČSL, ČSSD s mimořádně nízkou podporou (8,8 %) a dva kandidáti ze společné kandidátky Nezávislých.

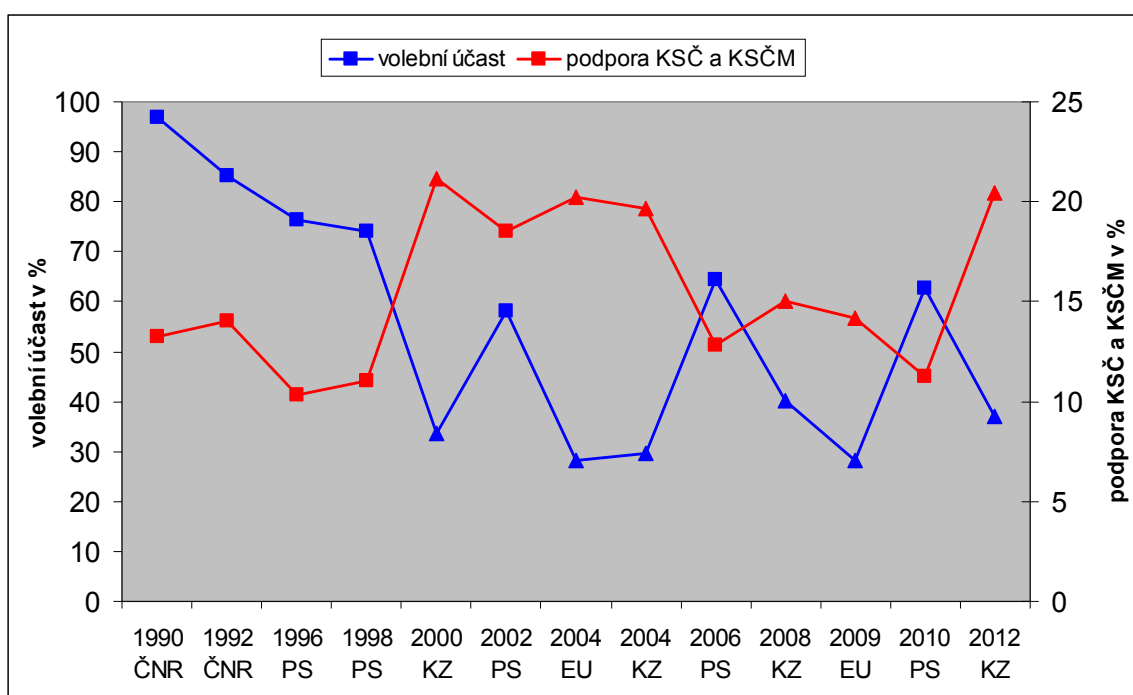
V následujících evropských volbách roku 2009 přišel volit prakticky stejný podíl voličů jako před pěti lety (28,2 %). Zvítězila v nich opět ODS (31,5 %), která se nyní nacházela ve vládě. Druhá skončila ČSSD (22,4 %), pro kterou tento výsledek znamenal neúspěch ačkoli významně zvýšila počet svých europoslanců. KSČM volilo nejméně voličů v její historii a zaznamenala neúspěch také. Tato ztráta byla zmírněna obecně nízkou účastí ve volbách a také rozložením hlasů, protože téměř celá čtvrtina hlasů propadla – byla odevzdána stranám, které nepřekročily pětiprocentní kvorum. Do EP se tak dostala už pouze KDU-ČSL, a i když se rozdělovalo pouze 22 mandátů (o 2 méně než v roce 2004), neobhájili komunisté jen 2 mandáty.

6.4 Vliv volební účasti na podporu KSČ a KSČM

Jak bylo již v předchozích řádcích naznačeno, volební výsledky komunistů ve volbách jsou nápadně závislé na volební účasti. Tedy v novodobých prvořadých volbách získá KSČM menší podíl hlasů, než v těch druhořadých. Při pohledu na obrázek č. XX je tento trend zřejmý. Naprosto jasný je však po volbách v roce 1996. K prvním, hned velmi prudkému výkyvu došlo v krajských volbách roku 2000, tento úspěch však dokázali komunisté do velké míry zopakovat i v následujících volbách do Poslanecké sněmovny. I dále je poměrně jasný trend vysoké podpory spojené s nízkou účastí ve volbách. Pro exaktní kontrolu vizuálně odečtených skutečností z grafu byla provedena korelace mezi mírou volební účasti a volební podporou komunistické strany

ve všech volbách po roce 1989. Tento index činí -0,7, což přesvědčivě dokládá nepřímou závislost mezi oběma veličinami.

V období první republiky se volební účast vzhledem k volební povinnosti pohybovala na velice vysoké úrovni, a příliš se neměnila. Ve sledovaných volbách vždy mírně přesahovala 92 %, v roce 1935 dosáhla dokonce 93,1 %.⁶⁷ Zásadní vliv tak ani na volební podporu mít nemohla. Pearsonův korelační index sice v tomto případě přesahuje -0,8, ale vzhledem k velmi malému počtu voleb a relativně vyrovnané podpoře KSČ je tato hodnota značně zavádějící. V poválečných volbách tento vztah nelze sledovat.

Obr. č. 1: Vztah mezi mírou volební účasti a podporou KSČ a KSČM po roce 1989

Zdroj: Volby.cz

⁶⁷ Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925. Praha: Státní úřad statistický, 1926. 24*, 69 s. Československá statistika. Řada I, sv.31, Volby; seš. 2.
 Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929. Praha: Státní úřad statistický, 1930. 24, 47 s. Československá statistika. Řada I, sv.70, Volby; seš. 4.
 Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935. Praha: Státní úřad statistický, 1936. 24 - 55 s. Československá statistika. Řada I, sv. 134, Volby; seš.5.

7 Územní aspekty volební podpory KSČ a KSČM

7.1. Vývoj v období 1925–1935

7.1.1 Volby v listopadu 1925

Hned v prvních celostátních volbách, ve kterých se KSČ ucházela o přízeň voličů, zaznamenala významný úspěch, a okamžitě se zařadila mezi nejsilnější politické strany v meziválečném ČSR. Tyto volby také naznačily budoucí trend v územním rozložení volební podpory, který víceméně vytrval po celé období první republiky. Na obrázku č. 2 je vidět především dominantní ostrov vysoké podpory na západ od Prahy, včetně jí samé, který vybíhá až do prostoru Krušných hor a na východ do Polabí. Další území s vysokou podporou strany jsou poněkud izolována. V Čechách je to ještě prostor Liberecka s Frýdlantskem, na Moravě v okolí Brna a na jih a východ od něj. Konkrétně se jedná o Břeclavsko a oblast mezi Zlínem a Uherským Hradištěm. Poslední území, kde se komunisté těšili vysoké podpoře bylo Ostravsko. Naopak nejmenší přízeň měla KSČ v oblasti západních a jižních Čech, Jeseníků, východního úbočí Českomoravské vrchoviny a Valašska. Do jisté míry by se tak prostor nízké podpory KSČ dal paušalizovat jako horské oblasti, s výjimkou Jizerských hor.

Lze si položit otázku, odkud KSČ při takovémto úspěchu čerpala hlasy. Protože se jednalo o nový politický subjekt, který se odštěpil od československé i německé sociální demokracie, lze předpokládat, že většina nových voličů KSČ volila v předchozích volbách právě tyto strany. ČSDSD jako vítěz voleb roku 1920 také ve volbách roku 1925 vykazovala největší ztrátu. Jednalo se o celých 12 procentních bodů. Také podpora DSDAP klesla na bezmála polovinu své dřívější podpory na 7,5 % (ztráta 6,7 p.b.). Tuto ztrátu předznamenaly již volby roku 1923, kdy byl poměr mezi českými voliči sociální demokracie a voliči komunistů 4 : 5; u Němců byl podíl komunistů ještě výraznější.⁶⁸

Odpovědi nabízí tabulka č. 8, která zobrazuje korelace mezi volební podporou KSČ v roce 1925 a kombinacemi počtu ztracených hlasů jednotlivých politických stran mezi volbami roku 1920 a 1925. Zařazeny byly pouze vybrané strany, kde se dal přechod voličů předpokládat. Jedná se o strany socialistické a ve dvou případech

⁶⁸ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XIII. Praha, Litomyšl: Paseka, 2000. 821 s.

o německé nacionalistické. DNP a DNSAP kandidovaly ve volbách roku 1920 společně jako DW20. Proto jejich výsledky nelze oddělit. Avšak ani úvaha o tom, že němečtí nacionalisté mohli volit KSČ, nemusí být úplně zcestná. Rétoriku komunistů mohli ještě v roce 1925 chápat jako iredentistickou. KSČ se také prezentovala jako strana nadnárodní a v pohraničních německých okresech měla převážně německý charakter jako například na Trutnovsku.⁶⁹ Z korelovaných okresů pochopitelně vypadly okresy, ve kterých se roku 1920 nevolilo. Okresy na území, kde vznikl okres Zlín byly sečteny. Jinak žádné jiné úpravy nebyly provedeny. Vliv Valticka a Vitorazka, které ještě roku 1920 nebyly do státní správy inkorporovány, nebyl uvažován.

Tab. č. 8: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi výsledky KSČ v roce 1925 a rozdílem výsledků vybraných stran mezi volbami 1920 a 1925.

kombinace počtu ztracených hlasů jednotlivých politických stran	okresy			
	z 90 % české	z 50 % české	z 50 % německé	z 90 % německé
ČSDSD 1920-1925	0,851	0,887	0,163	-0,085
ČSNS 1920-1925	-0,045	-0,296	-0,001	-0,261
DSDAP 1920-1925	-0,017	0,190	0,893	0,855
DNP+DNSAP 1920-1925	0,297	0,343	0,692	0,483
ČSDSD+ČSNS 1920-1925	0,806	0,834	0,148	-0,105
ČSDSD+DSDAP 1920-1925	0,894	0,902	0,862	0,713
ČSDSD+ČSNS+DSDAP 1920-1925	0,851	0,875	0,876	0,655

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Z tabulky lze vyvodit velmi pravděpodobný přechod bývalých voličů ČSDSD v českých okresech, a DSDAP v okresech německých. Naopak korelace se změnou volební podpory ČSNS nevykazuje téměř žádnou souvislost, a pokud ano, jedná se spíše o vztah záporný. Kombinace dvou československých socialistických stran tento jev potvrzuje. Vlivem národních socialistů se hodnota korelačního koeficientu mírně snížila. Nejvyšší míru souvislosti vykazuje pak součet obou sociálně demokratických stran, kdy v případě okresů s nadpoloviční českou většinou překračuje hodnotu 0,9. Z těchto výsledků lze potvrdit správnost předchozí úvahy vyslovené na základě procentuálního úbytku podpory na celostátní úrovni. Naprostá většina voličů KSČ, volila ve volbách roku 1920 ČSDSD nebo DSDAP. V českých okresech tak strana měla

⁶⁹ KRÁL, Ondřej. *Územní aspekty volebních preferencí obyvatel Trutnovska v období 1918-1938*. Olomouc, 2010. 80 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

český charakter, v německých německý. Dařilo se jí tedy proklamovaný nadnárodní charakter uskutečňovat i v praxi.

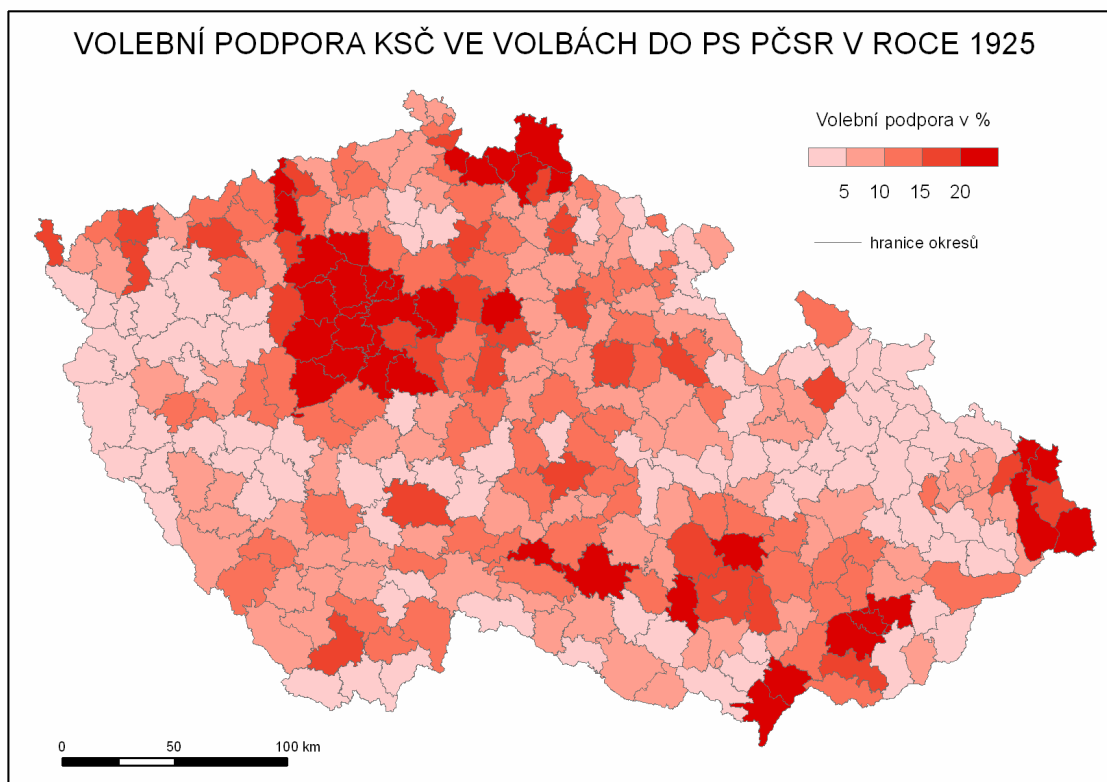
Na obrázku č. 3, který zobrazuje rozložení jader volební podpory je jasně vidět ona již dříve zmíněná územní roztržitost podpory KSČ. Největšími voličskými baštami bylo okolí Prahy protažené na západ. Silným jádrem je také prostor Liberce, který celý patří i k hlavnímu jádru. K vnějšímu, územně koncentrovanému jádru patří Ostravsko, Brněnsko bez města samotného, a pás na jihovýchodní Moravě, táhnoucí se od Břeclavi ke Zlínu. Zcela izolovanými okresy patřícími k jádru volební podpory patří na západě republiky Aš a Kadaň. Na jihu Český Krumlov a Tábor, na Vysočině je to Třebíč s Třeští, která patří dokonce k vnitřnímu jádru. Na severu Moravy vystupuje okres Loučná nad Desnou. Do hlavního jádra patří celkem 27 okresů, do vnějšího 53 (z celkového počtu 305). Z toho je patrné, že podpora komunistů byla na českém území značně koncentrovaná.

Na III. sjezdu KSČ v roce 1925 přednesl A. Zápotocký referát, který se zabýval počtem komunistů mezi dělníky. Jeho poznatky do značné míry korelují s volebními výsledky strany. Nejmenší podíl komunistů mezi dělníky byl podle něj v Pardubickém, Plzeňském a Ostravském kraji, kde nepřesáhl 2 %. Vysoký byl tento poměr v kraji Pražském, Kladenském (nad 5 %) a vůbec nejvyšší byl v Libereckém kraji kde dosahoval 6,1 %. Brno vykazovalo průměrné číslo mírně přesahující 3 %. Snad až na případ Ostravy (ta byla společně s Plzní označena za baštu sociální demokracie), lze tuto „míru potenciální agitace“ vztáhnout na volební výsledek KSČ v tomto roce.⁷⁰

7.1.2 Volby v říjnu 1929

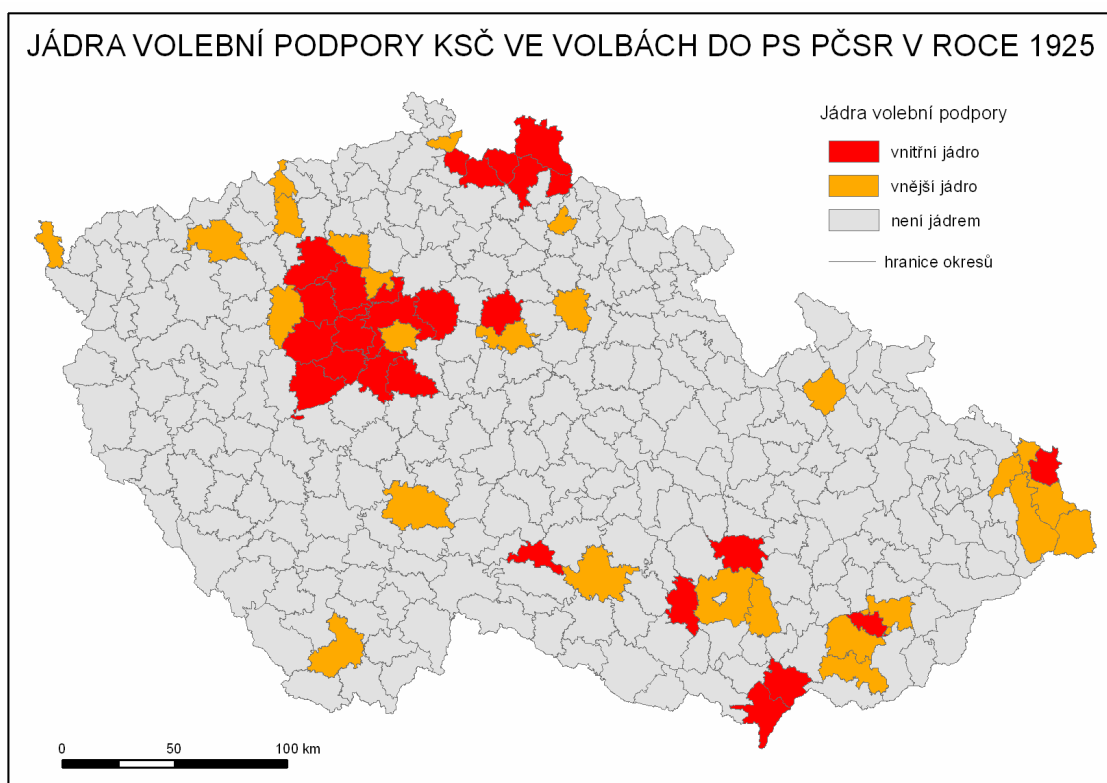
Volby tohoto roku nám poskytují velice podobný obrázek jako ty předešlé. V zásadě je platné vše co platilo dříve. Podpora se přesto poněkud rozmělnila; zmenšily se rozdíly mezi jednotlivými okresy. Pokles volební podpory přitom celostátní: došlo k němu v 225 okresech, pouze v 75 okresech podpora KSČ vzrostla. Nejcitelněji klesla v okresech Slaný (-15,5 p.b.), Kladno (-15 p.b.), Louny (-14 p.b.) a Brandýs nad Labem (-11,6 p.b.), který dokonce vypadl z jádra volební podpory, ač před čtyřmi roky patřil k hlavnímu jádru. Naopak nejvýrazněji stoupla v okresech Tachov (+7 p.b.) a Sokolov (+11,8 p.b.).

⁷⁰ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: Od počátků do převzetí moci*. Praha : Academia, 2002. 284 s.

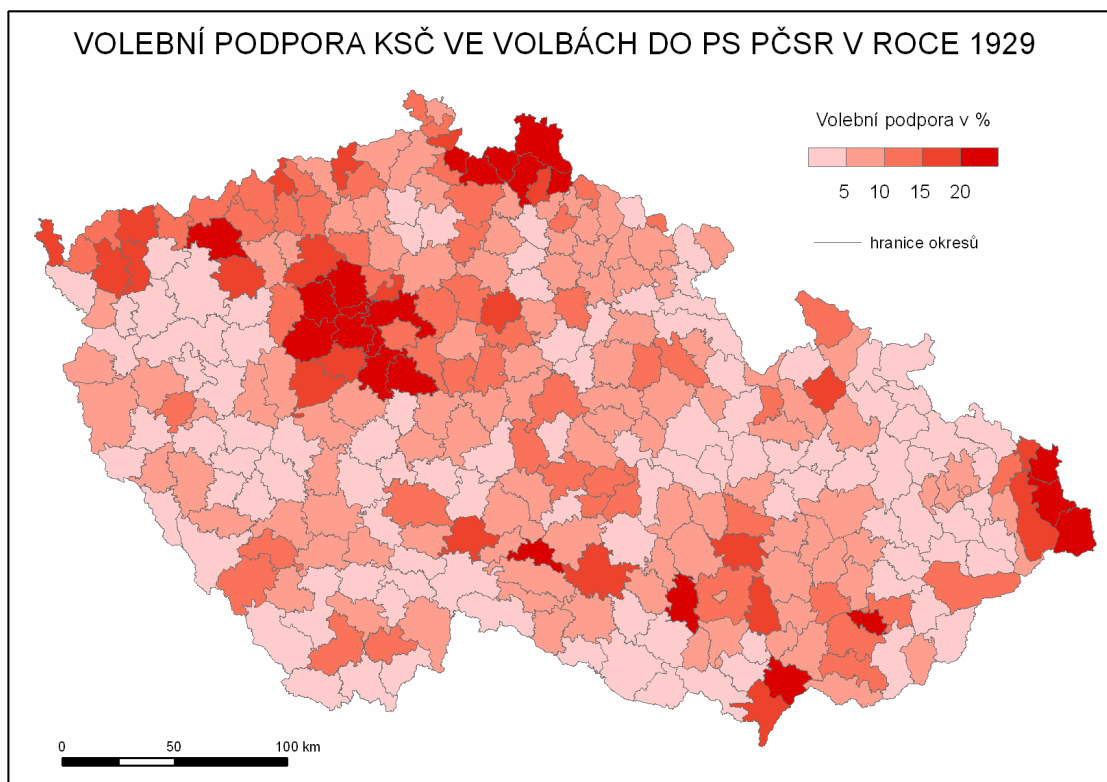
Obr. č. 2: Volební podpora KSCĚ ve volbách do PS PČSR v roce 1925

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

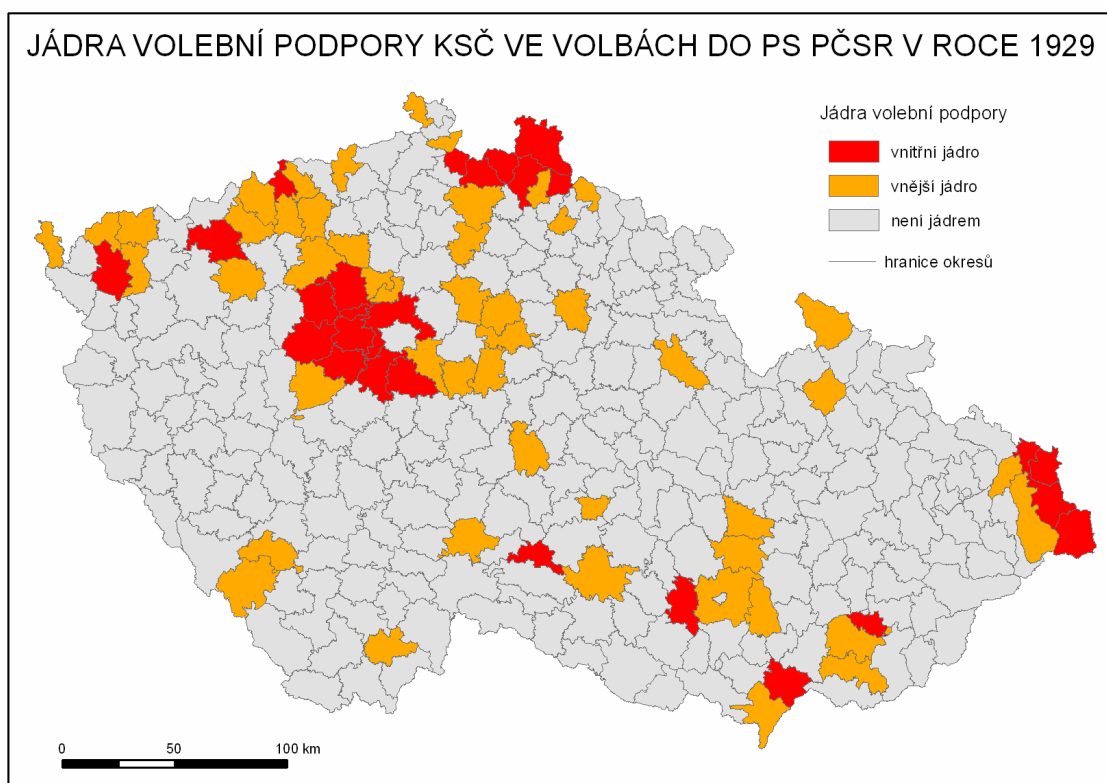
Obr. č. 3: Jádro volební podpory KSCĚ ve volbách do PS PČSR v roce 1925

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Obr. č. 4: Volební podpora KSCĚ ve volbách do PS PČSR v roce 1929

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Obr. č. 5: Jádro volební podpory KSCĚ ve volbách do PS PČSR v roce 1929

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

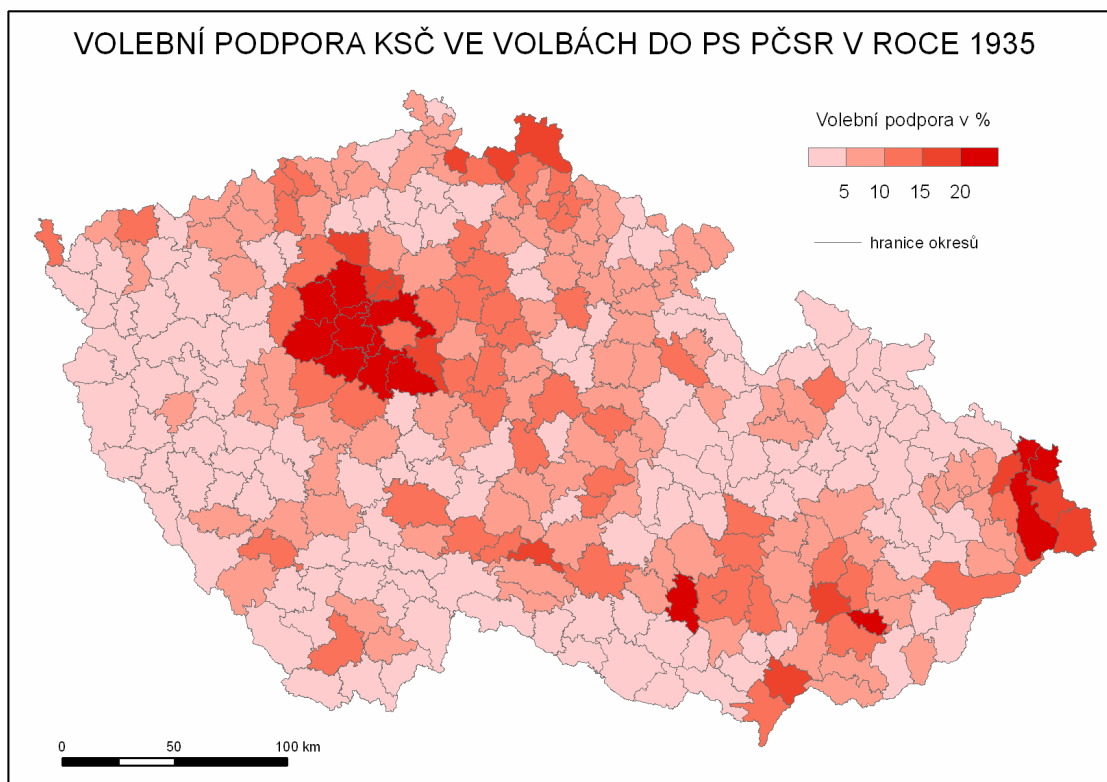
Co do počtu okresů, se velikost vnitřního volebního jádra prakticky nezměnila (26 okresů). Zmenšila se „pražská část“ volebního jádra, přičemž samotné hlavní město vypadlo z vnějšího jádra. Severočeská liberecká část hlavního jádra se nezměnila; rozrostla se naopak jeho ostravská část. Celé jádro volební podpory KSČ se svým roztržitým charakterem rozprostírá poměrně pravidelně po celém státu. Znatelně se rozšířilo do oblasti Krušných hor. Zcela nepokryty zůstaly jihozápadní Čechy, oblast jižně od Prahy a střední Morava, tedy oblasti svým charakterem spíše zemědělské. Do vnějšího jádra tento rok patřilo 75 okresů.

7.1.3 Volby v květnu 1935

Volební podpora KSČ v posledních parlamentních volbách meziválečného Československa opět mírně poklesla. I když se jednalo jen o mírný pokles, je na mapě volební podpory (obr. č. 6) daleko patrnější než ve volbách předchozích, kdy se dalo mluvit dokonce o propadu. Je to způsobeno, velkou územní diferenciací změn. Většinou byl pokles zaznamenán v pohraničí s německou většinou. Celkově podpora strany klesla ve 197 okresech. Okresy s největším poklesem podpory, kde podpora klesla více než o 10 procentních bodů byly Cvikov (-18,4 p.b.), Kadaň, Chrastava, Sokolov, Jablonné v Podještědí, Frýdlant, Liberec, Tanvald a Podbořany. Všechny tyto okresy byly většinou německé. Nejvíce stoupla v Místku, Zdounkách a Železném Brodě. Volební podpora kromě výrazného poklesu v Podkrušnohoří a na severu Čech, jiných změn prakticky nedoznala.

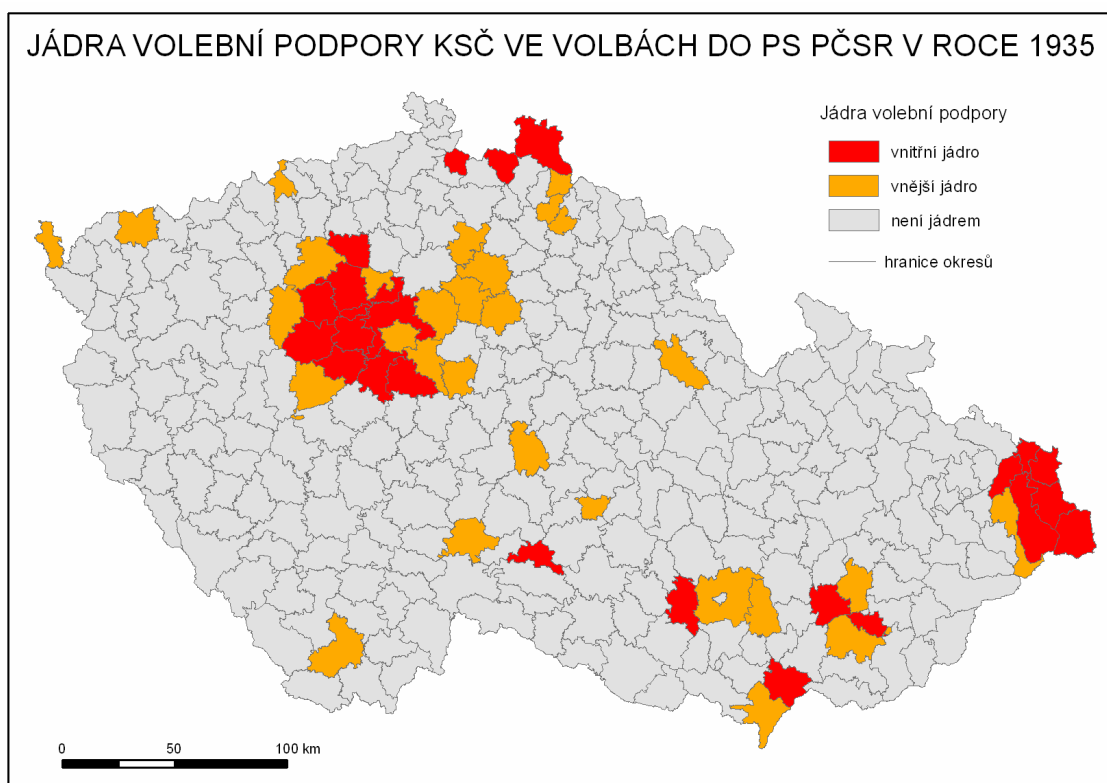
Volební jádro se zmenšilo zhruba na úroveň roku 1925. Hlavní tvořilo 25 okresů, vedlejší 54. Patrný je zde především úbytek německých okresů, jinak se hlavních rysech velmi podobá jádru z května 1925. Je opět výrazně koncentrované do již tradičních oblastí: okolí Prahy + západ od Prahy, redukovaný sever Čech, Ostravsko, Brněnsko, Břeclavsko a oblast Napajedel a Zdounek.

Při pohledu na tabulku č. 9 je úbytek hlasů pro KSČ v německém prostředí velmi patrný. Zatímco v roce 1929 měla komunistická strana v těchto okresech dokonce mírně vyšší podporu než v těch majoritně českých, v roce 1935 klesla její podpora bezmála na polovinu. Tato ohromná ztráta se v celorepublikovém měřítku téměř vytratila vlivem mírně vyšší podpory KSČ v početnějších majoritně českých okresech. Strana tak v těchto volbách měla již výrazněji český charakter.

Obr. č. 6: Volební podpora KSCŽ ve volbách do PS PČSR v roce 1935

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Obr. č. 7: Jádro volební podpory KSCŽ ve volbách do PS PČSR v roce 1935

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

O tom, ke které straně přecházeli bývalí němečtí voliči KSČ lze spíše spekulovat. Z velké míry lze ale předpokládat přesun k radikálně nacionální Sudetoněmecké straně. Například v německých okresech PO Trutnov existuje statisticky velmi významná souvislost mezi volebním výsledkem SdP v roce 1935 a součtem hlasů zrušených DNP a DNSAP právě s KSČ v roce 1929, což dokazuje nejen její výrazně německý charakter, ale i velkou pravděpodobnost významného přesunu voličů od podpory komunistické strany ke straně sudetoněmecké.⁷¹ Z. Kárník ve své práci o komunistické straně ve volbách roku 1935 tento jev zmiňuje také. Ztráty KSČ se v pohraničí příliš nelišily od ztrát německých stran, sociální demokracii nevyjímaje. Poukazuje například na výsledek v okrese Horní Planá (pro potřeby této práce sloučen s okresem Volary), kde počet voličů KSČ klesl na pětinu. KSČ tedy navzdory své ideologii neodolávala náporu Henleinovy SdP o nic lépe než ostatní německé strany.⁷²

Tab. č. 9: Volební podpora KSČ v českých a německých okresech v letech 1929 – 1935.

okresy	1929 (%)	1935 (%)	poměr 1935/1929
z 90 % české	10,02	10,57	1,05
z 50 % české	9,62	10,26	1,07
z 50 % německé	10,38	5,71	0,55
z 90 % německé	10,34	5,25	0,51
České země	9,85	8,88	0,90

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

7.1.4 Celková struktura volebních výsledků KSČ v období 1925 – 1935

Na základě tabulky č. 10 lze vyslovit závěr, že volební podpora KSČ byla v celém meziválečném období velmi stabilní. To znamená, že v okrese, kde uspěla v jedněch volbách, uspěla zde s velkou pravděpodobností i ve volbách dalších. Platí to i naopak. Mírně nižší korelaci vykazují výsledky u voleb roku 1935. Je to dáno již zmiňovaným propadem volební podpory v německých okresech.

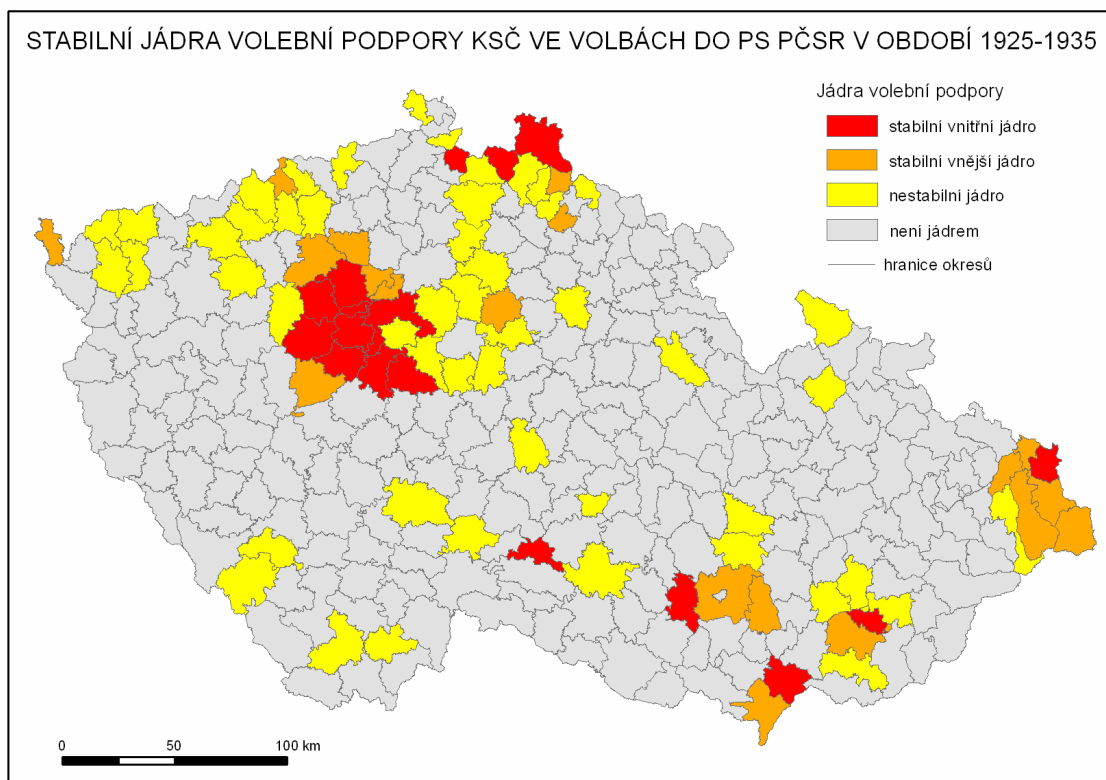
⁷¹ KRÁL, Ondřej. Volební podpora německých nacionalistických stran na Trutnovsku v období první republiky. *Studentské historické sešity* 2. 2010, s. 155-177.

⁷² KÁRNÍK, Zdeněk. KSČ – úspěchy a neúspěchy v klíčově významných parlamentních volbách v roce 1935. In: KÁRNÍK, Zdeněk a Michal KOPEČEK et al. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek I. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2003. s. 63-88.

Tab. č. 10: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi jednotlivými výsledky voleb v okresech v období 1925 – 1935

	1925	1929	1935
1925	1,000	0,919	0,895
1929		1,000	0,840
1935			1,000

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Obr. č. 8: Stabilní jádra volební podpory KSČ ve volbách do PS PČSR v období první republiky

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Jak ukazuje obrázek č. 8 lze pro období první republiky identifikovat několik území s vysokou podporou KSČ.

První a nejvýznamnější je oblast Prahy, kde je z hlavního stabilního jádra nejvíce okresů vzájemně propojených. Jedná se konkrétně o okresy Beroun, Jílové, Kladno, Křivoklát, Nové Strašecí, Praha venkov, Slaný, Unhošť a Zbraslav. Významná část z nich se také pravidelně umísťovala na předních příčkách v pořadí okresů s nejvyšším relativním ziskem pro komunistickou stranu. Přehled těchto okresů ukazuje

tabulka č. 11. Tato největší část jádra pokračuje směrem ke Krušným horám, kde však KSČ v posledních volbách ztratila.

Další významnou částí stabilního volebního jádra je prostor severních Čech, a přestože zde ve volbách roku 1935 komunisté také ztratili, tři okresy patří k hlavnímu stabilnímu jádru podpory strany. Jedná se o Cvikov, Frýdlant a Chrastavu. Ztrátu v německých okresech pěkně dokumentuje tabulka č. 11, kdy se právě tyto tři okresy nacházely vždy v čele výsledků, ale v roce 1935 se vytratily. Podobná situace nastala i v případě Kadaně, posledního německého okresu v tabulce.

Silnou volební baštou v meziválečném období bylo pro komunisty Ostravsko, k hlavnímu stabilnímu jádru však zde patřil jediný okres – Karviná. Nicméně do stabilního vnějšího jádra zde patřila populačně silná Ostrava.

Další ostrov volební podpory lze najít na Brněnsku. Samotné město do něj však nikdy nepatřilo. Ke hlavnímu stabilnímu jádru zde patřil okres Ivančice.

Na jihovýchodní Moravě lze vymezit dvě menší části jádra volební podpory KSČ, Jedná se o Břeclavsko a Hodonínsko na úplném jihu a na oblast západně od Zlína. Do posledně jmenované patřil především okres Napajedla, kde se straně dařilo dlouhodobě nejlépe.

K hlavnímu stabilnímu jádru patřil i velmi izolovaný okres Třešť.

Další okresy patří k nestabilnímu jádru a jsou nerovnoměrně roztroušené, takže již nelze mluvit o nějaké oblasti, kde by se KSČ těšila nějaké tradiční podpore.

Tab. č. 11: 10 okresů s nejvyšší relativní podporou KSČ v období první republiky

	1925		1929		1930	
	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.
Slaný	46,7	15 740	31,2	10 977	34,4	12 807
Kladno	41,2	11 129	26,2	7 507	31,4	9 850
Unhošť	38,8	6 802	29,5	5 610	27,8	5 898
Praha venkov	36,9	11 719	28,6	11 609	30,6	16 694
Karviná	30,4	11 759	27,4	11 900	27,1	13 400
Křivoklát	30,4	3 039	24,7	2 520	23,6	2 538
Chrastava	38,5	6 238	35,5	5 899		
Cvikov	34,4	2 706	35,5	2 774		
Frýdlant	31,0	7 645	28,9	7 179		
Nové Strašecí	33,1	4 411			24,7	3 702
Napajedla	31,2	3 162			22,5	1 933
Ivančice			25,1	5 574	22,1	5 354
Kadaň			24,7	4 758		
Jílové					24,3	3 213

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Nízkou podporu komunisté měli v západních Čechách, části jižních Čech, ve východních Čechách, na střední a severní Moravě. Jedná se jak o české tak i německé okresy.

Celkové rozložení hlasů a hlasů pro KSČ znázorňuje tabulka č. 12. Z ní je patrné, že v německých okresech bylo vždy odevzdáno 30 % všech hlasů. Již ve volbách roku 1925 se ukázalo, že u voliče komunistické strany nebude rozhodující národnost, jak tomu bylo prakticky u všech velkých stran tehdejší doby. Dokládá to skutečnost, že v majoritně německých okresech byla odevzdána téměř čtvrtina všech hlasů pro KSČ. V následujících volbách strana dosáhla téměř ideálního rozložení mezi voliči a tím i do jisté míry ideální prostorové distribuce své podpory. Rozdíl mezi poměrem u celkového počtu hlasů a hlasů pro KSČ je ve sledovaném období nejmenší. V německých okresech měli komunisté dokonce vyšší podporu jak ostatně ukázala již tabulka č. 9. Následný pokles v roce 1935 je zde také velmi znatelný, podíl hlasů odevzdaných v německých okresech klesl dokonce pod 20 procent.

Ani Poláci v podpoře strany nezůstávali příliš pozadu, soudě podle úspěchů KSČ v okrese Karviná, kde tvořili třetinu populace. Méně, ale stále výrazně se straně dařilo i v dalších „polských“ okresech Český Těšín a Jablunkov.

Tab. č. 12: Poměr hlasů pro KSČ odevzdaných v českých a německých okresech v období 1925 – 1935.

okresy	1925		1929		1935	
	hlasy pro KSČ (%)	hlasy celkově (%)	hlasy pro KSČ (%)	hlasy celkově (%)	hlasy pro KSČ (%)	hlasy celkově (%)
z 50 % české *	75,16	69,62	68,17	69,80	80,61	69,82
z 50 % německé	24,84	30,38	31,83	30,20	19,39	30,18

Zdroj: ČSÚ, 2008, vlastní výpočty

Poznámky: * k českým okresům přičteny i SO Český Těšín a Jablunkov, kde podíl československé národnosti nedosahoval 50 %

Výpočty korelačního koeficientu jsou provedeny pro větší názornost nejen pro všechny okresy zároveň, ale i pro okresy národnostně podobné. Nejlépe se ukázaly souvislosti záporné u římských katolíků, kdy jsou vlivem výše zmíněného vztahu mezi katolíky a československou národností, patrnější u německých okresů než u českých. To platilo po pro všechny sledované volby. Větší prohloubení této korelace v případě voleb v roce 1935 lze interpretovat tak, že se od podpory KSČ do jisté míry odvrátily

pohraniční okresy s německým obyvatelstvem, které mělo kladnější vztah ke katolictví nežli Češi.

U korelací s podílem obyvatel bez vyznání je celá věc zcela jasná. Přímá souvislost je signifikantní po celou dobu první republiky. Pouze v roce 1929 je mírně nižší což je dáno větším rozptylem volební podpory KSČ.

Dle nepříliš průkazných hodnot korelačního koeficientu lze vypožorovat i náznak faktu, že vyšší tendenci volit komunistickou stranu měli Čechoslováci (to dokládá i Tab. 12). Tento jev je opět méně patrný v případě voleb roku 1929. U církve československé není patrná prakticky žádná korelační souvislost.

Tab. č. 13: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi volebními výsledky KSČ a vybranými demografickými ukazateli v období 1925 – 1935

okresy	volby 1925				
	Čechoslováci	Němci	římští katolíci	církev československá	bez vyznání
z 90 % české	-0,044	-0,002	-0,269	0,127	0,446
z 50 % české	0,170	-0,231	-0,310	0,159	0,449
z 50 % německé	0,175	-0,253	-0,573	0,012	0,504
z 90 % německé	0,220	-0,300	-0,429	0,031	0,618
celkem	0,186	-0,212	-0,396	0,179	0,472
okresy	volby 1929				
	Čechoslováci	Němci	římští katolíci	církev československá	bez vyznání
z 90 % české	-0,059	0,009	-0,197	0,058	0,373
z 50 % české	0,145	-0,219	-0,237	0,091	0,366
z 50 % německé	0,042	-0,155	-0,523	-0,083	0,425
z 90 % německé	0,194	-0,218	-0,368	0,039	0,599
celkem	-0,040	0,007	-0,277	0,021	0,363
okresy	volby 1935				
	Čechoslováci	Němci	římští katolíci	církev československá	bez vyznání
z 90 % české	-0,082	0,039	-0,324	0,175	0,471
z 50 % české	0,140	-0,217	-0,367	0,217	0,460
z 50 % německé	0,171	-0,336	-0,643	-0,062	0,462
z 90 % německé	0,180	-0,266	-0,466	-0,008	0,703
celkem	0,284	-0,319	-0,468	0,275	0,473

Zdroj: ČSÚ, 2008; SÚS, 1934, vlastní výpočty

7.2 Vývoj v období 1946 – 1948

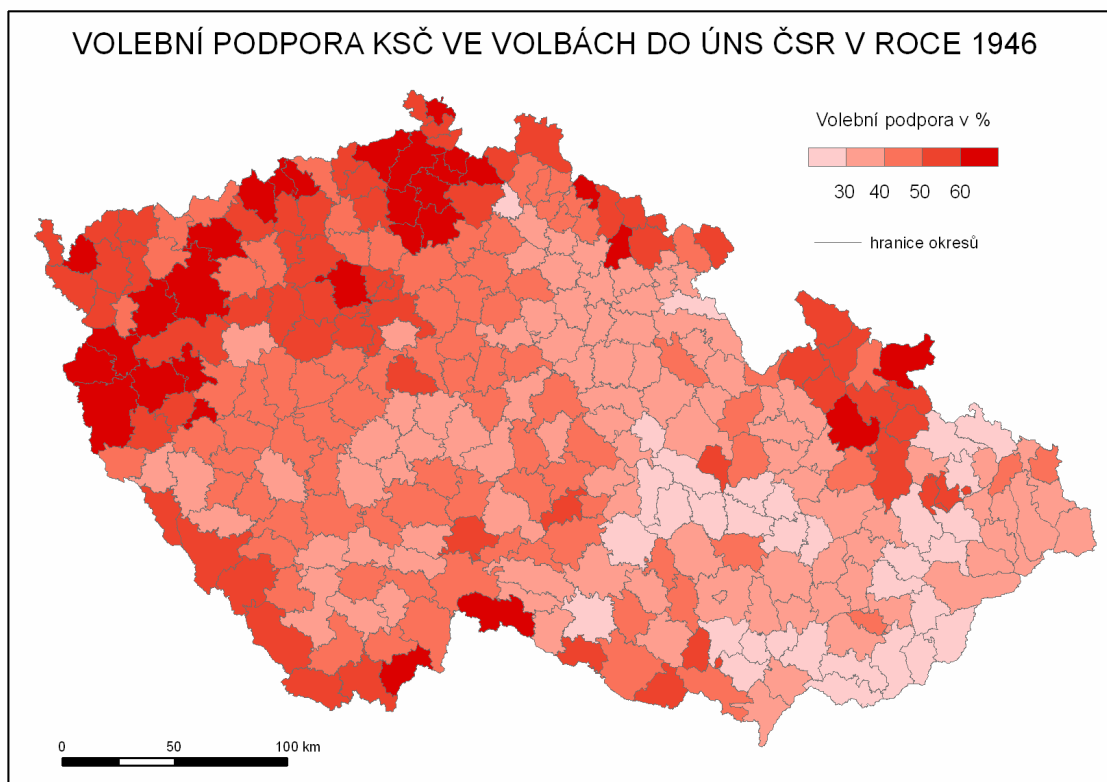
7.2.1 Volby v květnu 1946

Již při prvním pohledu na mapu rozložení volební podpory KSČ v těchto volbách (obr. č. 9) je patrný podstatný rozdíl oproti posledním předválečným volbám. Oblasti nejvyšší podpory se přesunuly do nově osídlovaného pohraničí. Velmi vysokou podporu si strana udržela v prostoru Prahy, především v západním směru. Nejvýznamnější oblastí, kde se komunistická strana těšila největší podpoře je západ a sever Čech, konkrétně pás táhnoucí se od České Lípy přes Podkrušnohoří k Tachovu. Výraznější podporu KSČ získala i na Šumavě a v Krkonoších. Na Moravě vystupují do popředí Jeseníky a příhraničí s Rakouskem, tedy opět oblasti donedávna osídlené německou majoritou. Skutečnost, že v oblastech, kde došlo k odsunu německého obyvatelstva, komunistická strana získala, dokládá i tabulka č. 14, v úvahu je ale třeba také vzít, že tato oblast měla tehdy podstatně nižší počet obyvatel, než před válkou. Mezi deseti okresy s nejvyšší relativní podporou je pouze jeden, který byl mezi válkami majoritně český (Dobřany). A kromě Nových Hradů patří všechny okresy ze špičky volebního jádra do téměř jednolitě oblasti podpory KSČ v západních a severních Čechách. Dobře patrná je také vyšší podpora v Čechách; na Moravě a ve Slezsku byla celkově nižší, protože zde měla oproti Čechám lepší výsledek ČSL. Na Moravě měla komunistická strana nejvyšší podporu v okrese Rýmařov (62,5 %).

Tab. č. 14: 10 okresů s nejvyšší relativní podporou KSČ ve volbách roku 1946

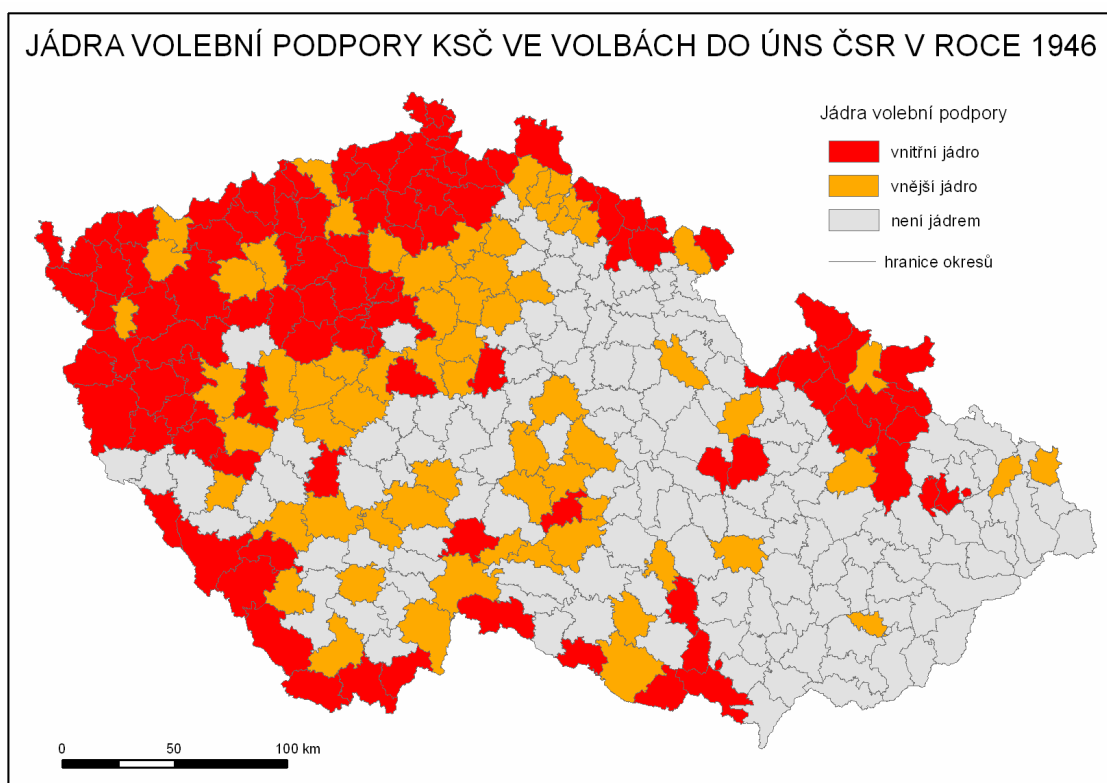
okres	1946	
	rel.	abs.
Ústěk	77,9	4 706
Poběžovice	70,6	4 198
Dubá	68,5	3 493
Tachov	67,7	2 098
Česká Kamenice	66,2	8 166
Jablonné v Podještědí	65,9	3 231
Planá	65,1	2 456
Dobřany	64,5	3 064
Město Touškov	64,3	2 624
Nové Hradky	63,9	1 467

Zdroj: SÚS, 1946, vlastní výpočty

Obr. č. 9: Volební podpora KSČ ve volbách do ÚNS ČSR v roce 1946

Zdroj: SÚS, 1946, vlastní výpočty

Obr. č. 10: Jádro volební podpory KSČ ve volbách do ÚNS ČSR v roce 1946

Zdroj: SÚS, 1946, vlastní výpočty

V Čechách měla KSČ výrazně nižší podporu v okresech Polička (26,7 %), Nové Město nad Metují (27,6 %), Skuteč (28,7 %) a Český Dub (29,2 %). V zemi Moravskoslezské měli komunisté nejmenší úspěch v okrese Hlučín, který z tabulky výsledků doslova vyčnívá, protože KSČ zde podpořilo pouze 10 % voličů. Výrazně nízkou podporu měla strana také v okresech Valašské Klobouky (18 %) a Klobouky u Brna (19,3 %).

K pochopení výsledků a důsledků voleb roku 1946 pomůže zamyšlení Prokopa Drtiny, který na jednání výkonného výboru ČSNS vysvětloval příčiny úspěchu KSČ následovně:

„[Komunistická strana] byla jedinou stranou, která nebyla vládní stranou v první republice. To byla zřejmá výhoda. My všichni jsme byli zatíženi... Naproti tomu komunisté měli tu výhodu neviny za vládní práci a za všechny chyby, nedostatky, omyly a také pověry, které o tom panovaly ve veřejnosti po roce 1938, když se stát a režim zhroutily. Oni mohli dokazovat, že všechno nedobré, co na první republice potírali, bylo způsobeno druhými... To je také důvod, sestry a bratři, proč komunisté nám vnutili tento stranický systém, který dnes máme. Vždyť my jsme jej nechtěli!“⁷³

Prokop Drtina se ve svém projevu dotkl také otázky venkova. Jím zmiňovaný jev přechodu bývalých agrárních voličů ke komunistům nebyl v těchto volbách tolik patrný, přesto právě na venkově stoupla KSČ podpora oproti meziválečnému Československu poměrně výrazně:

„My jsme si, sestry a bratři, říkali, že tyto volby rozhodne vesnice a právem tam byla ta neznámá, především na vesnicích, na venkově. A vesnice rozhodla pro komunisty. Ale ne jednoznačně. Velká část šla s komunisty, dala se tím ovlivnit, ale velká část šla také se všemi druhými politickými stranami.“⁷⁴

Jádro volební podpory doznalo ve volbách roku 1946 stejných změn jako volební podpora obecně. Jak vnitřní, tak vnější jádro se velmi rozrostlo. Vnitřní čítalo 103 okresů a vnější dokonce 169. Největší vliv na tuto skutečnost má fakt, že nejvyšší podpoře se komunisté těšili v pohraničních okresech kde teprve probíhalo osidlování českými obyvateli. Jednalo se proto o okresy s velmi malou populační silou. Při výpočtu jader volební podpory měly přednost tyto okresy s malým počtem voličů a zákonitě jich bylo více „potřeba“ k dosažení požadované kvóty. Náležitě patrné zde jsou výše

⁷³ KRÁL, Václav. *Politické strany a Mnichov: Dokumenty*. Praha: Svobodné slovo, 1961. 226 s.

⁷⁴ Tamtéž.

zmíněné oblasti volební podpory. Do jádra nepatří krom většiny Moravy i východní Čechy. Poměrně roztráštěné je jádro jižně od Prahy. Za pozornost stojí i fakt, že do jádra nepatří Praha ani Brno, Ostrava pak pouze do vnějšího. To svědčí mimo jiné o přesunu voličské podpory z měst i do venkovských oblastí. Patrné jsou zde i rozlehlejší vysídlené německé jazykové ostrovy. Jihlavský zde zastupuje krom stejnojmenného okresu především okres Štoky u hlavního jádra, který patřil k nemnoha národnostně smíšeným okresům (51 % Čechů, 48 % Němců). Patrné je zde i Hřebečsko s okresy Svitavy a Moravská Třebová. V Čechách je naopak vidět výběžek majoritně české oblasti v prostoru Domažlic.

Celá situace se dá shrnout tak, že k tradičním oblastem s vyšší podporou KSČ z dob první republiky se přidalo pohraničí, toho času dosidlované především českým obyvatelstvem. To příliš neplatí pouze v případě Břeclavska a Zlínska.

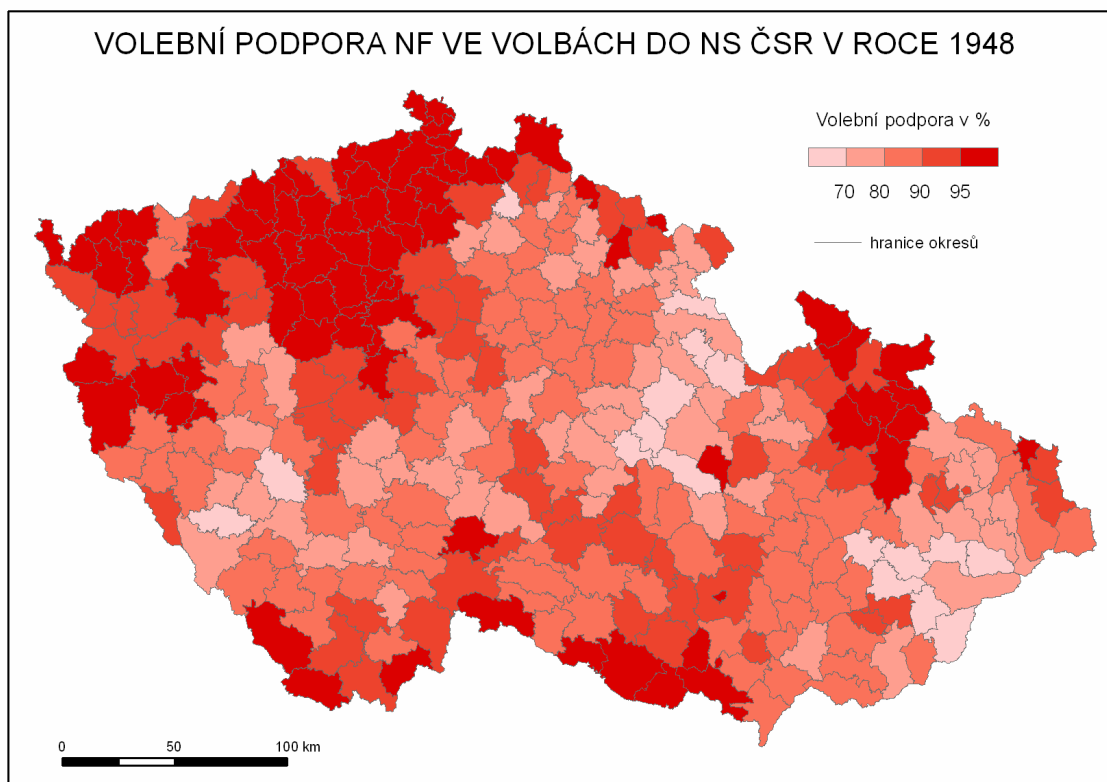
7.2.2 Volby v květnu 1948

Přestože volby v roce 1948 nebyly demokratické, mohou poskytnout zajímavé údaje. Je to dáno možností vhození bílého lístku na znamení nesouhlasu s politikou Národní fronty. V těchto volbách bylo také zaznamenáno velmi vysoké množství neplatných hlasů. V Českých zemích bylo odevzdáno více než 200 000 neplatných hlasů, což činilo 3,6 %. Prázdných lístků bylo odevzdáno více jak půl milionu (9,3 %).

Už proto, že NF podpořilo 87,1 % voličů, bude v tomto oddíle spíše zkoumáno, kde tato kandidátka pod vedením KSČ podpořena nebyla.

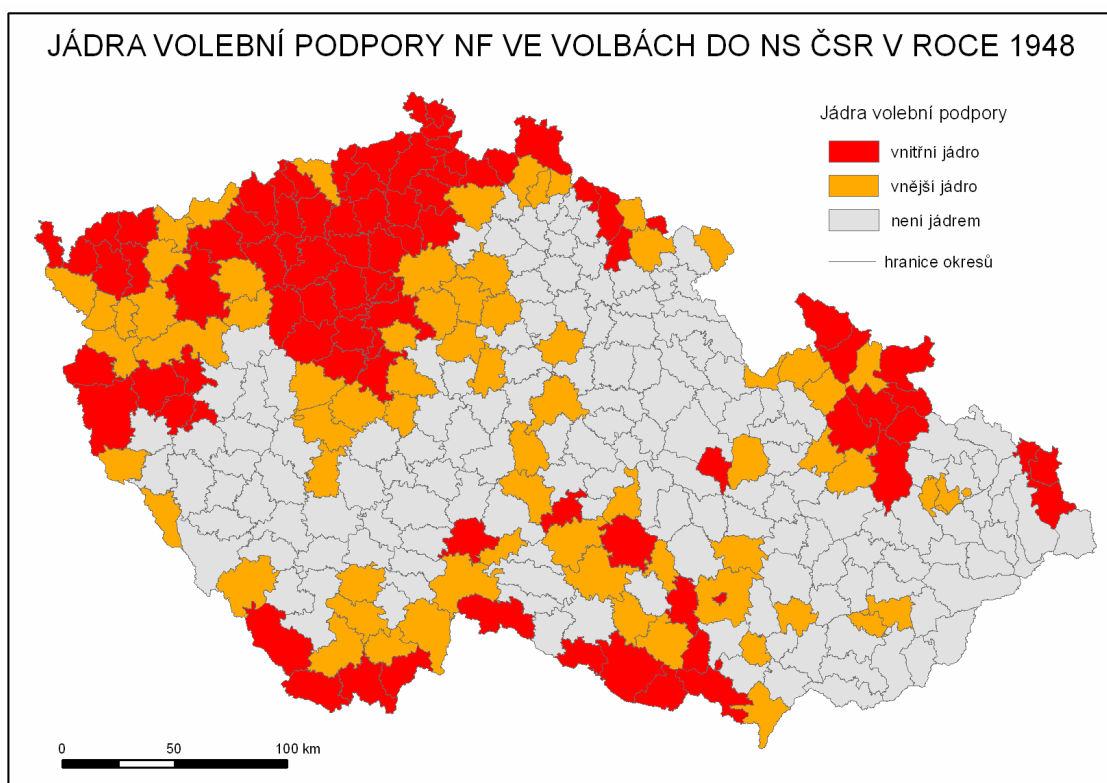
Americký sociolog Immanuel Wallerstein v 70. letech 20. století rozvinul teorii klasifikace států na jádrové (core), částečně okrajové (semi-periphery) a okrajové (periphery), čímž navázal na dřívější práce P. Taylora. Podle této teorie si státy patřící k jádru mohou díky své vyspělosti dovolit větší míru demokracie než státy okrajové, které mají pak k demokracii „osobitý“ přístup. Z tohoto modelu nazývaného „World-systems“ vychází také teze, která se na poli volební geografie snaží zkoumat i volby v nedemokratických zemích, tím, že je interpretuje jinak než volby demokratické. Tyto volby v málo rozvinutých demokraciích jsou chápány spíše jako sociologický průzkum.⁷⁵

⁷⁵ PINK, Michal. Současné přístupy k volební geografii. In: FIALA, Petr, ed. a STRMISKA, Maxmilián, ed. *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 148-162.

Obr. č. 11: Volební podpora NF ve volbách do NS ČSR v roce 1948

Zdroj: SÚS, 1948, vlastní výpočty

Obr. č. 12: Jádro volební podpory NF ve volbách do NS ČSR v roce 1948

Zdroj: SÚS, 1948, vlastní výpočty

V našem případě tak můžeme proces politické legitimizace vlády odložit stranou a vzít si z tohoto rozsáhlého „sociologického šetření“ údaje o volební podpoře NF, které mají daleko k homogenitě, která je patrná až v pozdějších volbách v socialistickém Československu. Lze se domnívat, že pouhé dva měsíce po vítězném únoru se ještě v oblastech, kde měli komunisté vždy nízkou podporu najde poměrně velký počet voličů, kteří vyjádří nesouhlas s novým uspořádáním moci. Národní fronta Čechů a Slováků, ačkoli se prezentovala jako společná kandidátka všech stran povolených po válce, byla zjevně pod naprostou kontrolou KSČ, a jako taková musela být odpůrci komunistů chápána i celá NF. V této době se také voliči ještě v takové míře nebáli vyjádřit nesouhlas s nastupujícím režimem, protože se jeho represivní aparát ještě nerozběhl naplno. Právě strach voličů a zrušení možnosti vhazovat do urny prázdný lístek, měl za následek praktickou homogenizaci volebních výsledků.

Mapa prostorového rozložení volební podpory NF (obr. č. 11) se velmi podobá té z roku 1946, vlivem vysoké podpory však celá mapa operuje s jinými čísly, respektive hranicemi intervalů v kartogramech. Korelace mezi výsledky KSČ v roce 1946 a NF v roce 1948 na úrovni okresů byla výrazná, dosahovala hodnoty 0,72. Lze tedy konstatovat vysokou míru stability podpory komunistické strany a poté Národní fronty. Korelace svědčí také o jasně vymezených oblastech s vysokou i nízkou volební podporou.

Severozápadní pás volební podpory NF se táhne od Liberce po Tachov, kde ho narušuje snad jen okres Český Dub, kde se pro jednotnou kandidátku vyslovilo pouhých 64,2 % voličů. Na toto pásmo navazuje jako již tradičně oblast západně od Prahy. Vysokou podporu měla NF v Krkonoších, na jihu Čech a Moravy, na Českomoravské vrchovině, v prostoru Jeseníků. Opět je znatelně vyšší podpora v Čechách. Okresů, kde podpora NF přesáhla 99 % bylo 13 (Jaroslavice, Kladno, Kralupy nad Vltavou, Libochovice, Louny, Postoloprty, Rakovník, Roudnice nad Labem, Rumburk, Slaný, Štětí, Ústěk Velvary). Z tohoto počtu však bylo „německých“ jen 5. Ty české s výjimkou Jaroslavic patří k jedné oblasti na severozápad od Prahy.

Na opačném konci spektra jsou především okresy Sušice (58,4 %), Žamberk (60,3 %) a Valašské Klobouky (60,4 %). Celkem v 17 okresech míra podpory NF nepřesáhla 70 %. Krom zmíněných se jedná o okresy Blatná, Bystřice pod Hostýnem, Český Dub, Hlinsko, Holešov, Nové Město nad Metují, Polička, Přerov, Rožnov pod Radhoštěm, Rychnov nad Kněžnou, Skuteč, Valašské Meziříčí, Vizovice a Vysoké Mýto. Všechny tyto okresy lze označit za „české“. 10 se jich nalézá v Čechách, 7 na

Moravě, kde jsou ale více soustředěny v prostoru Valašska. V Čechách se tyto okresy soustřeďují v jejich východní části, potažmo na severu Českomoravské vrchoviny. Snad s výjimkou Přerova a Valašského Meziříčí lze všechny tyto okresy označit jako dominantně venkovské, s absencí výrazného průmyslového charakteru. Přesto zde dvě třetiny voličstva vhodily do urny kandidátku Národní fronty.

Tab. č. 15: 10 okresů s nejnižší relativní podporou KSČ a NF v období 1946 – 1948

okres	1946		1948	
	rel.	abs.	rel.	abs.
Hlučín	10,0	1 740		
Valašské Klobouky	18,0	2 465	60,4	8 109
Klobouky u Brna	19,3	1 804		
Uherský Brod	20,5	5 207		
Opava	21,8	6 659		
Holešov	22,3	4 323		
Žďánice	22,7	2 051		
Židlochovice	24,3	5 487		
Bystřice pod Hostýnem	24,8	3 466	67,1	8 741
Strážnice	24,8	4 148		
Sušice			58,4	7 253
Žamberk			60,3	9 440
Rožnov pod Radhoštěm			61,9	7 180
Hlinsko			62,5	7 409
Český Dub			64,2	4 159
Skuteč			66,0	6 787
Nové Město nad Metují			66,0	6 882
Vizovice			67,1	8 225

Zdroj: SÚS, 1946; SÚS, 1948, vlastní výpočty

Jádro volební podpory se v těchto volbách svým prostorovým rozložením příliš nelišilo od toho z roku 1946, jen se poněkud zmenšilo. Hlavní jádro tohoto roku čítalo 86 okresů a vnější 155. Pokles počtu okresů náležejících do jádra způsobilo nejen mírně rovnoměrnější rozložení volební podpory ale především vzrůst počtu obyvatel v pohraničí, kde měla NF největší podporu. Jádro kopíruje výše zmíněné oblasti vysoké volební podpory, identifikuje však jasně jádro na Ostravsku (avšak bez Ostravy), jasně je také patrný bývalý německý „Sprachinsel“ na Svitavsku. Na rozdíl od předchozích voleb spadá do vnitřního jádra Brno a Praha náleží k jádru vnějšímu.

Jádro volební podpory se naopak zcela vyhybá většině jižních Čech a oblasti jižně od Plzně, včetně jí samé. Na Vysočině je jádro opět roztržštěné, ve východních a severovýchodních Čechách se taktéž opakuje situace z minulých voleb, s tím rozdílem, že se tentokrát jedná o nejkompaktnější území volební „nepodpory“. Na

Moravě se táhne pásmo s minimem okresů patřícím k volebnímu jádru od Hlučína a Jablunkova na severu, k Hodonínu na jihu.

Komunisté v těchto volbách potřebovali potvrdit Vítězný únor, proto potřebovali přesvědčivě zvítězit. Za takový úspěch považoval ÚV KSČ 75% podporu jednotné kandidátky. I samotný K. Gottwald však pochyboval o reálnosti tohoto požadavku. Naplno se tak rozběhla bezohledná agitace. Bylo dokonce upuštěno od zákazu veřejných voleb (bez plenty). Novinkou také byla identifikace tzv. „vlasteneckých“ obcí, což byly obce se stoprocentní účastí voličů a hlasů pro jednotnou kandidátku. Agitace probíhala na všech úrovních. Cílem bylo vytvořit „pogromovou“ atmosféru ve společnosti. Každému kdo by volil bílým lístkem, mělo být jasné, kam bude zařazen. Volební kampaň mnohdy vrcholila i v samotný den voleb ve volebních místnostech.⁷⁶

Výsledkem bylo především to, že voliči v řadě obvodů nevolili tajně, a proto je v dusné atmosféře těchto voleb o to více podivující, že se našly oblasti, kde i téměř třetina voličů vyslovila proti NF. Volební výsledek poté překvapil i samotné komunisty, kteří byli připraveni s volebními výsledky manipulovat. K tomu nakonec došlo především v Praze, ale vzhledem k nad očekávání dobrému výsledku nestal se tento jev masovým. Jednotná kandidátka se ukázala být geniálním tahem, protože podle R. Slánského by strana nezískala se sociálními demokraty 80 % mandátů, ale 55-60 %. Kdyby lidovci a národní socialisté kandidovali samostatně, což bylo přes probíhající hluboké krize pro komunisty reálnou hrozbou, získali by více hlasů a mohli by vytvořit reálnou opozici. Díky jednotné kandidátce však dostali tolik mandátů, kolik jim komunisté dovolili. Po volbách byl dokonce blahosklonně v jejich prospěch počítán podíl bílých lístků.⁷⁷

Podle materiálů krajských orgánů KSČ a NF bylo v městských obcích odevzdáno 7,7 % bílých lístků, v ostatních (venkov) 12,4 %. Neplatných lístků bylo o jeden procentní bod více ve městech.

K průběhu a výsledkům voleb se vyjadřovaly krajské dozorní orgány ministerstva vnitra. Vhozené bílé lístky na jihu Čech byly připisovány především na vrub lidoveckým voličům v malých zemědělských obcích:

„Je třeba upozorniti na reakční vliv kněžstva, které zastřeně agitovalo proti Národní frontě. Do určité míry i agitace Národní fronty nebyla příliš dobře vedena,

⁷⁶ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. Praha : Academia, 2012. 907 s.

⁷⁷ Tamtéž.

*protože na klerikální přesvědčení tamního obyvatelstva bylo působeno příliš jednoznačně komunisticky.*⁷⁸

Na Pardubicku a Královéhradecku měl na vysoký podíl bílých lístků silný vliv hradecký biskup Pícha, který velmi ostře vystupoval proti kněžím, kteří by snad podpořili NF.

Na Poděbradsku se projevil agilní přístup místního stranického aparátu. Na Liberecku byla zaznamenána velmi silná agitace proti Národní frontě.

Na Zlínsku, zvláště v okolí Vizovic byl velmi patrný silný vliv církve. I když zde existovaly obce, s velmi dobrou stranickou organizací, dosáhla v nich NF slabšího výsledku především proto, že se tím vlastně izolovaly od okolí, kde se k režimu stavělo obyvatelstvo záporně. V Ostravském kraji NF dosáhla nejslabšího výsledku v okrese Valašské Meziříčí (68,2 %), kde byly dokonce odevzdávány bílé lístky, ke kterým byly připojeny svaté obrázky.⁷⁹

V okrese Opava-venkov (pro potřeby analýzy sloučen s městem Opavou) bylo odevzdáno 28 % prázdných lístků, což bylo podle hlášení z kraje způsobeno mimo jiné tím, že „*pozice a vliv bývalých agrárníků se nepodařilo vhodnou agitací podlomiti.*“⁸⁰

To správné „pogromové“ ovzduší se podle Slánského podařilo vyvolat například v Kladně (99,2 % pro NF), kde by jinak bylo odevzdáno cca 10 % bílých lístků. Jedním z prostředků, kterými byl prováděn systematický nátlak na zdejší voliče, byla distribuce volebních lístků. Kandidátku Národní fronty doručovalo voličům děvče v národním kroji a bílé lístky hoch v esesácké uniformě.⁸¹

I ze závěrů ministerstva vnitra, které hledalo příčiny nižší podpory NF, vyplývá, že tento neúspěch byl způsoben především neslučitelností lidoveckého křesťanství a agrárního myšlení s komunistickou doktrínou. Jelikož byli voliči RSZML i ČSL soustředěni na venkově, byl zde podíl vhozených bílých lístků vyšší než ve městech.

7.2.3 Celková struktura volebních výsledků KSC a NF v období 1946 – 1948

Území volební podpory, včetně jádrových oblastí se v tomto období příliš neměnilo, vždyť také oboje volby dělilo pouze dva roky a v celém poválečném období to byla právě KSC, která tahala za delší konec provazu. Jak ukazuje tabulka č. 16 měla

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

komunistická strana vyšší podporu v pohraničních oblastech kde došlo k obrovským demografickým změnám. Tento rozdíl je jasně patrný v obou volbách. V roce 1946, je rozdíl mezi původně českými a německými okresy více než 15 p. b. a v následujících volbách 9 p. b. Podpora komunistické strany, respektive Národní fronty se ve sledovaném období více jak zdvojnásobila. Tento vzestup se však projevil více v českých okresech.

Tab. č. 16: *Volební podpora KSČ a NF v českých a bývalých německých okresech v letech 1946 - 1948*

Okresy dle sčítání z roku 1930	1946 (%)	1948 (%)	poměr 1948/1946
z 90 % české	38,40	85,47	2,23
z 50 % české	38,00	85,39	2,25
z 50 % německé	53,89	94,76	1,76
z 90 % německé	57,78	95,77	1,66
České země	40,22	87,08	2,17

Zdroj: SÚS, 1934; SÚS, 1946; SÚS, 1948, vlastní výpočty

Po druhé světové válce došlo v pohraničí, kde žila početná německá menšina k obrovským demografickým změnám způsobeným jejím nuceným odsunem. Do vysídleného pohraničí se pak stěhovalo mladé obyvatelstvo, s naprosto jinou náboženskou a vzdělanostní strukturou a ve svém důsledku i jinak nastavenými hodnotovými měřítky. Svou roli sehrál i jistý závazek za nově nabytý majetek, protože se v tomto rozsáhlém migračním procesu podařilo komunistům prezentovat jako hlavní vůdčí síla. Proto se nejeví jako příliš relevantní provádět korelace na základě jediného dostupného sčítání lidu, které proběhlo roku 1930. Na druhou stranu zde ale jasně vyvstanou rozdíly mezi původně německým pohraničím se specifickou demografickou strukturou a majoritně českým vnitrozemím.

Korelace provedené s výsledky voleb z roku 1946 nejsou v německých okresech příliš rozpoznatelné. Pouze v případě okresů s původně nadpoloviční většinou Němců, se výrazně profiluje vztah kladný k podílu německé národnosti a záporný k národnosti Československé, tento trend je nejvíce patrný v případě všech okresů. Tato korelace dokládá výše uvedené hypotézy jako pravdivé. U českých okresů se projevila výrazněji nepřímá souvislost s podílem katolíků, kteří pravděpodobně měli větší tendenci podpořit ČSL. Přímá závislost nezanedbatelného charakteru se vyskytla u podílu obyvatel bez vyznání ve většinově českých okresech, což není příliš velkým překvapením. Podobné charakteristiky vykazovaly i korelace v době první republiky.

U voleb, které proběhly 30. května 1948 není signifikantní žádná závislost, krom nepřímé u československé národnosti a přímé u německé. Náznaky lze pozorovat u katolíků a obyvatel bez vyznání, ale vlivem malého rozmezí v podpoře NF jsou téměř irelevantní.

Tab. č. 17: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi volebními výsledky KSČ a NF a vybranými demografickými ukazateli v období 1946 – 1948

okresy	volby 1946				
	Čechoslováci	Němci	římští katolíci	církev československá	bez vyznání
z 90 % české	0,161	-0,113	-0,375	0,268	0,528
z 50 % české	0,035	-0,034	-0,362	0,240	0,522
z 50 % německé	-0,386	0,478	0,244	-0,331	0,095
z 90 % německé	0,111	0,122	0,189	-0,033	-0,091
celkem	-0,667	0,679	0,067	-0,185	0,200
okresy	volby 1948				
	Čechoslováci	Němci	římští katolíci	církev československá	bez vyznání
z 90 % české	-0,005	-0,019	-0,124	0,035	0,263
z 50 % české	-0,012	-0,023	-0,133	0,051	0,241
z 50 % německé	-0,292	0,315	0,033	-0,191	0,175
z 90 % německé	0,164	-0,120	-0,139	0,025	0,259
celkem	-0,563	0,555	0,092	-0,225	0,105

Zdroj: SÚS, 1934; SÚS, 1946; SÚS, 1948, vlastní výpočty

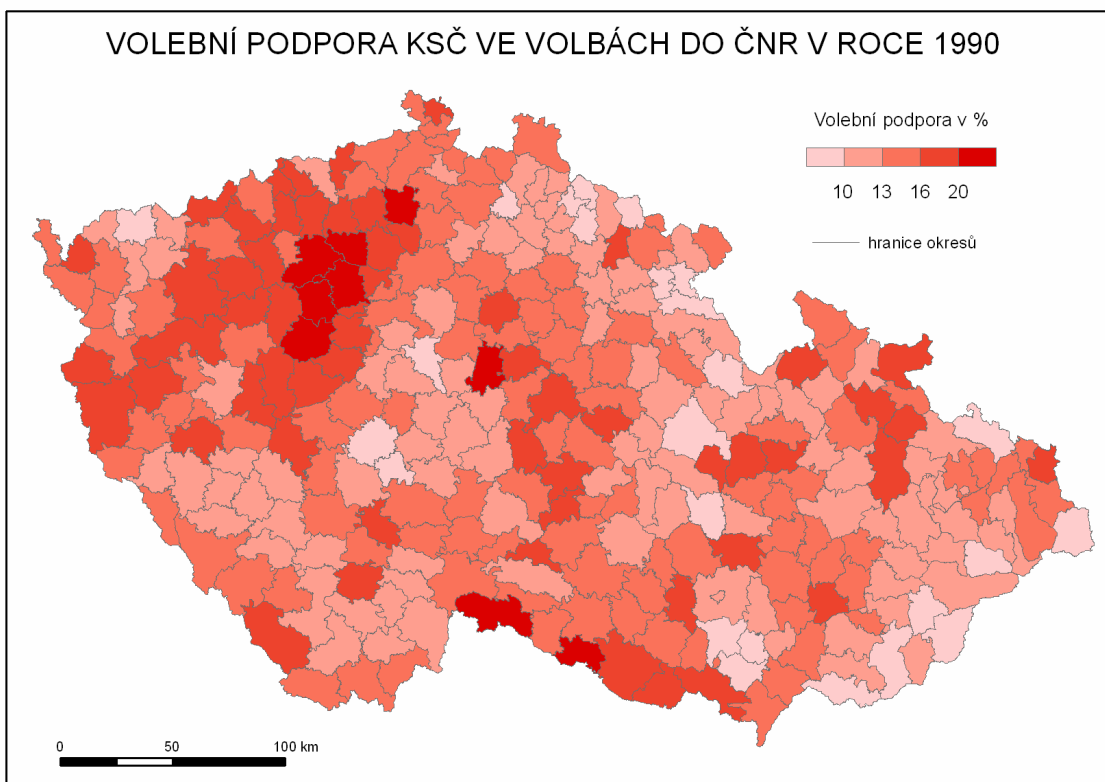
7.3 Vývoj ve volbách prvního řádu po roce 1989

7.3.1 Volby v červnu 1990

V prvních volbách po pádu totality se volební podpora KSČ ukázala být poměrně pravidelně územně rozložená. Nejvýraznější oblastí vysoké podpory je pás táhnoucí se ze severních Čech průmyslovou oblastí pod Krušnými horami do Čech západních. Tato oblast se tedy ukázala jako „tradiční“ území volební podpory komunistické strany již od dob první republiky. Vysokou podporu měla strana také na Vysočině a jihozápadní, střední a severní Moravě. Celkem v 10 okresech byla podpora KSČ vyšší než 20 %. Jednalo se o okresy Slaný (24,3 %), Libochovice (23,4 %), Ústěk (22,5 %), Křivoklát, Kouřim, Louny, Vranov, Nové Strašecí a Nová Bystřice. Obecně nízkou podporu měli komunisté jižně od Prahy, v severovýchodních Čechách, jižně od Brna a na východě Moravy. Okresem, kde měla KSČ nejnižší podporu byl Hlučín, kde získala pouze 4,1 % hlasů.

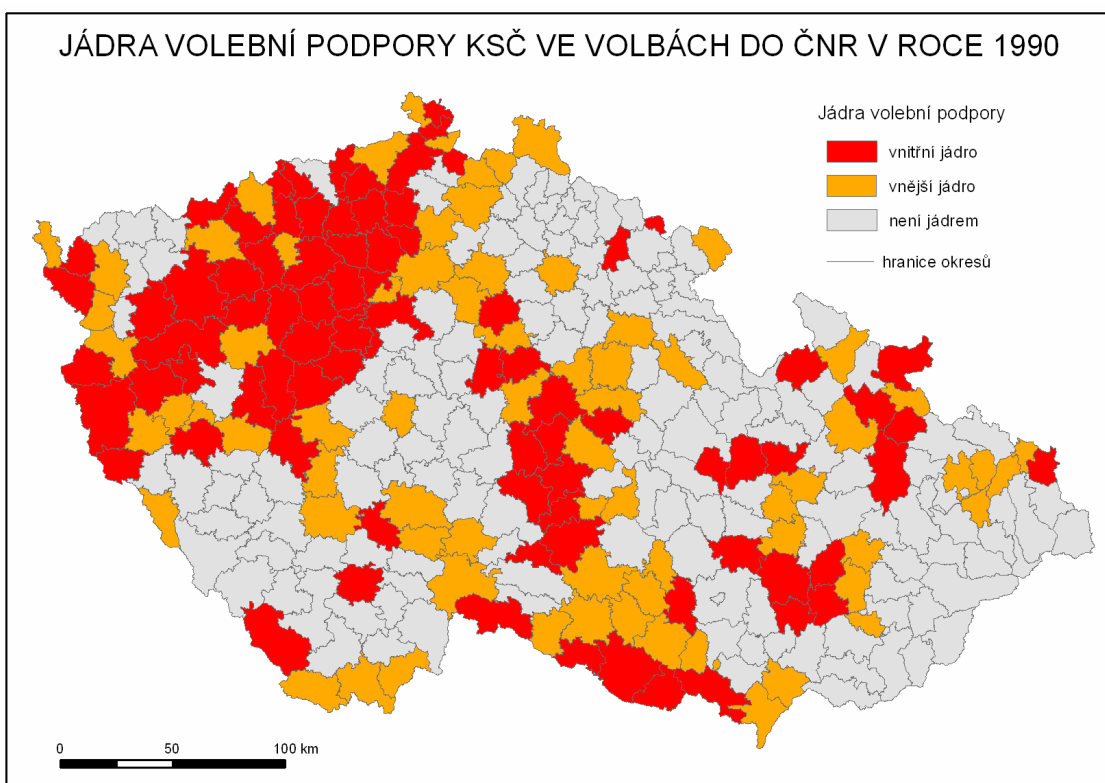
Jádro volební podpory komunistické strany bylo tohoto roku velmi rozsáhlé. Vnější tvořilo 155 okresů, vnitřní 83. Rozložení jader volební podpory jen potvrzuje stav, který byl popsán výše. K jádru nenáleží většina velkých měst. Z okresů těch „stotisícových“ zde chybí Praha, Brno, Plzeň, České Budějovice, Liberec, Olomouc a Zlín. Do vnějšího jádra se řadí především Ostrava, Pardubice a Hradec Králové. Ústí nad Labem tohoto roku připadlo dokonce do jádra hlavního.

Lze konstatovat, že oproti posledním svobodným volbám v roce 1946 se oblast vysoké popularity KSČ opět vrátila na Kladensko, které bylo tradiční prvorepublikovou baštou volební podpory strany. Ve vysídleném pohraničí, kde měla nejvyšší podporu v prvních poválečných volbách, zůstaly straně „věrné“ okresy na západě Čech, jihu a severu Moravy. O relativní stabilitě volební podpory mezi volbami ohraničujícími období nesvobody (volby roku 1946 a 1990) svědčí i korelační koeficient dosahující hodnoty 0,56.

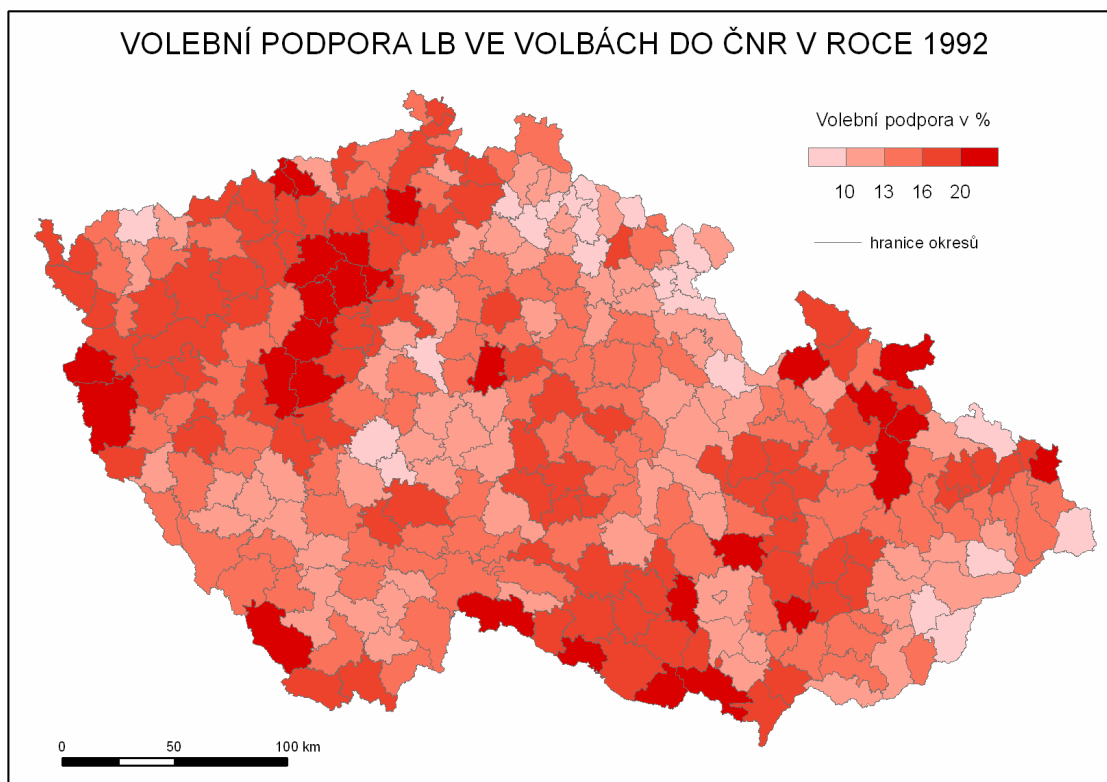
Obr. č. 13: Volební podpora KSČ ve volbách do ČNR v roce 1990

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

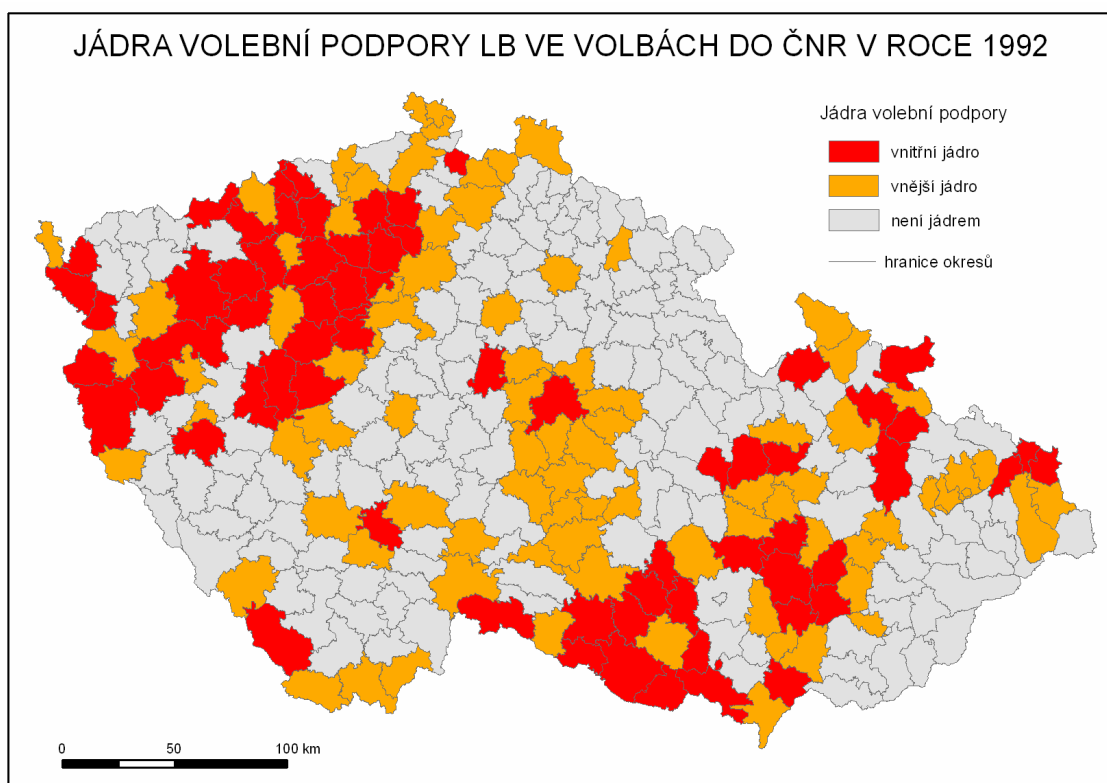
Obr. č. 14: Jádra volební podpory KSČ ve volbách do ČNR v roce 1990

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 15: Volební podpora LB ve volbách do ČNR v roce 1992

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 16: Jádra volební podpory LB ve volbách do ČNR v roce 1992

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.3.2 Volby v červnu 1992

Volební podpora ve volbách roku 1992 viditelně stoupla. Dokumentuje to i fakt, že hranici 20% podpory komunistická strana (respektive Levý blok) překročila ve 29 okresech. Nejvyšší byla konkrétně v okrese Město Libavá (25,8%), Slaný (25,2 %), Libochovice (24,9 %) a Město Albrechtice (24,3 %). Na druhé straně žebříčku dominují především okresy Hlučín (5 %), Vizovice a Jablunkov (shodně po 6,9 procentech). Nejvíce podpora stoupla v okresech Město Libavá (+8,1 p. b.) a Město Albrechtice (+6,2 p. b.), nejméně výrazněji klesla v Rakovníku (-3,9 p. b.).

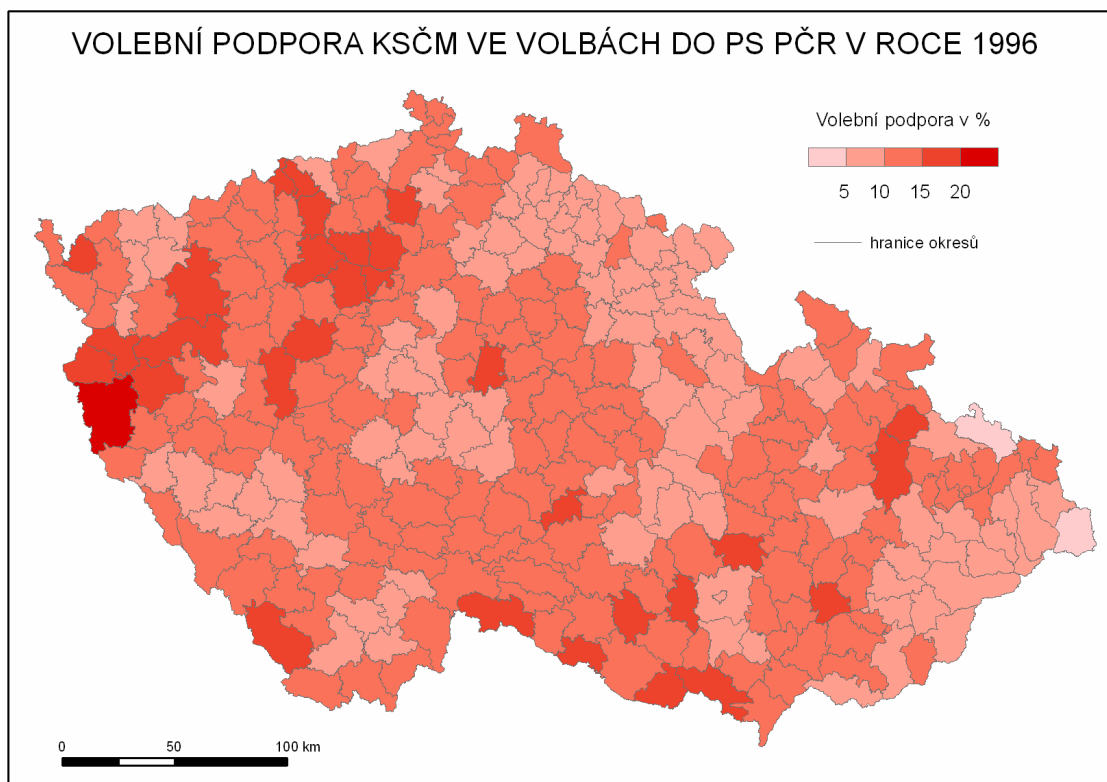
Územní rozložení volební podpory se od roku 1990 prakticky nijak nezměnilo.

Jádra volební podpory se také nijak dramaticky neměnily. Do vnějšího připadlo 150 okresů a do vnitřního 67. Z vnějšího jádra vypadly okresy Pardubice a Hradec Králové. Ústí nad Labem kleslo do vnějšího jádra a Ostrava „povýšila“ na součást hlavního jádra. V těchto volbách měli komunisté v Ostravě skutečně výrazně vyšší podporu. Tento jev se bude opakovat i v následujících volbách. Další velká města jako Praha, Brno a Plzeň mají vždy podporu komunistické strany oproti Ostravě na výrazně nižší úrovni. V zázemí všech jmenovaných měst má KSČM vyšší podporu než ve městech samotných.⁸² V úrovni okresů je tento jev patrný především v případě Prahy a Plzně.

7.3.3 Volby na přelomu května a června 1996

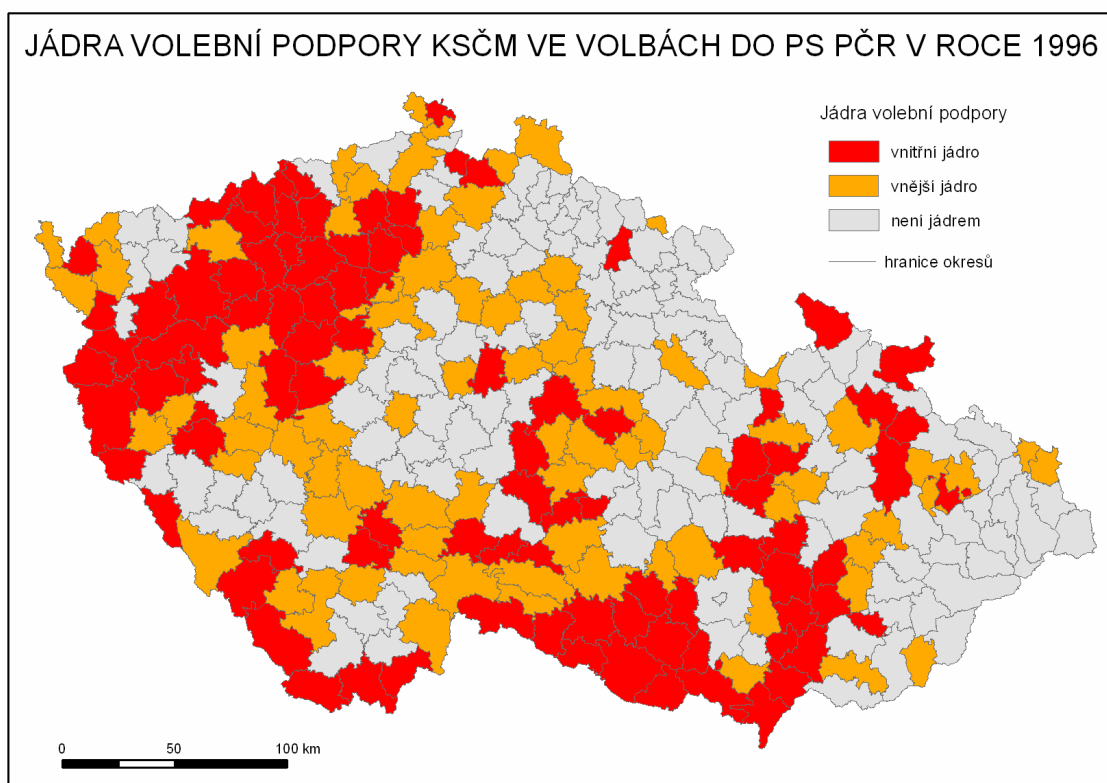
Ve volbách tohoto roku nedokázala KSČM navázat na svůj úspěch z minulých voleb. Pokles volební podpory byl zaznamenán v celé republice. Pouze v jediném okrese (Sedlec) stoupla a to jen velmi nepatrně o 0,3 procentního bodu. Ve všech ostatních okresech klesla; nejdramatičtěji v okresech Město Albrechtice (-10,2 p. b.) a Staré Město (-10 p. b.), Karviná a Český Těšín. Přesto první tři jmenované okresy spadají do vnitřního jádra volební podpory. Po tomto poklesu měli komunisté více než 20% podporu pouze v okrese Pobežovice (20,2 %). Nejnižší, stejně jako v předešlých volbách, v Hlučíně (3 %) a Jablunkovu (4,7 %).

⁸² KOSTELECKÝ, Tomáš. *Political behavior in metropolitan areas in the Czech Republic between 1990 and 2002 - patterns, trends, and the relation to suburbanization and its socio-spatial patterns*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005. 104 s.

Obr. č. 17: Volební podpora KSČM ve volbách do PS PČR v roce 1996

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 18: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do PS PČR v roce 1996

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

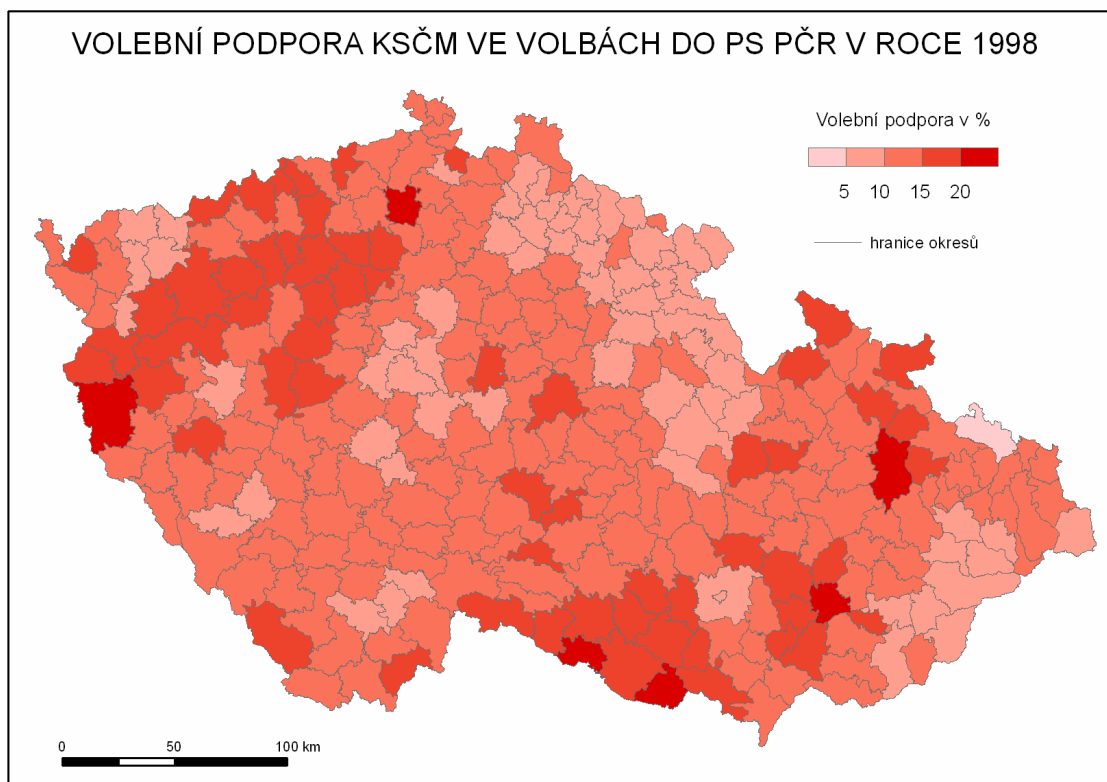
Prostorové uspořádání volební podpory KSČM se přes její celkový pokles nezměnilo nijak zásadně

Jádro volební podpory se rozrostlo do svého největšího rozsahu od voleb v roce 1990. Vnitřní čítalo 94 okresů, vnější 177. Oproti volebnímu jádru z roku 1992 se ale více objevuje v jižních Čechách a naopak výrazně zesláblo na Ostravsku. Ostrava samotná dokonce vypadla z jádra úplně. Důvodem je regionálně výrazný vzestup sociální demokracie, jako hlavní konkurenční strany KSČM. Z okresů velkých měst ve volebním jádru zůstalo pouze Ústí nad Labem.

7.3.4 Volby v červnu 1998

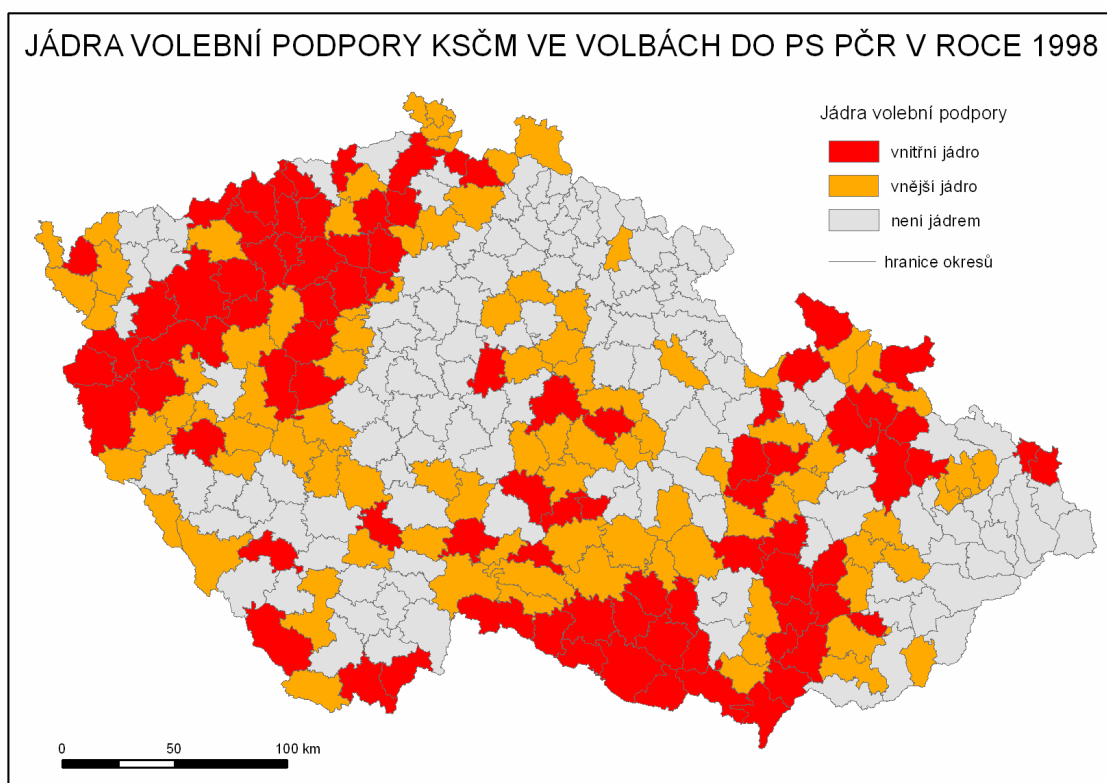
V předčasných volbách v roce 1998 podpora komunistické strany mírně stoupla. Zvýšení podpory se týkalo 264 okresů; nejvíce v Jaroslavicích (+5,8 p. b.), Starém Městě (+5,3 p. b.) a Vítkově (+5 p. b.). Největší pokles volební podpory byl zaznamenán ve Vimperku (-2,1 p. b.). Nejvyšší podporu komunisté v tomto roce zaznamenali v Jaroslavicích, Vranově, Ústěku, Poběžovicích, Zdounkách a Starém Městě, kde přesáhla 20% hranici. Naopak nejnižší tradičně v Hlučíně (4,8 %), a dále v okrese Náchod (5,7 %) a Nové Město nad Metují (5,9 %).

Jádro volební podpory zůstalo, co se týče rozsahu, na stejné úrovni jako v předchozích volbách. Vnitřní tvořilo 85 okresů, vnější 176. Do jádra volební podpory opět nepatřil okres žádného z velkých měst s výjimkou Ústí nad Labem. Výrazněji také ustoupilo z okolí Prahy. Především okres Praha venkov z jádra poprvé od roku 1990 vypadl. Ve volbách roku 1990 patřil tento okres do jádra hlavního, poté v obou následujících do jádra vnějšího. Příčinou ústupu je patrně změna sociální struktury obyvatelstva v tomto okrese přilehlém k hlavnímu městu. Počet jeho obyvatel stoupl, především díky rozšiřování pražského suburbia. Tito původní obyvatelé Prahy však mají menší sklon volit KSČM, protože Praha nikdy nepatřila k okresům, s výraznější volební podporou komunistické strany.

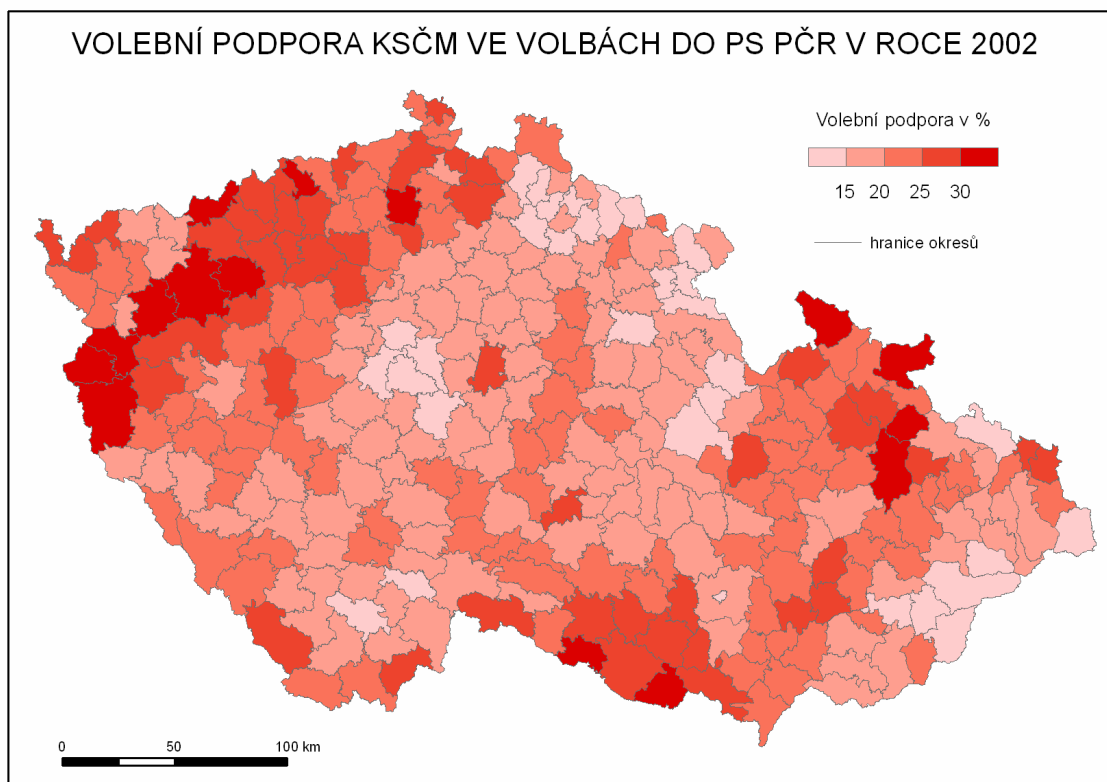
Obr. č. 19: Volební podpora KSČM ve volbách do PS PČR v roce 1998

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

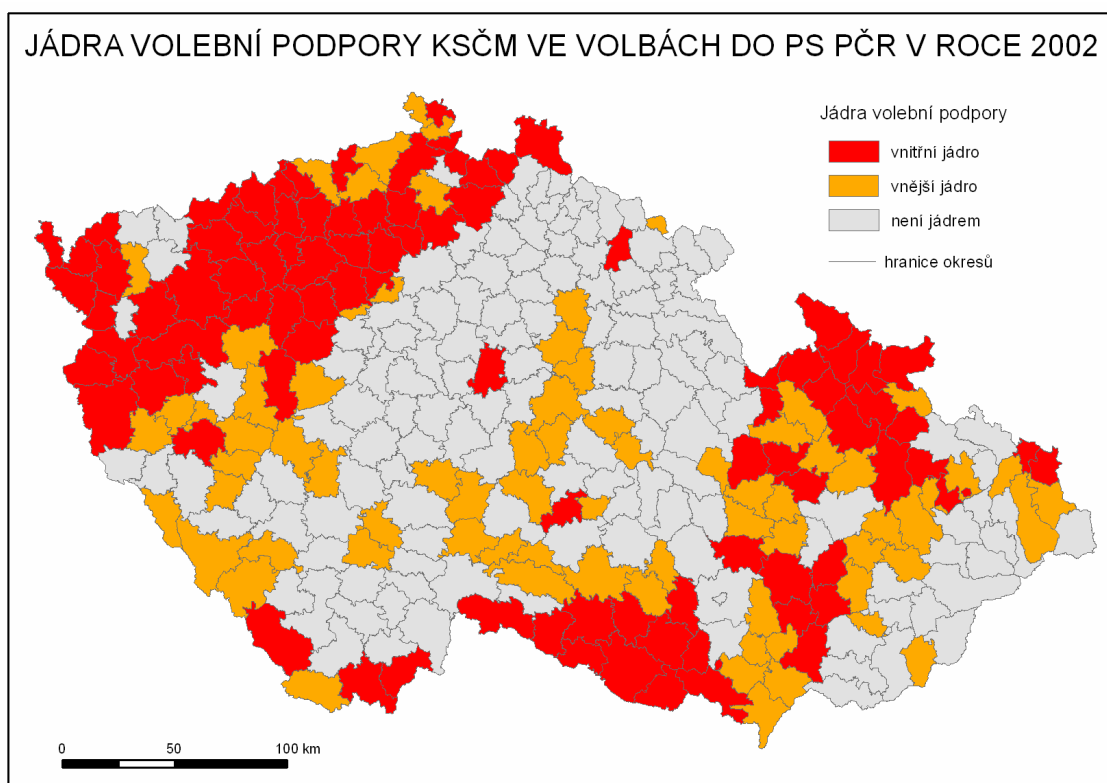
Obr. č. 20: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do PS PČR v roce 1998

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 21: Volební podpora KSČM ve volbách do PS PČR v roce 2002

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 22: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do PS PČR v roce 2002

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.3.5 Volby v červnu 2002

Jestliže se v předešlých parlamentních volbách komunistické straně příliš nedařilo, pak ve volbách v roce 2002 zaznamenala doposud nevídaný triumf. Ve všech okresech republiky zaznamenala vzestup. Zisk na celostátní úrovni činil 7,5 p. b. V 76 okresech získala více než o 10 p. b. více než v předchozích parlamentních volbách. Nejvíce strana získala v Městě Libavá (+17,6 p. b.) , Městě Albrechtice (+17 p. b.), Teplé (+15,9 p. b.), Jablonném v Podještědí (+15,3 p. b.) a Plané (+15,2 p. b.). Nejméně si strana polepšila v okresech Zbraslav (+3,8 p. b.) a Praha (+4,1 p. b.).

Největší podporu měla KSČM již tradičně v severozápadních Čechách, jihozápadní Moravě (Znojemsko) a střední Moravě (Vyškovsko). Výrazná podpora strany se také koncentrovala v oblasti Jeseníků. Celkem v 16 okresech přesáhla její podpora 30 %. Vyšší než 20% byla dokonce v 163 okresech. Pozici dominantní strany si KSČM vydobyla především v okresech Město Libavá (37,7 %) a Město Albrechtice (35,5 %).

Oblastmi s nejnižší podporou komunistické strany bylo okolí Prahy, nížiny jižních Čech, a příhraniční pás táhnoucí se od Jizerských hor přes Krkonoše a Broumovsko k Orlickým horám. Tato oblast nezasahuje jen do hor, ale i do níže položených oblastí mezi Hradcem Králové a Litomyšlí. Nízkou podporu lze zaznamenat také na východních svazích Českomoravské vrchoviny a východě Moravy. Nejhoršího výsledku tohoto roku strana dosáhla v okresech Říčany (10,6 %), Nové Město nad Metují (10,8 %) a Zbraslav (10,8 %).

Rozsahově se jádro volební podpory příliš neměnilo. Do vnějšího spadalo 167 okresů, do vnitřního 92. Z velkých měst do jádra patřilo Ústí nad Labem a Ostrava. Ostravsko se do jádra opět vrátilo. Je zde patrná také roztržitost jádra na Vysočině.

7.3.6 Volby v červnu 2006

Na úspěch ve volbách roku 2002 nedokázala KSČM navázat. Její podpora klesla ve všech okresech. Nejvíce v Městě Libavá (-11,9 p. b.) a Jirkově (-11,3 p. b.). Nejméně pak ve Vysokém nad Jizerou, kde klesla o 1,6 procentního bodu. Nejvyšší podpoře se strana již tradičně těšila v okresech Město Libavá (25,9 %), Město Albrechtice (24,9 %) a Poběžovice (24,6 %). Celkem v 28 okresech přesáhla podpora KSČM 20% hranici. Nejnižší podporu zaznamenala v okresech Zbraslav (7,2 %),

Říčany, Jablunkov, Jílové, Valašské Klobouky, Praha a Hlučín, kde nepřesáhla hranici 8 procent. Na prostorové distribuci volební podpory se neměnilo nic.

Jádro volební podpory se tohoto roku poněkud rozrostlo. Do vnějšího patřilo 193 okresů, do hlavního 104. Na růstu počtu okresů náležejících do volebního jádra komunistické strany se tohoto roku více než kdy jindy podepsala nízká podpora v populačně silných, městských okresech. V jádru chybí nejenom všechna „stotisícová“ města ale i další města krajská, konkrétně Karlovy Vary a Jihlava. Volební jádro se rozrůstalo především v jižních Čechách.

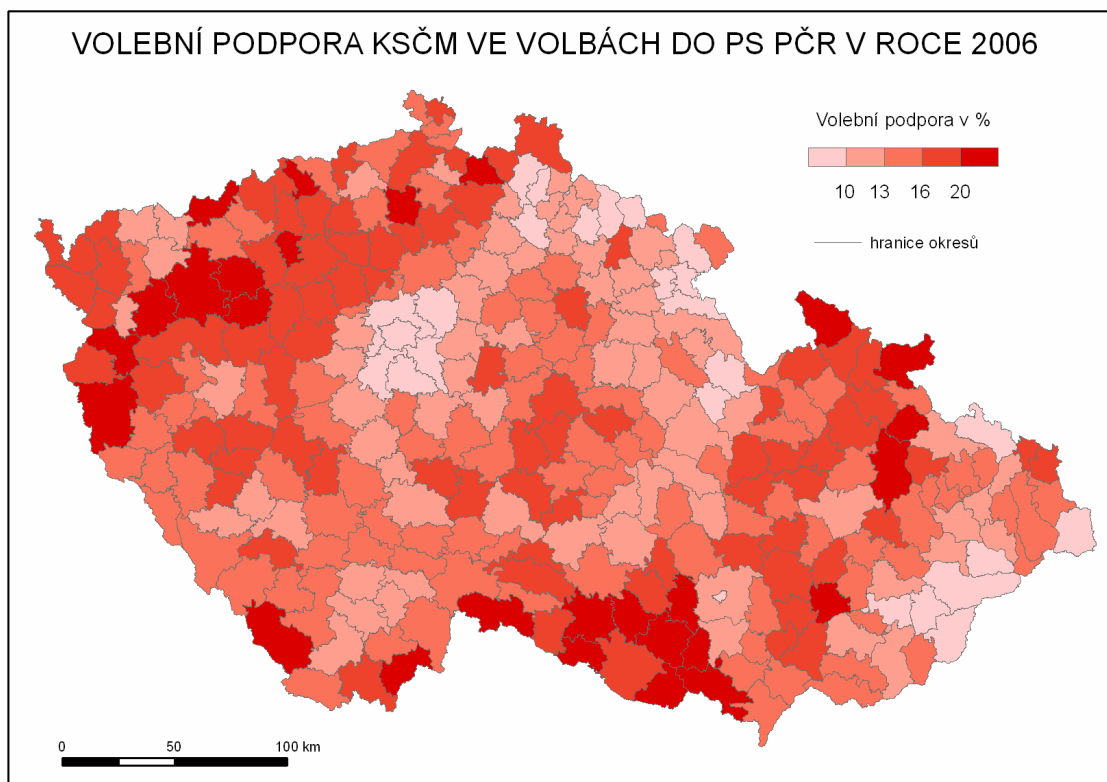
7.3.7 Volby v červnu 2010

Ani v parlamentních volbách v roce 2010 se komunistické straně nepodařilo udržet laťku nastavenou v předešlých volbách. Volební podpora strany opět klesla, nikoli však dramaticky. Ze 305 okresů si KSČM pohoršila v 289, u dvou třetin z nich však ztráta nepřesáhla 2 procentní body. Největší ztráta byla zaznamenána v okresech Duchcov (-5,7 p. b.), Chabařovice (-5,6 p. b.), Vejprty (-4,5 p. b.), Město Libavá a Pohořelice (oba -4,1 p. b.). Podpora strany stoupla pouze v 11 okresech, z toho nejvíce v Králíkách, kde rozdíl mezi volbami roku 2006 a 2010 činil 1,7 procentního bodu. Největší ztráty jsou pozorovatelné v Ústeckém kraji, kde lze dokonce spekulovat o odlivu voličů k nové protestní straně VV.⁸³

Výsledku lepšího než 20 % zaznamenala strana v 11 okresech. Nejvyšší podpoře se těšila v okrese Město Albrechtice (23,2 %) a Vranov (22 %). Nejhůře se straně vedlo v Říčanech (5,6 %), Jílovém (6 %), Zbraslavi a Praze. Všechny tyto okresy na sebe navazují a tvoří již tradiční území „volební nepodpory“ KSČM. V prostorovém rozmístění se opět prakticky nic neměnilo.

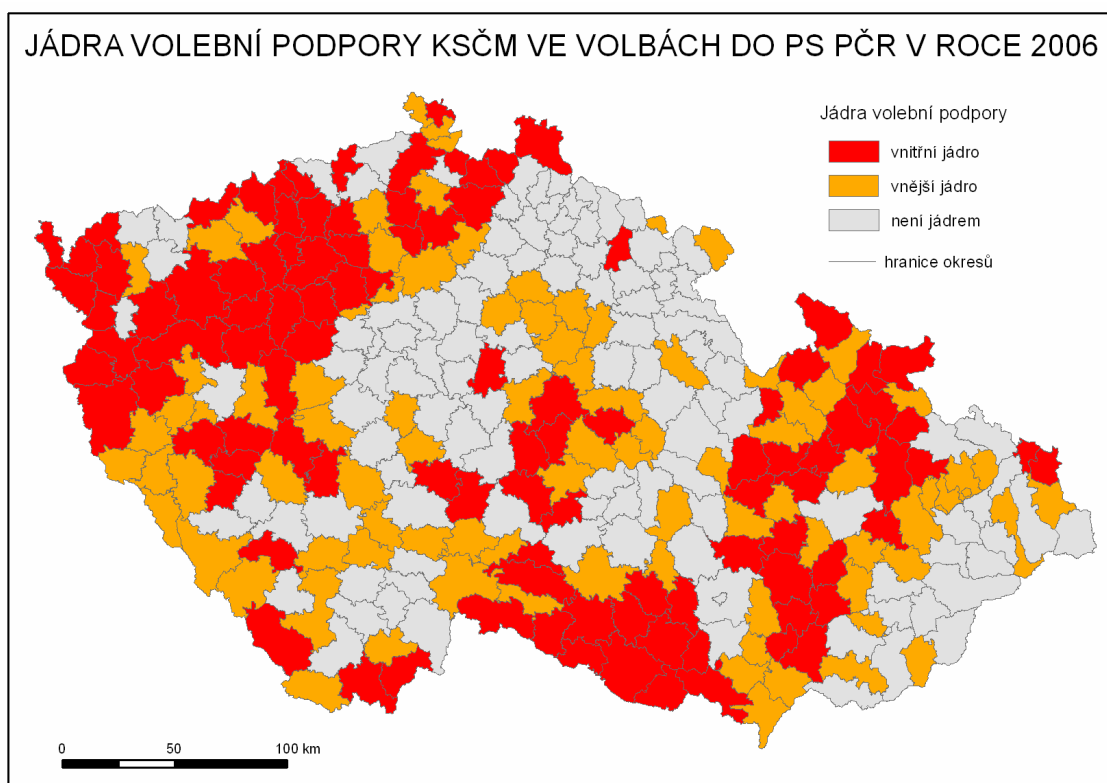
Co do rozsahu, jádra volební podpory se příliš neměnila. K vnějšímu patřilo 186 okresů, k vnitřnímu 107. Prostorové rozložení obou jader se prakticky neměnilo, i když ke změnám místního rázu docházelo. K vnějšímu jádru se opět přidala Ostrava, která měla rozhodující vliv na jeho mírné zmenšení. Ostatní velká města ani do jednoho jádra tohoto roku nespádala.

⁸³ ČAPEK, Miloš. *Nové politické strany ve volbách 2010: Geografická analýza.* Olomouc, 2011. 50 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

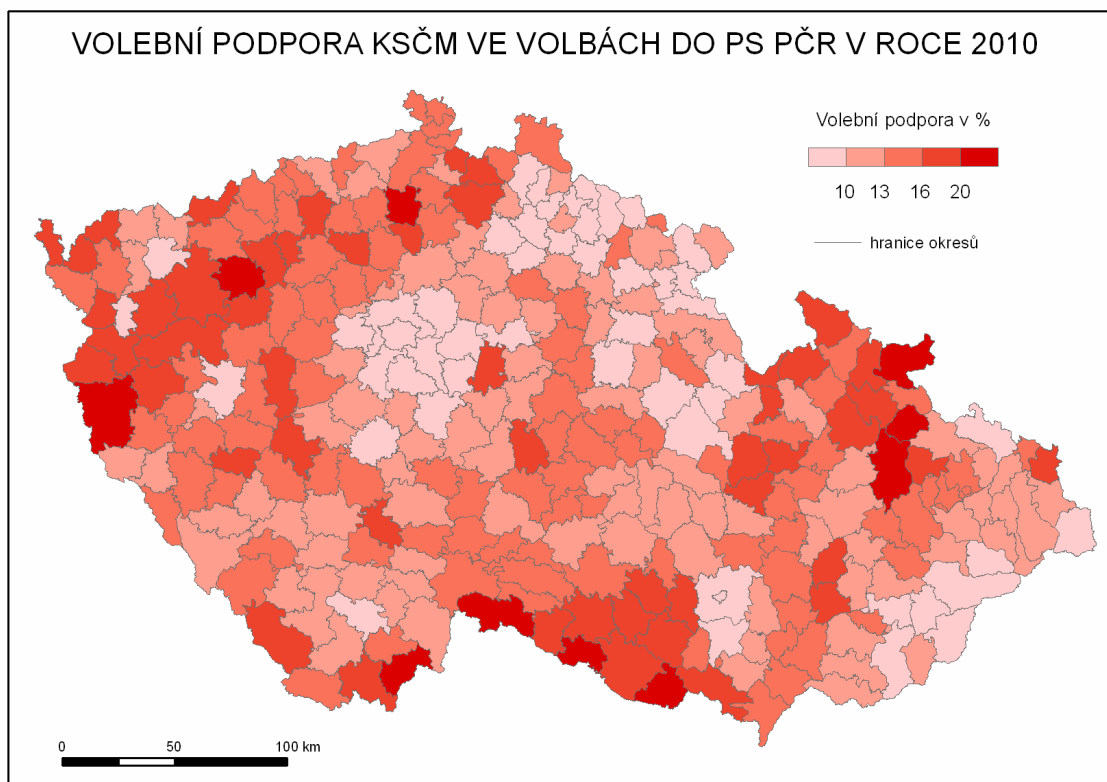
Obr. č. 23: Volební podpora KSČM ve volbách do PS PČR v roce 2006

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

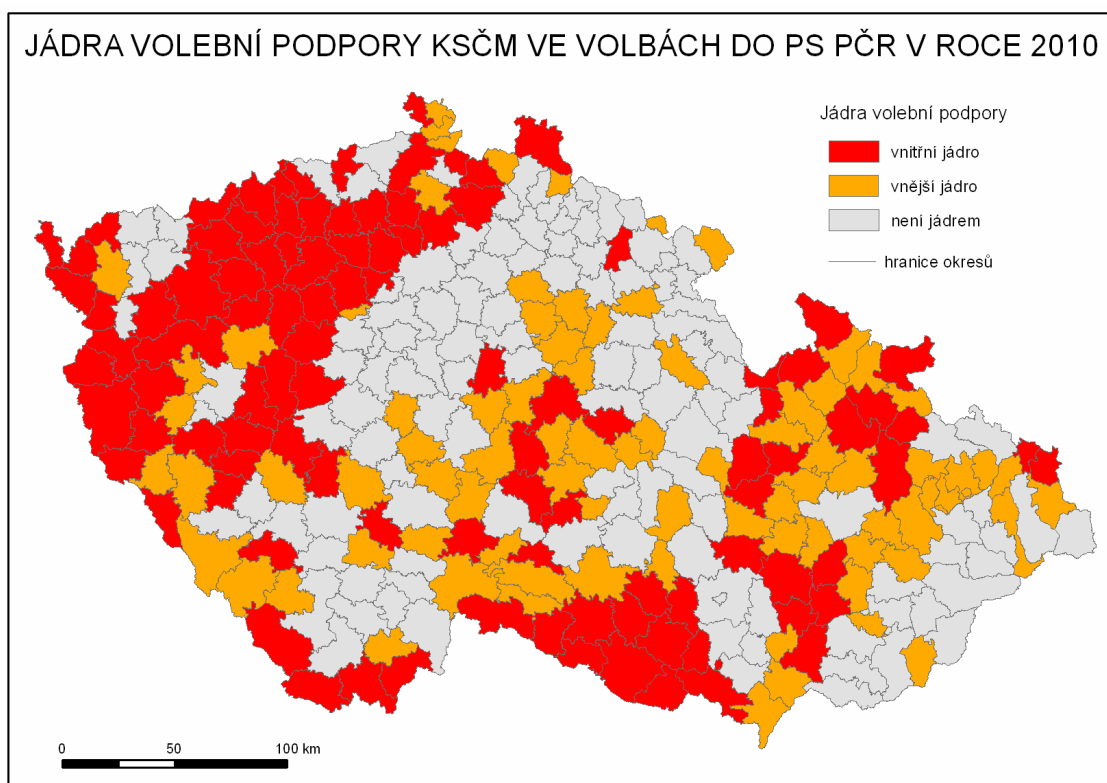
Obr. č. 24: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do PS PČR v roce 2006

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 25: Volební podpora KSČM ve volbách do PS PČR v roce 2010

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 26: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do PS PČR v roce 2010

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.3.8 Celková struktura volebních výsledků KSČ a KSČM ve volbách prvního řádu po roce 1989

Podobně jako v meziválečném období vykazovala volební podpora komunistické strany značnou stabilitu. Volební podpora se od roku 1990 stále mění, ale jen velmi mírně. Nejslabší závislost dvou po sobě následujících voleb vykazuje korelace mezi volbami roku 1992 a 1996. Způsobil to především úspěch ČSSD, která komunistické straně na levé straně politického spektra konkuruje.

Tab. č. 18: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi jednotlivými výsledky voleb v okresech v období 1990 – 2010

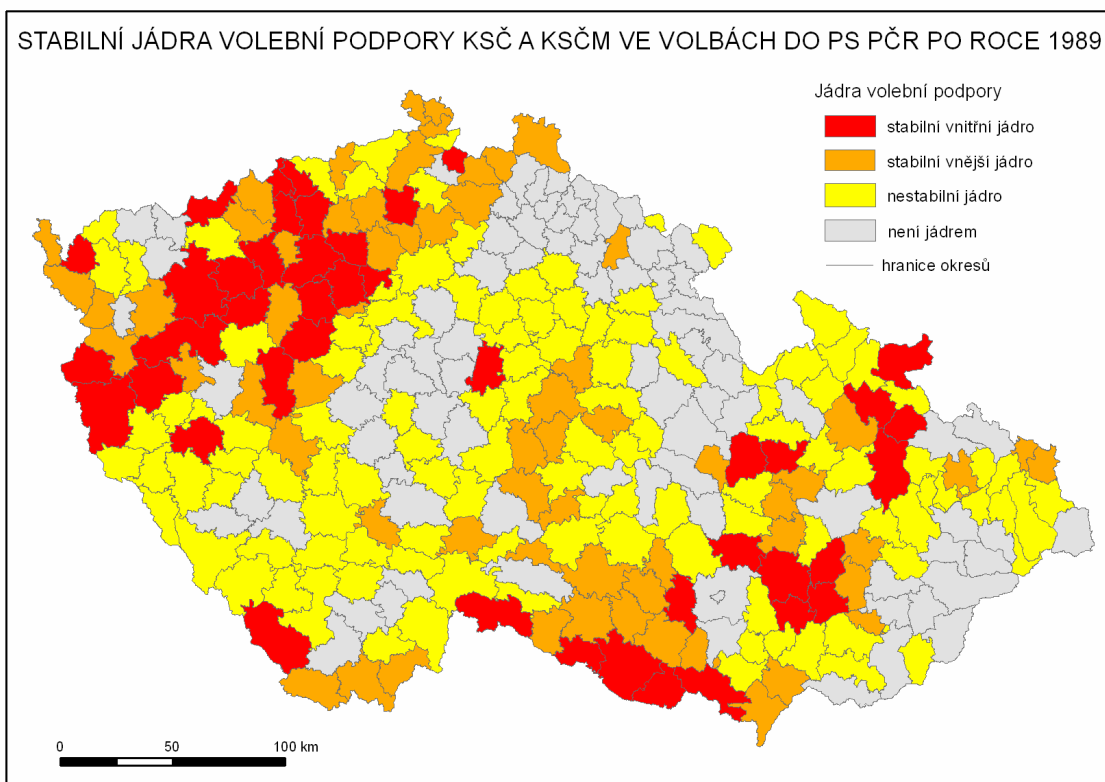
	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010
1990	1,000	0,932	0,863	0,801	0,728	0,709	0,664
1992		1,000	0,898	0,886	0,826	0,799	0,756
1996			1,000	0,943	0,839	0,855	0,813
1998				1,000	0,923	0,931	0,891
2002					1,000	0,959	0,918
2006						1,000	0,965
2010							1,000

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Již při prvním pohledu na obrázek č. 27 lze poměrně snadno identifikovat několik území s nadprůměrnou podporou KSČM (respektive KSČ ve volbách roku 1990 a LB ve volbách 1992).

První, a nejvýraznější oblastí jsou severozápadní Čechy. Zde se táhne stabilní jádro od Tachova a Poběžovic ke Cvikovu. Vytváří tak jakýsi podkrušnohorský pás volební podpory KSČM, který zasahuje v několika výběžcích k Aši a Skalné, dále k Rokycanům a Březnici. Na severu vyplňuje Šluknovský i Frýdlantský výběžek. Jedinými enklávami v tomto prostoru, kde se komunistické straně pravidelně nedaří, jsou okresy Plzeň, Mariánské Lázně, Nový Bor a shluk tří okresů Karlovy Vary, Nejdek a Jáchymov.

Druhou největší koncentrací podpory strany je jihozápadní Morava. Zde se z hlavního stabilního jádra nachází 6 okresů: Vranov, Znojmo, Jaroslavice, Mikulov a Nová Bystřice při hranicích s Rakouskem a Ivančice v blízkosti Brna, které patří mezi okresy, kde je podpora KSČM dlouhodobě pod průměrem. Celé jádro se táhne až na jižní Moravu k Břeclavi.

Obr. č. 27: Stabilní jádra volební podpory KSČ a KSČM ve volbách do PS PČR po roce 1989

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Na střední Moravě lze určit také významnou koncentraci podpory komunistické strany. Jedná se o pás táhnoucí se od Napajedel přes Vyškov k Moravské Třebové.

Významnou baštou KSČM je také prostor Jeseníků. Okresy z této oblasti se pravidelně umisťují mezi okresy s nejvyšší relativní podporou strany. Nejintenzivnější je v okresech Město Libavá, Horní Benešov, Bruntál a Město Albrechtice. Ačkoli území na severozápad od jmenovaných okresů spadá do nestabilního jádra volební podpory, je zde zvláště v posledních letech komunistická strana velmi silná.

Ostravsko sice nepatří mezi nejstabilnější ani největší oblasti podpory, ale už skutečností, že se samotná Ostrava se svou značnou populační silou čtyřikrát dostala do volebního jádra, činí její vliv nezanedbatelným.

Další koncentrace volební podpory už nejsou tak rozsáhlé, či soustředěné. Na Vysočině je jádro poměrně roztráštěné, ačkoli mezi Humpolcem k Čáslaví se stabilnější jádro nachází. Směrem do středních Čech se nachází okres Kouřim, který náleží do vnitřního stabilního jádra volební podpory strany. Nepravidelně také jádro vybíhá do

Polabí, někdy i na sever od tohoto vodního toku. Na severu v Podkrkonoší se nalézá zcela izolovaný okres stabilní podpory – Hostinné.

Jádro volební podpory KSČM se nepravidelně objevuje i v jižních Čechách. Nejstabilnější je opět v pohraničí, především v okrese Volary.

Komunistické straně se dlouhodobě nedaří krom již zmíněných okresů v západních Čechách, v Praze a jejím zázemí, především ve směru na jih a východ. V jižních Čechách je to pás okresů Český Krumlov, České Budějovice, Lišov a Lomnice nad Lužnicí. Nízkou podporu má strana také v rozsáhlé oblasti táhnoucí se od Liberce přes Náchod k Litomyšli a Kunštátu. Oblastí „nepodpory“ je také město Brno včetně jeho nejbližšího zázemí rozšířené o okres Židlochovice. Nepříliš dobrých výsledků strana dosahuje na jihovýchodní Moravě. Enklávami oblasti nízké volební podpory KSČM je také okres Jablunkov, na severu Hlučín a Opava. V Olomouckém kraji je to okres krajského města a Šumperk.

Tab. č. 19: 10 okresů s nejvyšší relativní podporou KSČ a KSČM v období 1990 – 2010

	1990		1992		1996		1998		2002		2006		2010	
	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.
Úštěk	22,5	960	23,9	888	19,6	718	20,9	730	34,1	932	22,9	695	20,5	602
Vranov	20,7	870	23,5	881	18,1	616	20,9	724	33,0	910			22,0	585
Libochovice	23,4	2 206	24,9	2 134	19,3	1 516								
Slaný	24,3	6 891	25,2	6 380										
Křivoklát	21,7	1 799	22,9	1 889										
Nová Bystřice	20,2	1 485			19,2	1 112					23,3	1 138	20,8	978
Kouřim	21,1	2 316												
Louny	20,8	5 518												
Nové Strašecí	20,4	3 604												
Město Libavá			25,8	1 608	17,8	1 045	20,1	1 092	37,7	1 588	25,9	1 120	21,8	885
Město Albrechtice			24,3	1 606					35,5	1 785	24,9	1 345	23,2	1 162
Tachov			23,9	2 332	18,5	1 737								
Ivančice			23,7	6 569	18,3	4 697								
Poběžovice					20,2	1 771	20,3	1 690	33,1	2 121	24,6	1 688	20,7	1 334
Volary					18,2	784								
Jaroslavice							21,4	1 431	32,4	1 790	23,9	1 400		
Zdounky							20,1	1 677						
Hrotovice							20,0	1 298						
Mikulov							19,9	2 882						
Horní Benešov							19,6	926	33,9	1 287	22,9	906	21,6	849
Žlutice									33,3	1 416	23,0	1 007		
Podbořany									32,2	2 060			20,9	1 300
Nové Hradky											23,3	708	20,9	630

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulky č. 19 a 20 jsou doplňujícího charakteru, lze z nich ale vyvodit příslušné extrémy jednotlivých voleb. Tabulka č. 19 nám zobrazuje, že nejstabilnějším okresem s vysokou podporou KSČM je Ústěk, poté Vranov, Město Libavá a Poběžovice. Naopak okresy se stabilně nejnižší podporou KSČM (tab. č. 20) jsou Hlučín, který tuto statistiku většinou vede, Náchod, Valašské Klobouky, Jablunkov, Rožnov pod Radhoštěm, Nové Město nad Metují, Vysoké nad Jizerou a zvláště v poslední době Říčany a Praha.

Tab. č. 20: 10 okresů s nejnižší relativní podporou KSČ a KSČM v období 1990 – 2010

	1990		1992		1996		1998		2002		2006		2010	
	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.
Hlučín	4,1	1 823	5,0	2 017	3,0	1 192	4,8	1 741	12,3	3 587	8,0	2 621	7,2	2 321
Náchod	8,5	2 546	8,0	2 247	5,6	1 457	5,7	1 473	11,3	2 344	8,1	1 890	7,3	1 622
Nové Město nad Metují	7,6	986	7,4	904	5,8	671	5,9	653	10,8	987				
Vysoké nad Jizerou	8,3	262	7,0	222	6,0	175	6,5	176	11,7	262				
Valašské Klobouky	6,3	1 200	7,3	1 287	5,2	895	7,0	1 106			7,9	1 183	7,5	1 069
Jablunkov	6,4	1 255	6,9	1 237	4,7	913	6,5	1 153			7,4	1 263	7,4	1 172
Vizovice	6,1	841	6,9	957	6,0	816								
Sedlec	7,9	301	7,9	284										
Rožnov pod Radhoštěm	8,7	2 136			6,3	1 325	6,5	1 341	11,8	1 964	8,1	1 544	7,2	1 319
Český Dub	8,0	420												
Česká Skalice			8,4	531										
Jilemnice			8,6	864										
Říčany					6,4	903	6,2	912	10,6	1 324	7,2	1 124	5,6	978
Žamberk					6,0	1 029	6,6	1 123	11,1	1 566				
Praha							7,0	50 451	11,1	65 136	7,9	51 925	6,5	41 647
Zbraslav									10,8	1 644	7,2	1 334	6,0	1 194
Police nad Metují									12,6	725				
Jílové											7,7	1 426	6,3	1 349
Vrchlabí											8,3	892		
Turnov													7,5	1 217

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka č. 21 sleduje rozdíly ve volební podpoře komunistické strany v různých velikostních kategoriích obcí, odvozených od počtu voličů. Tento rozdíl nebyl zpočátku nijak patrný, či dokonce prakticky žádný. První významnější rozdíly mezi venkovem a městy lze pozorovat ve volbách roku 1996, kdy činil rozdíl mezi nejmenší a největší kategorií obcí téměř 3 procentní body. O dva roky později se tento rozdíl o jeden

procentní bod zvětšil. Největší podporu však KSČM měla v kategorii 201-500 voličů. V roce 2002 se zvýšení podpory strany odehrálo prakticky rovnoměrně ve všech velikostních kategoriích obcí. Od té doby se i přes celkové snížení volební podpory, které bylo také rovnoměrně rozložené, drží celkový rozdíl mezi krajními kategoriemi na cca 6 procentních bodech.

Tab. č. 21: Podpora (%) KSČ a KSČM v obcích podle počtu voličů v období 1990–2010

počet voličů	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010
do 200	13,98	14,17	11,56	12,92	21,64	16,01	14,48
201 - 500	14,37	15,30	12,07	13,46	22,09	15,92	14,00
501 - 1 000	13,74	14,68	11,29	12,72	21,13	15,07	13,31
1 001 - 2 000	13,55	14,61	11,14	12,27	20,22	14,23	12,51
2 001 - 5 000	13,46	14,83	10,90	11,96	20,06	14,07	12,45
5 001 - 10 000	13,52	14,63	10,49	11,40	18,90	13,13	11,90
10 001 - 50 000	13,97	15,05	10,20	10,97	18,93	12,59	11,35
nad 50 000	12,79	13,58	8,64	8,84	14,80	10,00	8,41

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka č. 22 ukazuje, které demografické ukazatele lze považovat za významné ve spojitosti s volební podporou komunistické strany. Údaje o volební účasti byly čerpány z výsledků jednotlivých voleb. K volbám v roce 1990, 1992 a 1996 byly vztaženy demografické údaje ze sčítání lidu z roku 1991. V tomto sčítání se ještě nezjišťovaly údaje o nezaměstnanosti, proto příslušné korelace v tabulce chybí. Ostatní volby byly korelovány s údaji ze sčítání lidu roku 2001.

Skutečnost, že volební účast má na výši volební podpory komunistické strany významný vliv ukázal již obrázek č. 1. Zde však lze vidět vývoj v čase. Z celé řady je patrné, že tento vliv postupně zesiluje a zvláště ve dvou posledních parlamentních volbách je poměrně značný. Relativně vysoké číslo z roku 1990 „znehodnocuje“ velmi vysoká volební účast, která tak dosahovala jen malé územní variability. Na základě těchto dat lze vyvodit závěr, že při nižší účasti voličů ve volbách bude mít komunistická strana relativně vyšší podporu, než by měla při vyšší volební účasti.

K podobnému vývoji, tedy k zesilování přímé i nepřímé korelační závislosti, dochází i v případě vzdělání. Pouze u středního vzdělání bez maturity není korelaci nikdy průkazná, nicméně v poslední době je patrný náznak kladného vztahu s volební podporou KSČM. V jasné přímé závislosti jsou údaje o podílu počtu obyvatel ze základním vzděláním. V opačném, nepřímém, vztahu je míra osob se středním vzděláním s maturitou a vysokoškolsky vzdělanými voliči.

Naproti tomu se ukazuje, že struktura náboženského vyznání obyvatel přestává být ve vztahu k volební podpoře komunistů významným faktorem. Pouze na počátku 90. let lze pozorovat významnější závislosti na veličinách s náboženským vyznáním spojených. Nicméně u podílu katolíků zůstávají korelační koeficienty v záporných číslech. V kladných naopak zůstávají občané, kteří při sčítání lidu uvedli, že jsou bez vyznání, případně nevyplnili příslušnou kolonku vůbec. Předpokladem v tomto případě je, že lidé, kteří náboženské vyznání neuvedli, jsou taktéž bez vyznání.

V zvláště v posledních parlamentních volbách vykazuje poměrně vysokou kladnou korelaci i podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva pracujícího v priméru. Podíl v sekundéru většinou není příliš průkazný, stejně jako v terciéru, který však v korelaci s volební podporou KSČM v poslední době vykazuje záporné hodnoty. Výše míry nezaměstnanosti vykazuje ve všech volbách, kde šlo korelaci provést, vysokou závislost s výší podpory komunistické strany.

Tab. č. 22: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi volebními výsledky KSČ a KSČM a vybranými demografickými ukazateli v období 1990 – 2010

	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010
volební účast	-0,340	-0,293	-0,163	-0,262	-0,377	-0,538	-0,560
základní vzdělání	0,166	0,241	0,385	0,513	0,646	0,650	0,648
střední bez maturity	-0,061	-0,092	-0,061	0,262	0,243	0,328	0,321
střední s maturitou	-0,148	-0,228	-0,362	-0,509	-0,611	-0,629	-0,612
vysokoškolské	-0,139	-0,158	-0,294	-0,445	-0,499	-0,555	-0,564
římští katolíci	-0,402	-0,239	-0,131	-0,065	-0,194	-0,101	-0,056
bez vyznání	0,422	0,254	0,143	0,123	0,257	0,151	0,096
bez vyznání a nezjištěno	0,474	0,314	0,210	0,134	0,253	0,167	0,120
primér	0,054	0,108	0,301	0,346	0,253	0,417	0,456
sekundér	-0,144	-0,152	-0,245	-0,071	-0,015	0,012	0,066
terciér	0,098	0,046	-0,068	-0,162	-0,140	-0,264	-0,327
nezaměstnanost				0,474	0,625	0,509	0,474

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.4 Vývoj ve volbách druhého řádu po roce 2000

7.4.1 Volby do krajských zastupitelstev v listopadu 2000

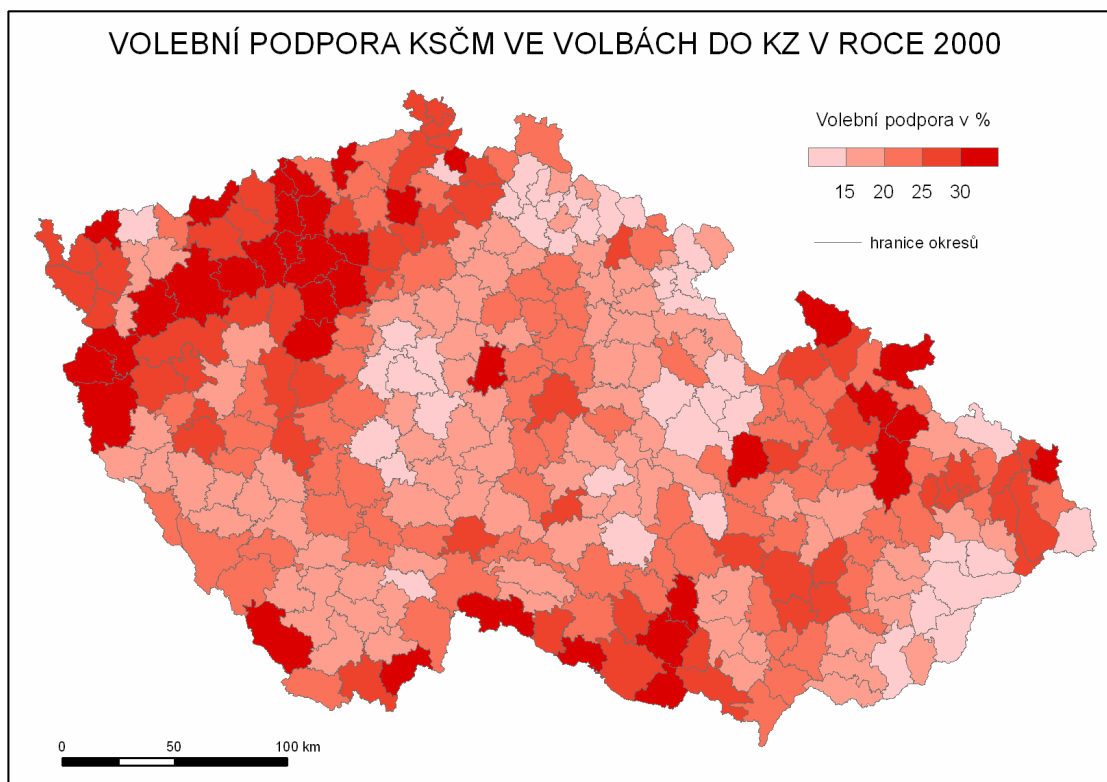
V prvních volbách do KZ v roce 2000 dosáhla komunistická strana svého doposud nejlepšího procentuálního výsledku v novodobé historii. Prakticky okamžitě se tak potvrdilo, že krajské volby ve svých základních charakteristikách teorii voleb druhého řádu vyhovují. Více než 20 % hlasů komunistická strana získala v nadpolovičním počtu okresů (179). Největší podporu měla v okrese Město Libavá, kde dosáhla na 41,8 % hlasů, což je doposud největší poměr hlasů, který KSČM v polistopadových volbách získala. Dalšími okresy, kde strana dominovala, byly Město Albrechtice (41,6 %), Duchcov (39,3 %), Horní Benešov (39,3 %), Poběžovice (37,7 %) a Litvínov (37,5 %). Nejhoršího výsledku strana dosáhla v Turnově (9,9 %), Valašských Kloboukách (10,2 %), Rožnově pod Radhoštěm (10,7 %) a Náchodě (10,7 %).

Prostorová distribuce se nijak výrazně nelišila od voleb parlamentních. Nejvíce bodovala v pásu táhnoucím se Podkrušnohořím, na Znojemsku, Ostravsku a v Jeseníkách. Jižně od Prahy, na Liberecku, Náchodsku, Litomyšlsku se komunistické straně nedařilo, stejně jako na jihovýchodní Moravě. Ve Slezsku ještě vystupují okresy Jablunkov a Hlučín, jako jasná místa s nepřilíš vysokou popularitou strany.

Jak již je v novodobých volbách obvyklé, jádro volební podpory bylo rozsáhlé. Přesto bylo menší než volební jádro v parlamentních volbách. Tento jev je vlastní právě krajským volbám, které neprobíhají na území populačně silné Prahy. Vnější volební jádro tohoto roku tvořilo 140 okresů a vnitřní 68. Relativně menší rozloha volebního jádra je v těchto volbách dána také přítomností Ostravy v hlavním jádře. Do vnějšího patřilo ještě Ústí nad Labem. Ostatní krajská města zůstala mimo jádra.

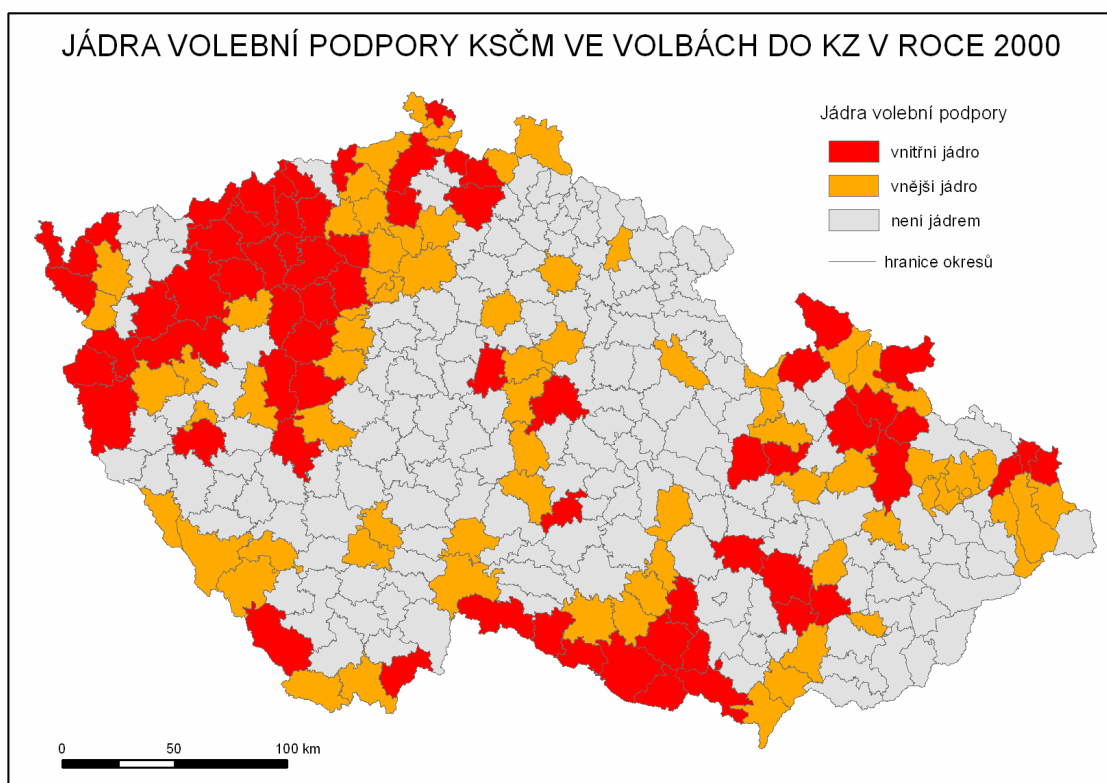
7.4.2 Volby do krajských zastupitelstev v listopadu 2004

V krajských volbách v roce 2004 si KSČM celkově mírně pohoršila. Podpora jí poklesla ve 192 okresech (z celkového počtu 304, tj. bez Prahy). Nejvýrazněji spadla v okresech Vejprty (-11,3 p. b.), Cvikov (-8,3 p. b.), Litvínov (-7,9 p. b.) a Javorník (-6,8 p. b.). Alespoň mírně lepší volební výsledek strana zaznamenala ve 107 okresech. Jednalo se ale většinou jen o mírné zlepšení. Větší než o 4 procentní body bylo pouze v okresech Nejdek a Pacov.

Obr. č. 28: Volební podpora KSČM ve volbách do KZ v roce 2000

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 29: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do KZ v roce 2000

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Na prostorovém rozmístění podpory se nezměnilo prakticky nic. Největší podpoře se komunistická strana těšila v již tradičních okresech Město Albrechtice (38,6 %), Horní Benešov (36,2 %), Město Albrechtice (35,8 %) a Poběžovice (35,6 %). Opačný výsledek KSČM zaznamenala v okresech Říčany (9,8 %), Valašské Klobouky (9,8 %), Zbraslav (10,3 %) a Hlučín (10,4 %). Více než 20% podporu měla strana ve 172 okresech, tedy téměř ve stejném počtu okresů jako v předchozích krajských volbách.

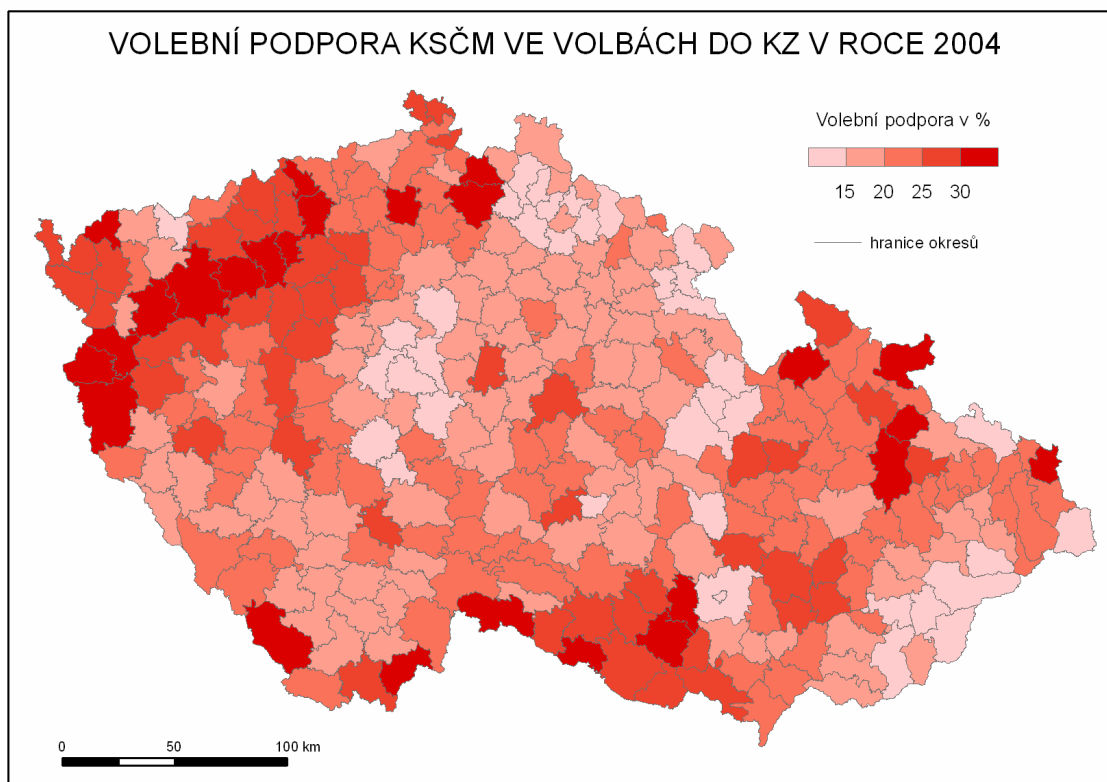
Jádro volební podpory strany se nezměnilo nijak markantně; vnější se rozrostlo na 150 okresů, vnitřní se zvětšilo více na 88 okresů. Z okresních měst se do vnějšího dostala pouze Ostrava a Ústí nad Labem.

7.4.3 Volby do krajských zastupitelstev v červenci 2008

Ve volbách do krajských zastupitelstev v roce 2008 komunistická strana neuspěla. Největší zásluhu na tom měla především neobvykle vysoká účast voličů. Strana si tak polepšila pouze v 9 okresech. Nejvíce v Polné o 3 procentní body. V ostatních okresech si strana pohoršila. Zejména v okresech Nová Bystřice (-16,4 p. b.), Karviná (-16,3 p. b.), Duchcov (-12,9 p. b.) a Moravská Třebová (-12,6 p. b.) byl pokles opravdu markantní. O více než 10 procentních bodů klesla podpora strany ve 14 okresech.

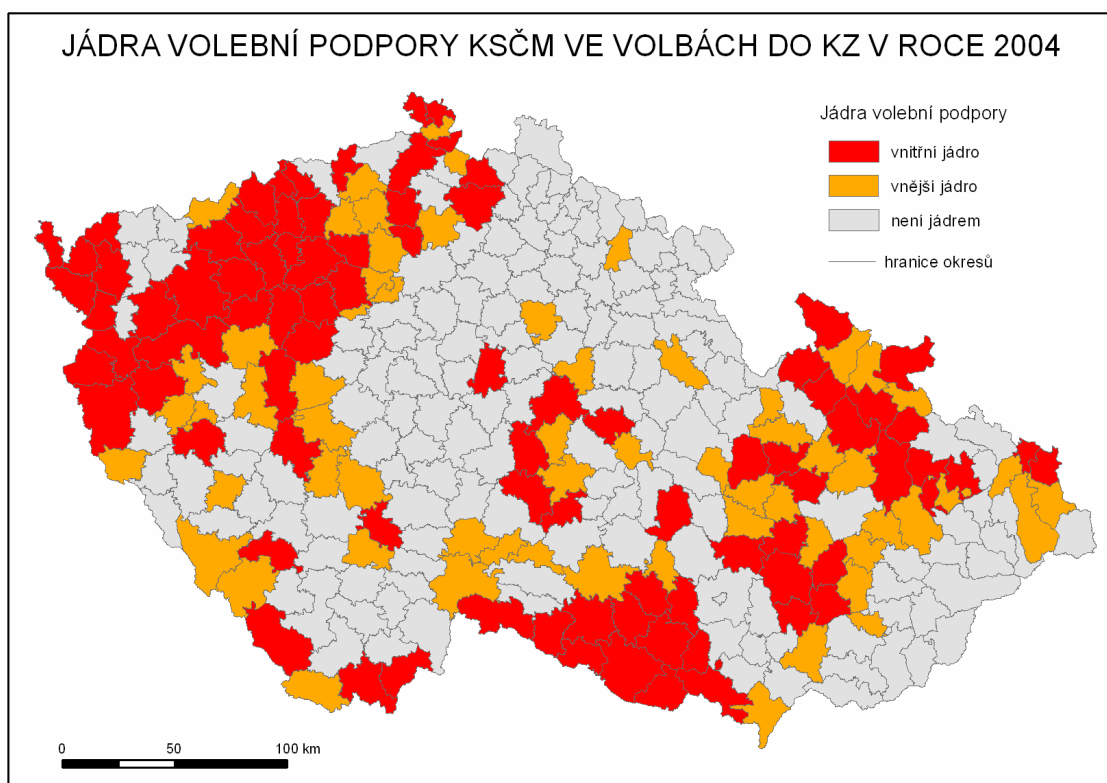
Při pohledu na mapu volební podpory (Obr. č. 32), je na první pohled patrný její výrazný pokles. Pouze v 62 okresech překonala hranici 20 % hlasů. Nejlepšího výsledku tohoto roku strana dosáhla v okresech Poběžovice (32,2 %), Březnice (29,6 %), Vranov (29 %) a Nové Hrady (28,3 %). Volební podpora byla soustředěna stále v půlkruhu severní – západní – jihozápadní Čechy. Krom toho ještě na Znojemsku, Bruntálsku a Ostravsku. Nejnižší podpory KSČM dosáhla v okresech Valašské Klobouky (6,2 %), Říčany (6,8 %), Vizovice (7,7 %) a Zlín (7,8 %).

Jádro volební podpory nedoznalo větších změn, pouze se poněkud rozrostlo v prostoru jižních Čech. Z okresních měst z jádra vypadlo Ústí nad Labem. Ve vnějším volebním jádru zůstala tak už pouze Ostrava. Do vnějšího jádra volební podpory KSČM v roce 2008 patřilo 155 okresů a do vnitřního 92.

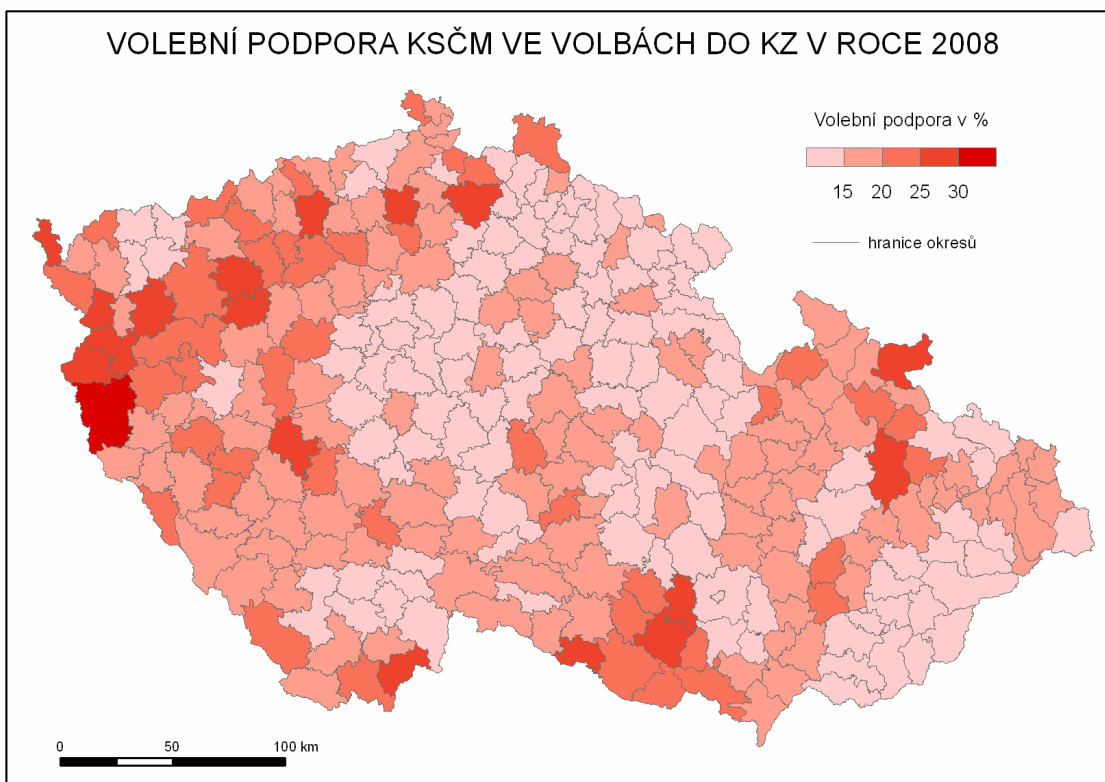
Obr. č. 30: Volební podpora KSČM ve volbách do KZ v roce 2004

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

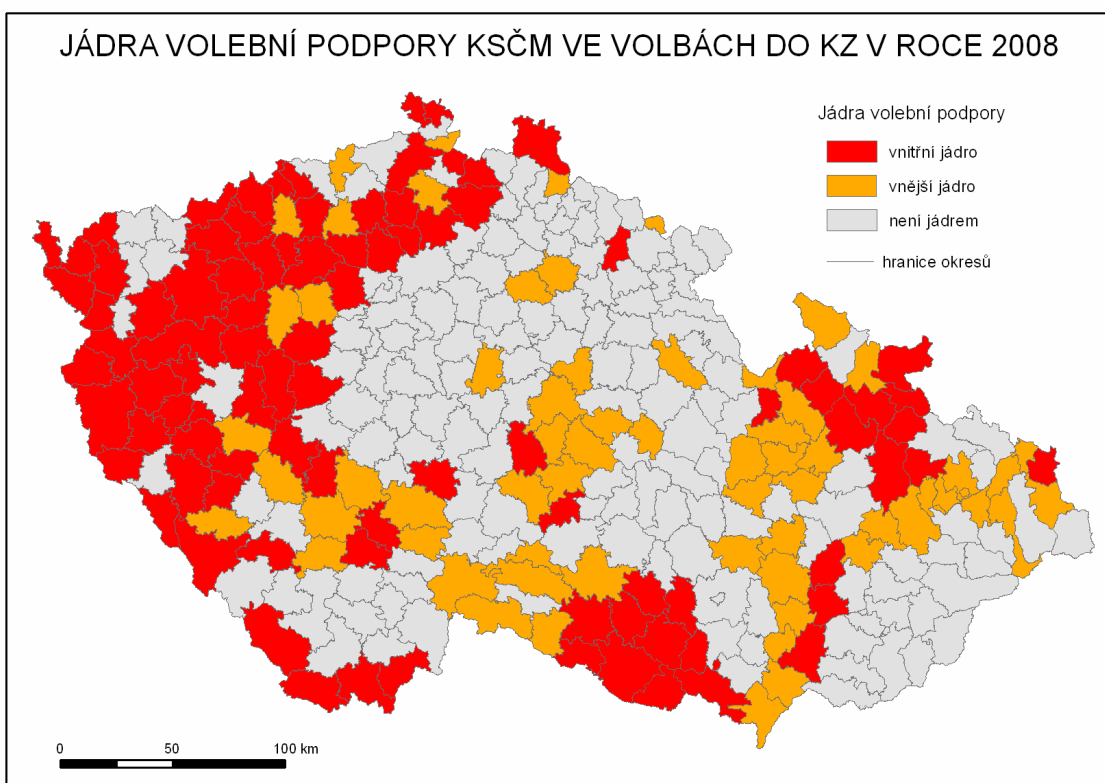
Obr. č. 31: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do KZ v roce 2004

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

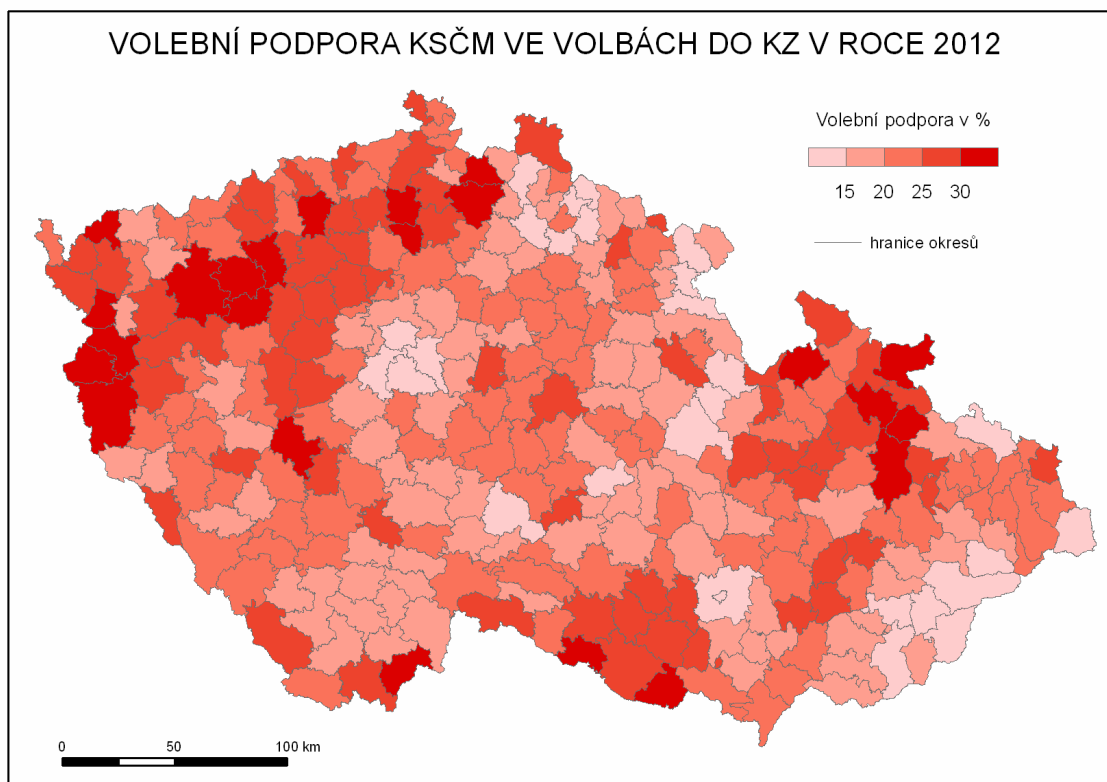
Obr. č. 32: Volební podpora KSČM ve volbách do KZ v roce 2008

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

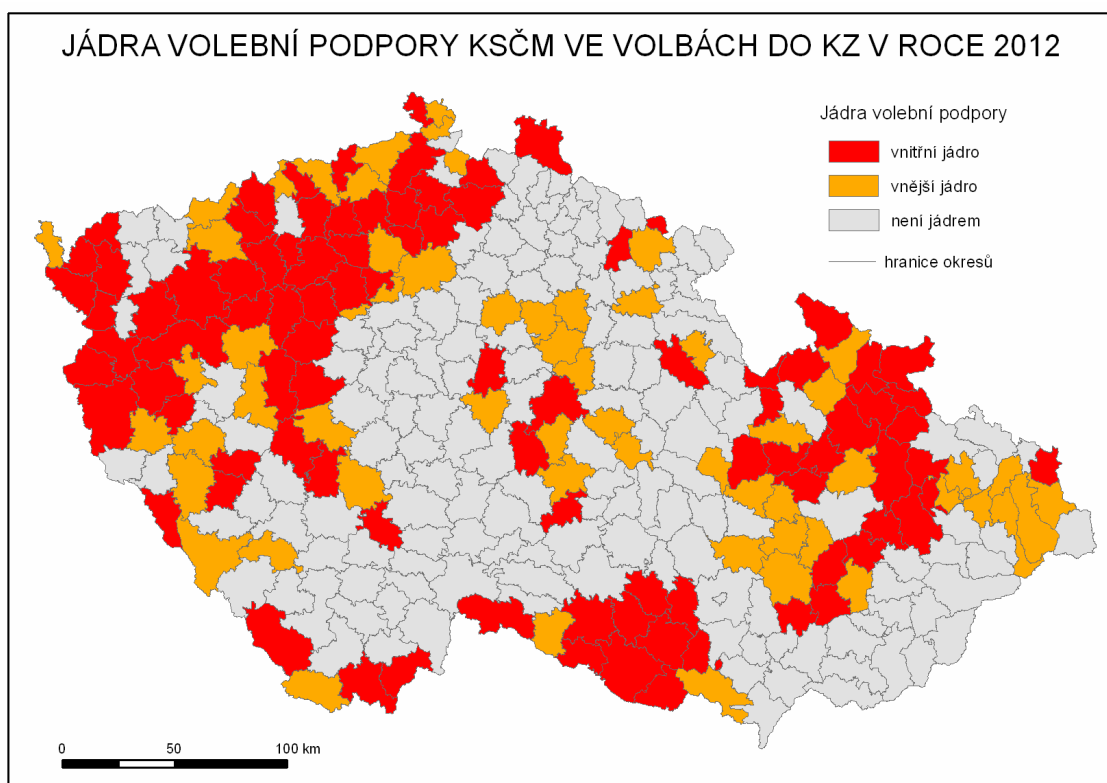
Obr. č. 33: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do KZ v roce 2008

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 34: Volební podpora KSČM ve volbách do KZ v roce 2012

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 35: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do KZ v roce 2012

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.4.4 Volby do krajských zastupitelstev v říjnu 2012

Krajské volby znamenaly pro KSČM doposud největší úspěch ve volbách tohoto typu. Prakticky všude její podpora stoupla, a to ještě skoro vždy poměrně výrazně. Podpora klesla pouze ve dvou okresech, a to Aši (-1,2 p. b.) a Mladé Vožici (-0,6 p. b.). Nejvýrazněji však volební podpora strany stoupla v okresech Město Albrechtice (+13,5 p. b.), Moravská Třebová (+12,6 p. b.), Město Libavá (+12,4 p. b.) a Ústěk (+12,3 p. b.).

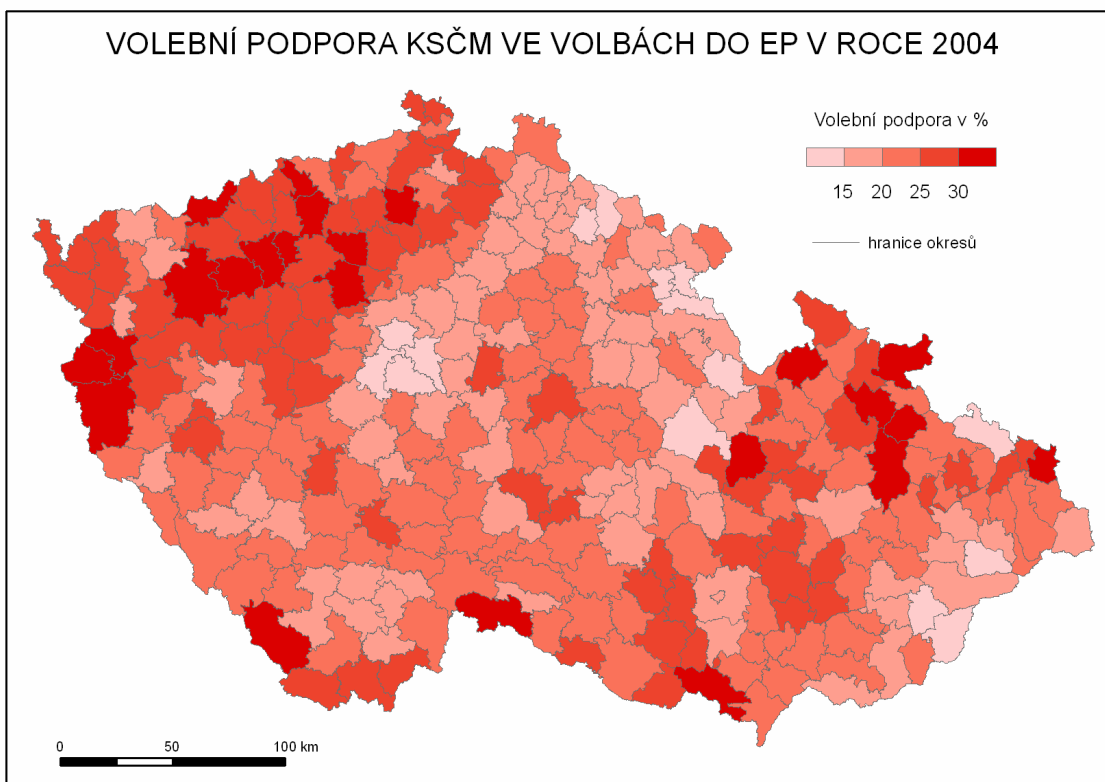
Prostorově se volební podpora nijak výrazněji nezměnila. Největší úspěch mohla strana slavit v Městě Albrechtice (40,8 %), Městě Libavá (39,1 %), Ústěku (37,8 %) a Podbořanech (36,8 %). Celkově ve 192 okresech zaznamenala strana vyšší než 20% voličskou podporu. Nejhuře se komunistické straně vedlo v již tradičních okresech Valašské Klobouky (9,3 %), Říčany (10,1 %) a Jablunkov (10,7 %).

Jádro volební podpory se navzdory zvýšení podpory prakticky nezměnilo. Vnější se skládalo ze 151 okresů, vnitřní z 92. Z krajských měst k vnějšímu patřilo Ústí nad Labem a Ostrava. Do vnitřního se nedostalo opět žádné. Jádro také mírně posílilo v severovýchodních Čechách a na střední Moravě.

7.4.5 Volby do Evropského parlamentu v červnu 2004

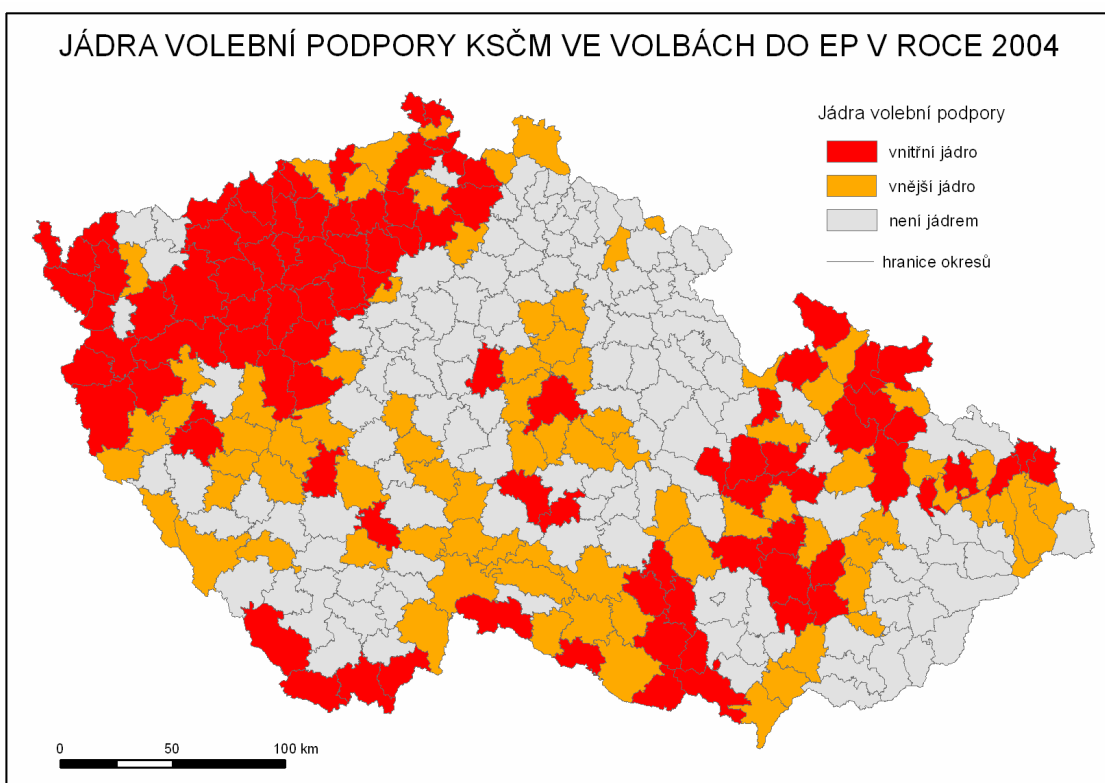
První evropské volby, které se v ČR odehrály, znamenaly pro komunistickou stranu další z úspěchů v druhořadých volbách. Prostorová distribuce je velmi podobná volbám do krajských zastupitelstev téhož roku. Snad jen na Znojemsku byla poněkud nižší než v krajských volbách. Nejúspěšnější byla KSČM ve svých tradičních okresech Město Albrechtice (36,8 %), Ústěk (36,6 %), Poběžovice (35,9 %) a Město Libavá (35 %). Na druhé straně byly okresy Říčany (12,1 %), Zbraslav (12,4 %), Žamberk (12,9 %) a Náchod (13 %). Ve 212 okresech překonala volební podpora komunistické strany 20% mez.

Volební jádra byla opět značně rozsáhlá. Vnější bylo tvořeno 177 okresy, vnitřní 96. Ani jejich distribuce se příliš nelišila od ostatních voleb druhého řádu. Z velkých krajských měst do hlavního jádra patřila Ostrava a do vnějšího Ústí nad Labem.

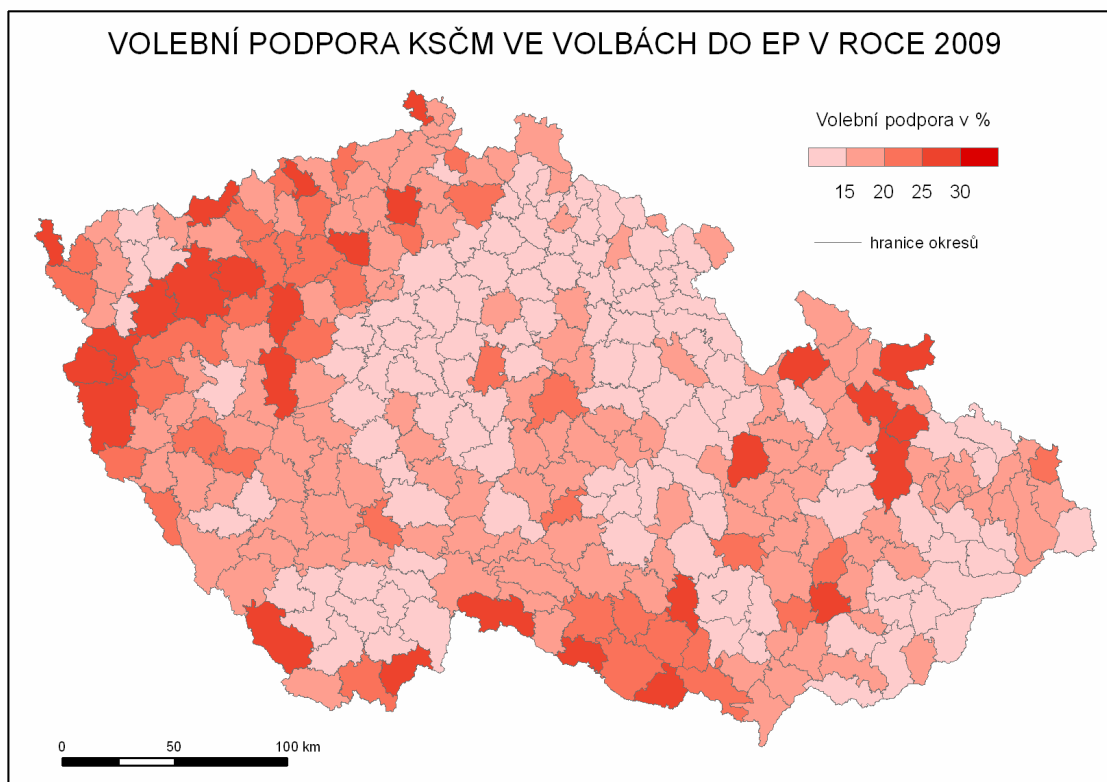
Obr. č. 36: Volební podpora KSČM ve volbách do EP v roce 2004

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

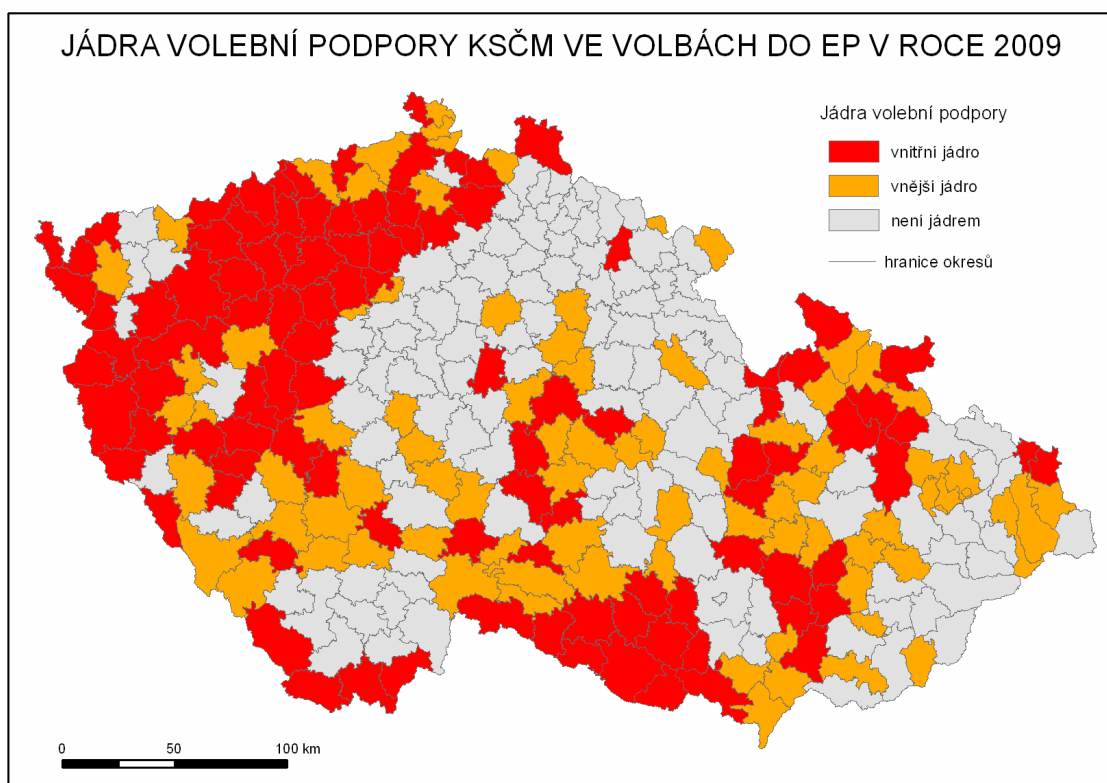
Obr. č. 37: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do EP v roce 2004

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 38: Volební podpora KSČM ve volbách do EP v roce 2009

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 39: Jádra volební podpory KSČM ve volbách do EP v roce 2009

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.4.6 Volby do Evropského parlamentu v červnu 2009

Pokud byly evropské volby v roce 2004 úspěchem, pak musíme v těch následujících mluvit o naprostém propadu. V roce 2009 zaznamenala KSČM zatím nejhorší výsledek ve volbách druhého řádu. Tento ohromný pokles je patrný již při prvním pohledu na obrázek č. 38. Ve všech okresech si strana pohoršila. Nejméně ve Vranově, kde její podpora poklesla jen o 0,3 procentního bodu a nejvíce v Úštěku (-13 p. b.), Karviné (-13 p. b.), Městě Albrechticích (-11,6 p. b.) a Horním Benešově (-11,3 p. b.).

Prostorové rozmístění volební podpory zůstalo i přes její pokles velmi stabilní. Nejlepších výsledků dosáhla v tradičních „baštách“ Poběžovicích (29,1 %), Městě Libavá (27,4 %), Vranově (27 %) a Duchcově (25,7 %). Hranici 20 % komunistická strana překonala pouze v 64 okresech. Nejnižší podpora byla v těchto volbách zaznamenána v okresech Říčany (6,7 %), Jílové (7,4 %), Zbraslav (7,8 %) a Hlučín (7,9 %).

Z jader volební podpory vypadla především Ostrava (ve volbách do EP roku 2004 byla ve vnitřním jádru), ve vnějším jádru setrvalo Ústí nad Labem. Do vnějšího jádra se v těchto volbách dostal i okres Jihlava jako další okresů krajských měst. I kvůli absenci Ostravy se volební jádro zvětšilo na 185 okresů ve vnějším a 103 okresů v hlavním jádře.

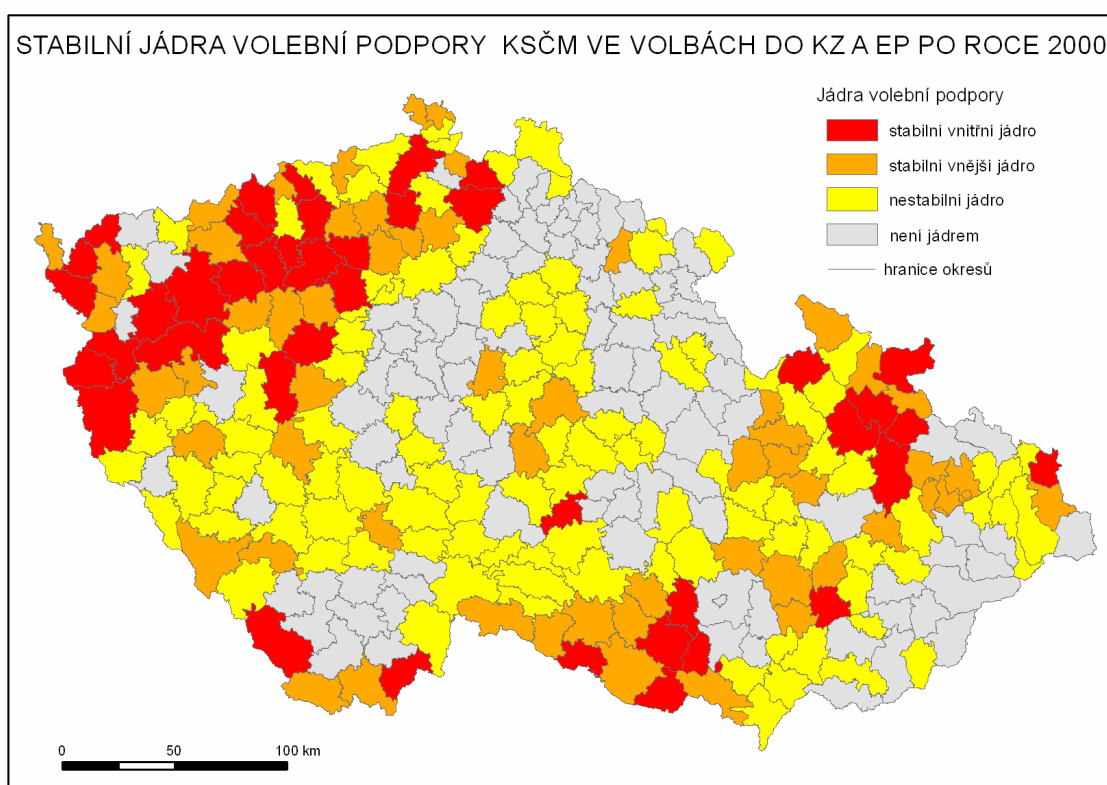
Tab. č. 23: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi jednotlivými výsledky voleb v okresech v období 2000 - 2012

	2000KZ	2004EP	2004KZ	2008KZ	2009EP	2012KZ
2000KZ	1,000	0,936	0,934	0,832	0,885	0,869
2004EP		1,000	0,937	0,847	0,935	0,873
2004KZ			1,000	0,888	0,912	0,901
2008KZ				1,000	0,904	0,892
2009EP					1,000	0,874
2012KZ						1,000

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.4.7 Celková struktura volebních výsledků KSČM ve volbách druhého řádu po roce 2000

Stabilita volebních výsledků komunistické strany ve volbách druhého řádu je obecně na nižší úrovni než u těch prvořadých. I tak se ale jedná o vysokou míru stability, což je vidět zejména na prostorové distribuci volebních výsledků strany. Přestože volební podpora neustále kolísá, často velmi výrazně, jsou v čele výsledkových listin většinou stále stejné okresy (tabulka č. 24).

Obr. č. 40: Stabilní jádra volební podpory KSČM ve volbách do KZ a EP po roce 2000

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Stabilní jádra volební podpory v druhořadých volbách jsou velmi podobná těm odvozeným z voleb prvního řádu. Hlavními místy volební podpory je opět „podkrušnohorský pás“, jihozápadní a severní Morava. Ve srovnání s FOE není jádro na střední Moravě tolik výrazné. Slabší je i jádro v oblasti Vysočiny. Dalším rozdílem je prostorově výraznější oblast okolo Českých Budějovic, kde KSČM neměla vysokou podporu.

Ve všech sledovaných druhořadých volbách patřily mezi okresy s nejstabilnější vysokou podporou KSČM Město Libavá, Město Albrechtice a Poběžovice. Dále Horní

Benešov, Duchcov a Bílina, které se objevily mezi deseti okresy s nejvyšší podporou strany alespoň čtyřikrát. Tabulka č. 25 zobrazuje opačný konec volebních výsledků. Okresy s extrémní „nepodporou“ jsou především Valašské Klobouky, Říčany a Vizovice. Jako okresy s tradičně velmi nízkou volební podporou komunistické strany lze označit ještě Jablunkov, Hlučín, Zbraslav, Náchod a Jílové. Za pozornost stojí i Praha, která se však v této tabulce objevuje jen u voleb do Evropského parlamentu.

Tab. č. 24: 10 okresů s nejvyšší relativní podporou ve volbách druhého řádu KSČM po roce 2000

	2000 KZ		2004 KZ		2008 KZ		2012 KZ		2004 EP		2009 EP	
	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.
Město Libavá	41,8	821	35,8	493	26,7	637	39,1	878	35,0	566	27,4	463
Město Albrechtice	41,6	896	38,6	775	27,3	916	40,8	1 169	36,8	698	25,3	571
Poběžovice	37,7	1 081	35,6	938	32,2	1 252	34,2	1 205	35,9	871	29,1	709
Horní Benešov	39,3	714	36,2	469			35,4	788	34,5	529		
Duchcov	39,3	1 694	35,2	1 276					34,9	1 202	25,7	904
Bílina	35,6	1 871	34,6	1 465	25,7	1 772	35,1	2 019				
Ústěk	36,9	448					37,8	623	36,6	405		
Litvínov	37,5	3 477										
Tachov	36,2	1 340										
Nové Hradky			35,2	481	28,3	576						
Karviná			35,0	6 804					33,3	5 541		
Nová Bystřice			34,6	624							24,7	450
Planá					26,7	637	33,7	838				
Vranov					29,0	456					27,0	323
Březnice					29,6	1 456						
Teplá					25,8	586						
Podbořany							36,8	1 318			24,6	592
Jesenice							34,1	779				
Žlutice									34,2	610		
Vejprty									32,9	243		
Staré Město											25,3	351
Volary											24,6	334

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Přestože byly ve volbách prvního řádu již od roku 1998 výrazné rozdíly v podpoře komunistické strany ve velkých městech a na venkově, v roce 2000 byly minimální. (Tab. č. 26) I v dalších letech jsou rozdíly poněkud menší než tomu tak bývá u FOE. V krajských volbách v roce 2004 byl tento rozdíl cca 3 procentní body, v roce 2008 téměř 4 p. b. a ve volbách do KZ roku 2012 byl maximální rozdíl téměř 5 p. b. Je však třeba na tomto místě poznamenat, že volby do krajských zastupitelstev neprobíhají

v Praze, která v případě parlamentních voleb volební výsledky komunistické strany sráží.

Ve volbách do EP v roce 2004 činil rozdíl v podpoře téměř 6 p. b. a výsledky svou strukturou připomínaly výsledky voleb prvořadých. V roce 2009 se největší rozdíl zmenšil na cca 3 p. b.

Tab. č. 25: 10 okresů s nejnižší relativní podporou ve volbách druhého řádu KSČM po roce 2000

	2000 KZ		2004 KZ		2008 KZ		2012 KZ		2004 EP		2009 EP	
	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.
Valašské Klobouky	10,2	854	9,8	712	6,2	580	9,3	843	13,1	780	8,5	492
Říčany	11,1	752	9,8	705	6,8	691	10,1	891	12,1	886	6,7	590
Vizovice	11,2	725	10,7	601	7,7	566	10,9	879	13,4	709	8,7	446
Jablunkov	11,4	877	11,1	781	7,9	798	10,7	895			8,8	523
Hlučín	11,5	1 807	10,4	1 450	8,7	1 709			13,2	1 517	7,9	973
Náchod	10,7	1 321	10,9	1 266			11,7	1 496	13,0	1 419		
Turnov	9,9	910	10,8	903								
Rožnov pod Radhoštěm	10,7	996	11,7	969								
Nové Město nad Metují	11,4	573							13,5	664	9,3	439
Sedlec	11,6	190										
Zbraslav			10,3	856	8,2	934	11,1	1 259	12,4	1 132	7,8	799
Jílové			11,0	801	8,0	953	11,2	1 285			7,4	766
Zlín					7,8	3 006	12,9	4 770				
Uherský Brod					8,9	1 524						
Brno město					9,6	12 296						
Pelhřimov							12,8	1 323				
Liberec							13,1	4 953				
Žamberk									12,9	927	9,1	631
Praha									13,5	45 540	9,1	31 070
Litomyšl									14,0	1 092		

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Celkově tak lze konstatovat, že ve volbách druhého řádu mají vyšší tendenci volit KSČM voliči ve městech než na venkově. Rozdíly mezi volebními výsledky v obcích podle velikosti jsou méně výrazné než u voleb prvního řádu.

Podle tabulky č. 27 je volební účast ve spojitosti s volební podporou komunistické strany velmi výrazným faktorem. Pouze ve volbách do krajských zastupitelstev v letech 2008 a 2012, kdy byla volební účast poměrně vysoká, korelace nedosahují tak vysokých hodnot jako v jiných druhořadých volbách.

Tab. č. 26: Podpora (%) KSČM ve volbách druhého řádu v obcích podle počtu voličů po roce 2000

počet voličů	2000 KZ	2004 KZ	2008 KZ	2012 KZ	2004 EP	2009 EP
do 200	20,95	21,24	16,48	21,86	22,44	16,18
201 - 500	22,46	21,67	16,56	22,34	22,81	16,42
501 - 1 000	21,55	20,43	16,00	21,33	22,03	15,66
1 001 - 2 000	21,49	19,84	15,57	21,04	21,71	15,37
2 001 - 5 000	21,47	20,01	15,71	20,46	21,67	15,61
5 001 - 10 000	20,66	19,36	14,97	20,29	21,27	15,07
10 001 - 50 000	21,07	19,72	14,92	20,99	21,50	15,10
nad 50 000	20,35	18,01	12,97	17,74	16,99	13,24

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

U vzdělání dochází k velmi podobnému jevu jako u voleb prvního řádu. Zjednodušeně lze konstatovat, že čím vyšší vzdělání, tím menší tendence volit komunistickou stranu. U podílu osob jen se základním vzděláním jsou korelace výrazně kladné, u podílu osob s vysokoškolským vzděláním je tomu naopak. U středního vzdělání je rozhodující způsob zakončení studia, konkrétně maturita. Korelační koeficient u občanů s maturitou vykazuje záporná čísla, v případě voleb evropských dokonce vyšší než u vysokoškoláků. Lidé středního vzdělání bez maturity inklinují více ke KSČM, jelikož je příslušná korelace z kladných hodnotách.

Korelační koeficient u podílu katolíků není příliš výrazný, pohybuje se však v záporných hodnotách. U osob bez vyznání jsou korelace poměrně vysoké a kladné.

Struktura ekonomicky aktivního obyvatelstva podle příslušného hospodářského sektoru nevykazuje s podporou komunistické strany nijak významnou souvislost. Pouze pokud je v regionu větší množství lidí závislých na zemědělství, je poněkud vyšší i pravděpodobnost vyššího volebního zisku KSČM. Potvrzuje se tak i teze T. Kosteleckého, že těžiště podpory komunistické strany se přesunuje z měst a průmyslových oblastí do zemědělského venkova.⁸⁴

Velmi výrazná je korelace u další proměnné – míry nezaměstnanosti. Na základě hodnot v tabulce č. 27 lze celou situaci zhodnotit tak, že s rostoucí mírou nezaměstnanosti v okrese stoupá i volitelnost komunistické strany.

⁸⁴ KOSTELECKÝ, Tomáš. *Vzestup nebo pád politického regionalismu?; Změny na politické mapě v letech 1992 až 1998 - srovnání České a Slovenské republiky*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001. 100 s. Sociologické texty; 2001/9.

Tab. č. 27: Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu mezi volebními výsledky KSČM a vybranými demografickými ukazateli po roce 2000

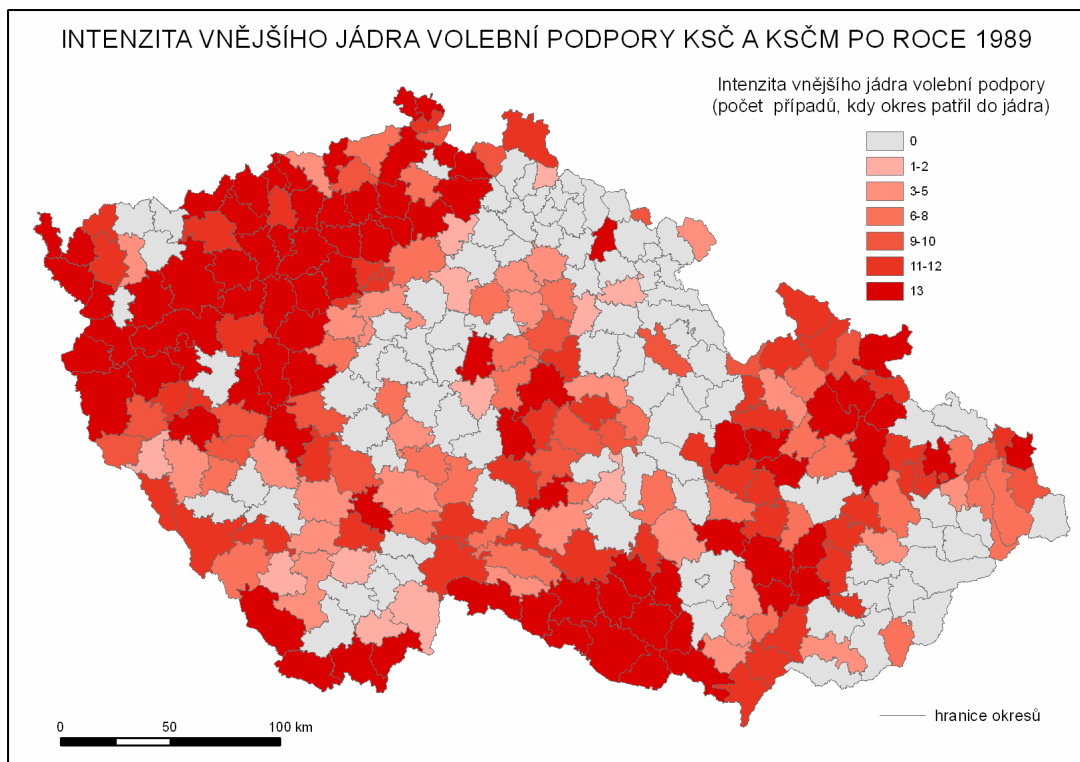
	2000 KZ	2004 KZ	2008 KZ	2012 KZ	2004 EP	2009 EP
volební účast	-0,367	-0,468	-0,284	-0,347	-0,585	-0,551
základní vzdělání	0,514	0,575	0,555	0,552	0,548	0,569
střední bez maturity	0,223	0,267	0,269	0,284	0,205	0,239
střední s maturitou	-0,339	-0,369	-0,347	-0,344	-0,514	-0,524
vysokoškolské	-0,309	-0,387	-0,396	-0,360	-0,439	-0,496
římští katolíci	-0,301	-0,194	-0,210	-0,286	-0,279	-0,197
bez vyznání	0,420	0,307	0,304	0,401	0,333	0,241
bez vyznání a nezjištěno	0,416	0,319	0,333	0,410	0,335	0,260
primér	0,115	0,244	0,317	0,232	0,184	0,301
sekundér	-0,034	0,041	0,034	0,007	-0,027	0,026
terciér	0,103	-0,018	-0,052	0,030	-0,077	-0,185
nezaměstnanost	0,618	0,561	0,446	0,553	0,580	0,495

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

7.5 Intenzita volebních jader KSČ a KSČM ve všech sledovaných volbách po roce 1989

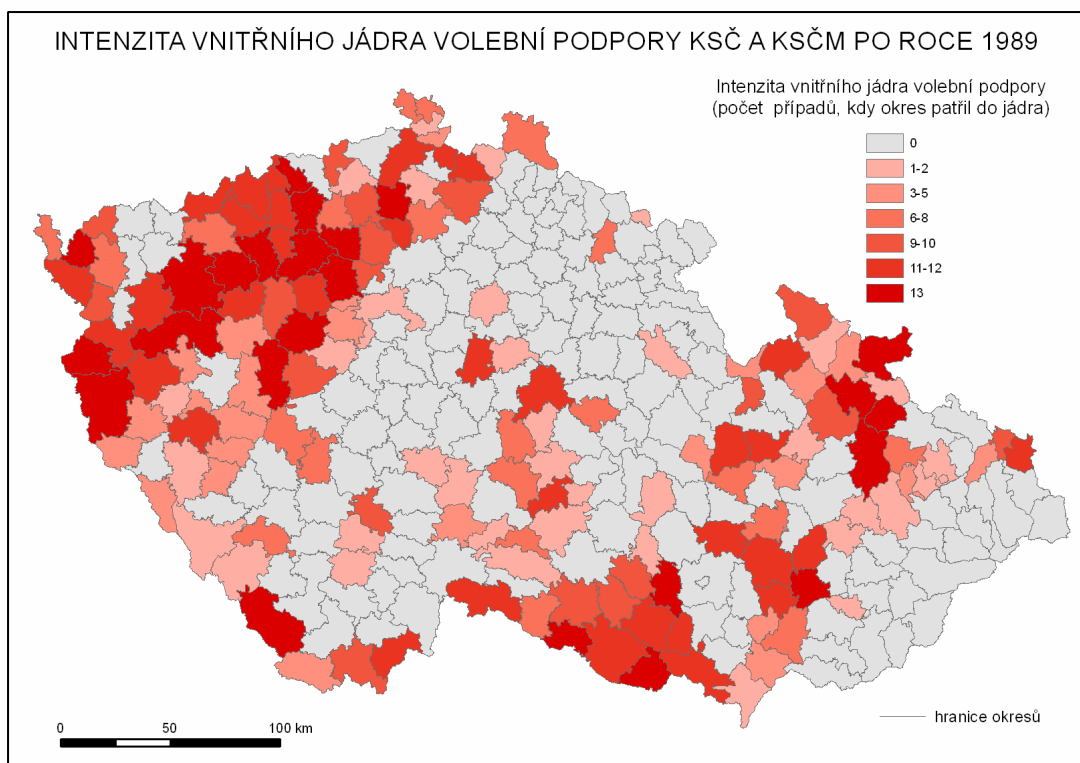
K celkovému zhodnocení rozmístění volební podpory komunistické strany byly použity především obrázky č. 41 a 42. Ty zobrazují intenzitu volebního jádra (vnějšího nebo vnitřního), která vyjadřuje počet případů, kdy daný okres patřil do volebního jádra. Tento ukazatel byl počítán pro volby prvního a druhého řádu bez rozdílu. Celkově tak mohl být okres v daném jádře nejvíce třináctkrát.

Při pohledu na obrázek č. 41 jsou jasně patrná místa soustředění volební podpory KSČM (respektive LB a KSČ). Největší je nejčastěji zmiňovaná oblast mezi Jablonnem v Podještědí a Tachovem, která se táhne pod celými Krušnými horami. Vysokou intenzitu má vnější jádro v okolí Plzně, krajskému městu samotnému se však jádro zcela vyhnulo. V jižních Čechách je nejsilnější jádro soustředěno podél hranic a v okolí Bechyně. Velmi silné je vnější jádro v prostoru Nová Bystřice – Ivančice – Mikulov, tedy okolí Znojma. Na střední Moravě lze rozlišit jádro na Vyškovsku a Mohelnicku. Ve vyšších polohách Jeseníků, zvláště na Bruntálsku je vnější jádro také velmi výrazné. Popsanou situaci lze také parafrázovat, tak, že se od Znojma po severní Moravu táhne pás vysoké podpory komunistické strany, který je však narušen velkými městy: Brnem a nejbližším okolím, Olomoucí a Opavou. Dále lze vnější jádro volební podpory strany pozorovat na Ostravsku a na vysočině, kde je však poměrně rozmělněné. Ve východních Čechách vystupuje do popředí okres Hostinné.

Obr. č. 41: Intenzita vnějšího jádra volební podpory KSČ a KSČM ve všech sledovaných volbách po roce 1989

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Obr. č. 42: Intenzita vnitřního jádra volební podpory KSČ a KSČM ve všech sledovaných volbách po roce 1989

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Do jádra naopak nepatřily okresy Nový Bor, Mariánské Lázně, Karlovy Vary a Nejdek, které v oblasti vysoké podpory komunistické strany velmi výrazně vystupují. U Karlových Varů do je intenzita jádra slabá i v případě okresu Jáchymov, což je způsobeno pravděpodobně historickou vazbou na nejznámější pracovní tábor z dob totalitního režimu. Další místa, která do jádra nepatřila jsou především v okolí velkých měst, či v oblasti kde se KSČM tradičně nedaří (jih od Prahy, severovýchodní Čechy a východní Morava).

Následující obrázek č. 42 ilustruje intenzitu jádra vnitřního, které sleduje jen ty největší volební „bašty“ komunistické strany ve sledovaném období. Toto jádro prozrazuje, že podpora strany na úplném severu Čech je přeci jen slabší než zbytek onoho pásu extrémní podpory, který tak začíná v prostoru Ústěku. V jižních Čechách jsou signifikantní prakticky jen Volary. V případě moravského hlavního jádra se neopakuje situace patrná u jádra vnějšího. Zdejší jádro se skutečně rozpadá na jihozápad, střed a sever Moravy. Na Ostravsku je jádro nejsilnější v okrese Karviná. Jádro na Vysočině není opět příliš stabilní a průkazné.

7.6 Srovnání stabilních jader volební podpory KSČ a KSČM ve volbách prvního řádu v období 1925 - 2010

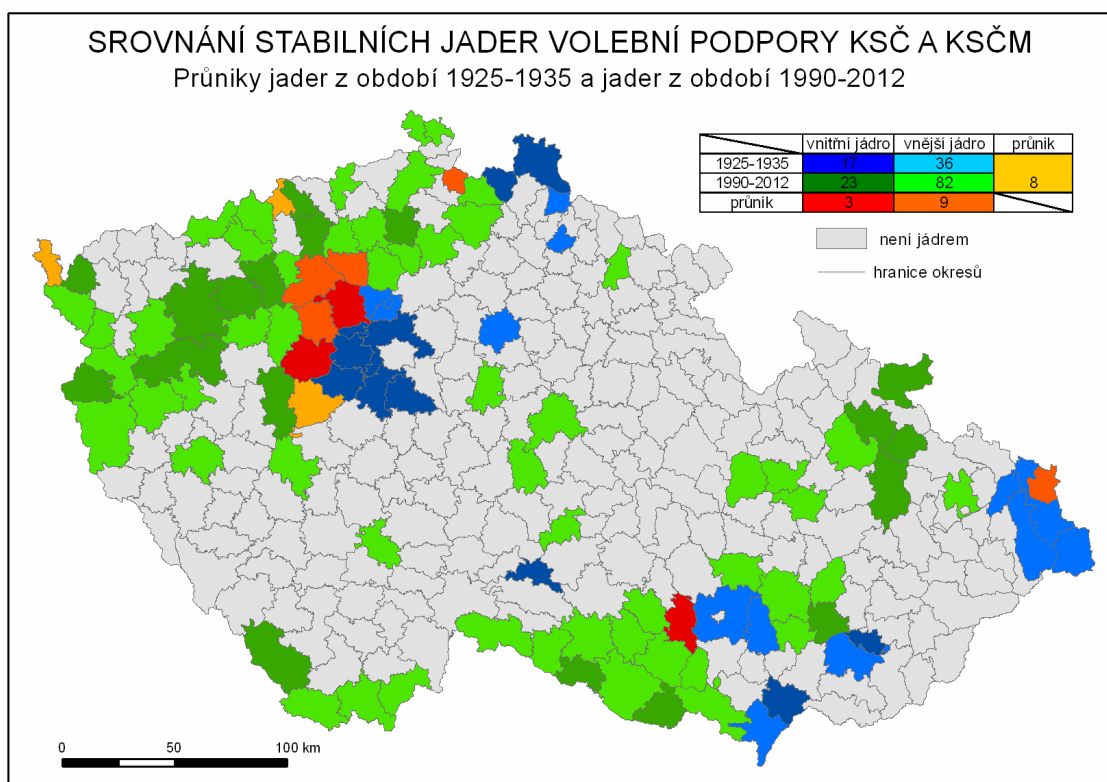
V průběhu celého sledovaného období vykazovaly jádra volební podpory komunistické strany vysokou variabilitu (z dlouhodobého hlediska). Tuto situaci vhodně ilustruje obrázek č. 43, který zobrazuje průnik stabilních jader volební podpory z období první republiky a stabilních jader po roce 1990 (FOE i SOE). Volby v roce 1946 do této mapy vztaženy nebyly, protože u nich chybí nějaký dlouhodobější trend, proto rozmístění volební podpory v jejich případě lze brát jako svého druhu anomálii. Volby v roce 1948 také nemá smysl do tohoto srovnání zvažovat, protože jsou taktéž velmi specifické, především co se týče jejich organizace a průběhu.

Stabilní vnitřní jádra se protínají pouze ve třech případech. Jedná se o okresy Slaný a Křivoklát západně od Prahy a okres Ivančice. K posledně jmenovanému připomeňme, že se jedná o oblast Rosicko – Oslavanského uhelného revíru. To však dnes, vzhledem k uzavření dolů, již nemá primární význam. Kromě vyšší

nezaměstnanosti je třeba vzít v úvahu i fakt, že zde KSČM poukazuje na historické události z prosince 1920, kdy došlo v místních dolech ke stávce potlačené armádou.⁸⁵

Překryv vnějších jader rozšiřuje „pražskou“ oblast stabilní podpory o okresy Nové Strašecí, Louny a Libochovice. Tento průnik se uskutečnil také v případě okresu Cvikov a Karviná.

Posledními okresy kde se dochází k průniku (vnější jádro s vnitřním) jsou západně od Prahy. Jedná se o Aš, Litvínov a Hořovice.

Obr. č. 43: Srovnání stabilních jader volební podpory KSČ a KSČM ve volbách prvního řádu v období 1925 - 2012

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Nejstabilnější podporu tak má komunistická strana západně od Prahy. Původní prvorepublikové jádro se nacházelo v nejbližším zázemí hlavního města. To však již neplatí pro současné volby kdy se podpora KSČM z velkých měst vytratila. Proto se podobná situace týká i Ostravska a okolí Brna. Demografické změny po konci druhé

⁸⁵ BALÍK, Stanislav, ed. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. 279 s.

světové války se projevují dodnes, což je patrné z přesunu volebních jader do venkovských oblastí západních Čech, jihozápadní a severní Moravy.

Zvláště na Moravě se volební jádro přesunulo velice výrazně. Překryv jader v Ivančicích a Karviné dokazuje velmi vysokou a především stabilní podporu komunistické strany v těchto okresech. Tento výsledek se přesně shoduje se závěry zkoumání P. Daňka, který na základě odlišné metodiky vymezoval okresy se stabilně vysokou a nízkou podporou KSČ.⁸⁶

⁸⁶ DANĚK, Petr. Communist Landscapes of Moravia and Silesia (1925-1992). *Scripta Fac. Nat. Sci. Univ. Brun.Masaryk.* 1993, Vol. 23, s. 9-24.

8 Závěr

Tato diplomová práce sledovala v co možná nejširším časovém horizontu volební podporu komunistické strany (KSČ a KSČM) na území dnešní České republiky. Kladla si za cíl nalézt obecné trendy na jejím prostorovém a časovém vývoji a nakonec identifikovat základní souvislosti volební podpory s demografickými znaky obyvatelstva. Celá práce vychází z voleb do Poslanecké sněmovny, do krajských zastupitelstev a do Evropského parlamentu. Proto se také tato analýza zaměřila na jejich porovnání a hledání jejich vzájemných odlišností.

Prostorová distribuce volební podpory komunistické strany měla vysoce stálý charakter, měnila se pouze v souvislosti s rozsáhlými změnami demografického charakteru.

V období první republiky kandidovala KSČ na území dnešního českého státu ve třech parlamentních volbách (1925, 1929 a 1935) a po celou dobu si udržela postavení jedné z nejsilnějších československých stran. Její elektorát vykazoval vysokou stabilitu a soustřeďoval se především v okolí velkých průmyslových měst, často s hornickou tradicí. Konkrétně se jednalo o území západně od Prahy, především Kladensko, sever Čech v okolí Liberce, Brněnsko směrem k Rosicko – Oslavanskému uhelnému revíru (okres Ivančice), jih Moravy v okolí měst Hodonín a Napajedla a nakonec Ostravsko. Straně se naopak příliš nedařilo v Plzni, kde jí vydatně konkurovala sociální demokracie. To vše naznačuje, že jádro voličské základny strany tvořili dělníci.

Komunistické straně Československa se jako jediné parlamentní straně podařilo držet si proklamovaný internacionální charakter. Kromě posledních meziválečných parlamentních voleb stranu volili minimálně ve stejné míře Češi i Němci. Jedním z možných důvodů poměrně vysoké popularity komunistů mezi Němci může být i extrémní postoj strany vůči československému státu, který mohli do určité míry chápat jako iredentistický (právo na sebeurčení národů, byť pod vlajkou Kominterny). Tento stav však byl narušen volbami v květnu roku 1935, kdy značnou část německé voličské základny strany zlákala do svých řad radikální SdP. Nezanedbatelnou podporu měla strana i mezi Poláky na Těšínsku.

Výpočet korelačního koeficientu odhalil pravděpodobně nejsilnější konfliktní linii zjistitelnou na základě dat ze sčítání lidu, která indikovala výši podpory komunistické strany za první republiky. Touto linií bylo náboženské vyznání. Zatímco

velká část voličů KSČ byla bez vyznání, voliči hlásící se k římskokatolické církvi volili jiné strany.

Volby do ústavodárného Národního shromáždění byly poznamenány obrovskými demografickými změnami v pohraničí. Po vysídlení Němců měli příchozí čeští osídlenci extrémní tendenci volit KSČ, která se prezentovala jako vůdčí síla tehdejší politiky. Tyto volby strana vyhrála také proto, že se k ní ve velké míře přiklonili venkovští voliči, kteří by jinak volili zakázanou agrární stranu.

Zkoumání květnových voleb roku 1948 potvrdilo, že přes jejich nedemokratický průběh existovaly poměrně výrazné regionální rozdíly v podpoře Národní fronty, která byla jedinou oficiální kandidátkou. Nejvyšší podporu měla strana v dosidlovaném pohraničí, které bylo populačně silnější než před dvěma lety. Vysoký počet bílých lístků byl odevzdán především ve venkovských oblastech na Pardubicku a Valašsku. Tyto místní ztráty lze připsat na vrub silného působení kléru, který se k novému režimu stavěl nepřátelsky a dosud přežívajícímu agrárnímu myšlení některých skupin voličů (například větších sedláků a statkářů).

V prvních svobodných volbách po éře komunistické hegemonie se opět volební podpora komunistické strany soustředila do oblastí, kde uspěla již roku 1946. Jedná se o rozsáhlou oblast Podkrušnohoří a venkovské oblasti Moravy (Znojemsko a Bruntálsko). Straně se nedařilo v městských oblastech s výjimkou v podobě Ostravy. Ve všech sledovaných volbách byla značně neúspěšná především v okrese Hlučín. Tento stav se díky velmi vysoké stabilitě volební podpory strany doposud příliš nezměnil. Výrazně regionálně odlišné nejsou ani volební výsledky ve volbách druhého řádu.

Výše volební podpory však kolísala. Velmi vysoká podpora z počátku 90. let opadla s nástupem sílící sociální demokracie. Za zmínku poté stojí velmi úspěšné volby roku 2002 a krajské volby roku 2012, kde se k tradičně disciplinovaným voličům KSČM patrně přidalo i mnoho hlasů protestních. Naopak ve volbách roku 2010 strana výrazně neuspěla. Jedním z důvodů byl pravděpodobně úspěch strany VV, která pravděpodobně odčerpala komunistické straně velkou část potenciálních protestních hlasů.

Ve volbách druhého řádu získává KSČM vždy vyšší podporu, což je jednak dáno nižší volební účastí, ale také tím, že strana nemá podíl na vládě. Právě vládní strany v těchto volbách zpravidla neuspějí. V druhořadých volbách mají vyšší tendenci volit komunistickou stranu voliči ve městech.

Prakticky shodně vycházejí FOE i SOE ve srovnání s demografickými znaky obyvatelstva. KSČM těží z nízké účasti na volbách, nižšího vzdělání voličů a vyšší míry nezaměstnanosti. Její voliči jsou také většinou bez vyznání a určitá část z nich je zaměstnána v priméru.

Soudě podle geografického rozmístění jader volební podpory, rozdílů v podpoře v obcích podle velikosti a kladnému vztahu podpory strany se zaměstnaností v zemědělství se voliči KSČM koncentrují na venkově. Ve větších městech KSČM většinou propadne. To je podstatný rozdíl od dob první republiky, kdy tomu bylo naopak.

Typický volič KSČM v současnosti žije ve venkovském prostředí s vysokou nezaměstnaností, má nižší vzdělání a nehlásí se k žádné církvi.

Summary

This thesis followed electoral support for the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ) and the Communist Party of Bohemia and Moravia (KSČM) in wide horizon. Finding of general trends in her space and time development was the purpose of this thesis. Researched elections was elections to Chamber of Deputies, regional governments and European Parliament.

In period of first Czechoslovak republic KSČ was one of most powerful parties, despite her negativistic attitude to Czechoslovak state. There were most of voters in western surroundings of Prague and highly industried cities, often with mining tradition (Ostrava, Brno, Liberec). KSČ was as only one party, that was truly international. Among her voters was Czechs and also Germans. But most of Germans went over do radical Sudeten German Party (SdP) in last elections before war in 1935.

After second world war KSČ noticed huge success in elections in 1946. Most significant support party has in the borderlands where German population was displace. Czech settlers supported communists widely. In first elections after February 1948, when KSČ took hegemony in Czechoslovakia, was nominated only one candidate list (National Front). Despite huge pressure on voters, in several rural areas NF didn't has so high support as in rest of country.

Nowadays KSČM has a very stable electoral support, primarily in northwestern and western Bohemia and also in southwestern and northern Moravia. In second-order elections has KSČM always higher support. Typical voters of communist party are concentrated in rural areas with high unemployment rate. They are mostly elementary educated and they aren't religious. Many of electors there are also as protest voters.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha : Linde Praha, 2008. 191 s.

BALÍK, Stanislav, ed. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. 279 s.

BALÍK, Stanislav. Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců?: Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929-1935 a 1996-2002. *Evropská volební studia*. 2006, roč. 1, č. 1, s. 38-60.

BALÍK, Stanislav, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1243-1270.

BASTL, Martin a Radim GONDA. KSČM a volby 2002. In: LINEK, Lukáš et al. *Volby do poslanecké sněmovny 2002*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. s. 220-228.

BLAŽEK, Jiří a Tomáš KOSTELECKÝ. Geografická analýza výsledků parlamentních voleb v roce 1990. *Sborník České geografické společnosti*. 1991, svazek 96, číslo 1, s. 1-14.

BRÁZDIL, Rudolf , et al. *Statistické metody v geografii : cvičení*. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 177 s.

CRHOVÁ, Marie. Politické strany a politika židovské menšiny. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 965-985.

ČAPEK, Miloš. *Nové politické strany ve volbách 2010: Geografická analýza..* Olomouc, 2011. 50 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

DANĚK, Petr. Communist Landscapes of Moravia and Silesia (1925-1992). *Scripta Fac. Nat. Sci. Univ. Brun.Masaryk.* 1993, Vol. 23, s. 9-24.

DANĚK, Petr. Existuje politická kultura českého pohraničí?. *Geografie - Sborník České geografické společnosti.* 2000, ročník 105, číslo 1, s. 50-62.

FIALA, Petr, Miroslav MAREŠ a Pavel PŠEJA. Komunisté a jejich strany. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004.* Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1413-1432.

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s.

FILIP, Jan a Karel SCHELLE. *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR.* Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1992. 128 s.

HÁJEK, Miloš a Hana MEJDROVÁ. *Vznik Třetí internacionály.* Vyd. 1. (české). Praha: Karolinum, 2000. 491 s.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 568 s.

JEHLIČKA, Petr a Luděk SÝKORA. Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920-1990). *Sborník České geografické společnosti.* 1991, svazek 96, číslo 2, s. 81-95.

KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960.* Praha : Academia, 2012. 907 s.

KÁRNÍK, Zdeněk. KSČ – úspěchy a neúspěchy v klíčově významných parlamentních volbách v roce 1935. In: KÁRNÍK, Zdeněk a Michal KOPEČEK et al. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek I. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2003. s. 63-88.

KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XIII. Praha, Litomyšl: Paseka, 2000. 821 s.

KOPEČEK, Michal. Stigma minulosti, pouto sounáležitosti: První desetiletí českého polistopadového komunismu. *Soudobé dějiny*. 2009, č. 02-03, s. 386-418.

KOSTELECKÝ, Tomáš. Volby očima geografa. In: SÝKORA, Luděk. *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK, 1993, s. 167-186.

KOSTELECKÝ, Tomáš. *Vzestup nebo pád politického regionalismu?; Změny na politické mapě v letech 1992 až 1998 - srovnání České a Slovenské republiky*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001. 100 s. Sociologické texty; 2001/9.

KOSTELECKÝ, Tomáš. *Political behavior in metropolitan areas in the Czech Republic between 1990 and 2002 - patterns, trends, and the relation to suburbanization and its socio-spatial patterns*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005. 104 s.

KOSTELECKÝ, Tomáš. Navrhované změny volebního zákona vzešlé z dodatků „opoziční smlouvy“ v roce 2000 a jejich možné důsledky. *Sociologický časopis*. 2000, Vol. 36, No. 3, s. 299-305.

KRÁL, Ondřej. *Územní aspekty volebních preferencí obyvatel Trutnovska v období 1918-1938*. Olomouc, 2010. 80 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

KRÁL, Ondřej. Volební podpora německých nacionalistických stran na Trutnovsku v období první republiky. *Studentské historické sešity 2*. 2010, s. 155-177.

KRÁL, Václav. *Politické strany a Mnichov: Dokumenty*. Praha: Svobodné slovo, 1961. 226 s.

KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s.

KYLOUŠEK, Jakub a Michal PINK. Electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in parliamentary elections in the Czech Republic after 1990. *Evropská volební studia*. 2007, roč. 2, č. 2, s. 149-163.

KUKLÍK, Jan. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 683-709.

LINEK, Lukáš et al. *Volby do poslanecké sněmovny 2002*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. viii, 264 s. Setkávání; sv. 1.

LINEK, Lukáš. *Volby do Evropského parlamentu 2004 – analýza volební účasti a stranické podpory v České republice*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 73 s.

MAREK, Pavel. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 711-746.

NECHVÁTAL, Martin. *15.5.1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2002. 125 s. Dny, které tvořily české dějiny; sv. 3.

PINK, Michal. Současné přístupy k volební geografii. In: FIALA, Petr, ed. a STRMISKA, Maxmilián, ed. *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 148-162.

PERNES, Jiří. Komunistická strana Československa. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 1131-1142.

REIMAN, Pavel et al. *Dějiny KSC*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 710 s.

RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: Od počátků do převzetí moci*. Praha : Academia, 2002. 284 s.

ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 161 s.

ŠARADÍN, Pavel a kol. *Volby 2002: analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Vyd. 1. V Olomouci: Periplum, 2002. 119 s.

ŠARADÍN, Pavel a kol. *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Vyd. 1. Olomouc: Periplum, 2004. 317 s. Studie a analýzy Katedry politologie a evropských studií FF UP v Olomouci; sv. 4.

ŠEBEK, Jaroslav. Politické strany německé menšiny. In: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*. Svazek I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 861-891.

VODA, Petr. *Volební geografie ČR: Analýza volební podpory KDU-ČSL*. Brno, 2010. 125 s. Magisterská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav.

Zákon č. 130/2000 Sb.

Zdroje dat

Statistický lexikon obcí České republiky 2005: podle správního rozdělení k 1.1.2005 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad / Ottovo nakladatelství, 2005. 1358 s.

Statistický lexikon obcí v zemi české. Praha : Státní úřad statistický, 1934. 212 s.

Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské. Praha : Státní úřad statistický, 1935. 213 s.

Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920-2006: k 90. výročí vzniku samostatného československého státu. Praha: Český statistický úřad, 2008. 310 s. Obyvatelstvo, volby. Volební statistika; roč. 2008.

Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919. Praha : Státní úřad statistický, 1922. 168 s. Československá statistika. Řada I, sv. 1, Volby; seš.1.

Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925. Praha: Státní úřad statistický, 1926. 24*, 69 s. Československá statistika. Řada I, sv.31, Volby; seš. 2.

Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929. Praha: Státní úřad statistický, 1930. 24, 47 s. Československá statistika. Řada I, sv.70, Volby; seš. 4.

Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935. Praha: Státní úřad statistický, 1936. 24 - 55 s. Československá statistika. Řada I, sv. 134, Volby; seš.5.

Volby do ústavodárného Národního shromáždění dne 26. května 1946. Praha: Státní úřad statistický, 1946. 180 - 367 s. Zprávy Státního úřadu statistického. Ročník XXVII (1946), Řada B, č. 1.

Volby do Národního shromáždění v květnu 1948. Praha: Státní úřad statistický, 1948. 491 - 618 s. Zprávy Státního úřadu statistického republiky československé. Ročník XXIX (1948), Řada B, č. 20-35.

ČSÚ. *Volby.cz* [online]. 2013 cit. [2013-04-16]. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz>>.

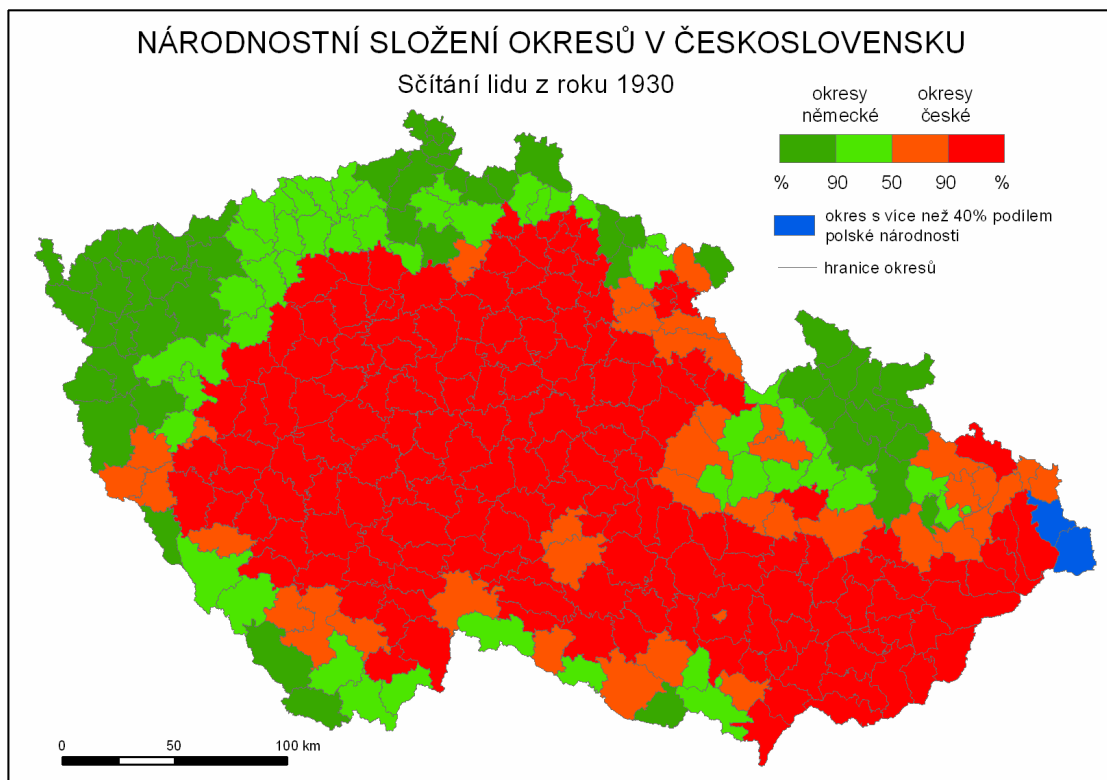
ČSÚ. Sčítání lidu v roce 1991

ČSÚ. Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1991

Seznam příloh

Příloha č. 1: Okresy na území České republiky

Příloha č. 2: Národnostní složení okresů v Československu

Příloha č. 2: Národnostní složení okresů v Československu